

**De groote waereld in 't klein geschildert, of schilderagtig
tafereel van 's weerelds schilderyen, kortelyk vervat in ses
boeken, verklarende de hooftverwen, haare verscheide
mengelingen in oly, en der zelve gebruik**

<http://hdl.handle.net/1874/188397>

SCHW

Gee DE GROOTE
WAERELD

in't kleen geschildert,

OF

SCHILDERAGTIG TAFEREEL

van 's Weerelds

SCHILDERYEN.

kortelyk vervat in Ses Boeken.

Verklarende de

HOOFTV ERWEN,

haare verscheide mengelingen in Oly,
en der zelve gebruk.

Omtrent de meeste vertoningen van de zicht-
bare natuire. Leerzaamelyk den liefhebbers en leer-
lingen der Ed. Schilderkonst medegedeelt van

WILHELMUS BEURS, *Schilder.*

AMSTERDAM,

By JOHANNES en GILLIS JANSONIUS
van WAESBERGE. 1692.

A A N

Mejuffrouwen

S O P H I A H O L T

tegenwoordig huisvrouw van de Heer

M A T T H E U S N O P P E N ;

Predikant van Zwolle.

C O R N E L I A V A N M A R L E N ,

A L E Y D A G R E V E N ,

E N

A N N A C O R N E L I A H O L T .

Zeer geagte en geliefde Leer-
lingen , mijn vermaak en
kroone.

IK hadde weinige dagen
te Zwolle geweest , wan-
neer ik al tot mijn groot
genoegen , begon te be-
speuren den soeten inborst en aard
* 2 der

O P D R A G T.

der Ingesetenen , en haren be-
leefden en welgemanierden omme-
gank , insonderheid , onder die
gene , de welke de geboorte en
opvoedinge boven het gemeen
verheft.

Ik verblijdede my nog meer , als
ik opmerkte , hoe dat in velen een
yvergeest woonde ; om konsten en
wetenschappen te onderzoeken , die
ik , zoo elders , ook in U krag-
tig hebbe zien uitblinken. U
genegentheid , U verstand , en
U onvermoeide bezigheid ; om
de Ed. Schilderkonst onder mijn
opzicht te leeren , en over de
vier jaren met aanwas van
lust , en ongemeene voortgank
voortgeset , hebben my in dier-
voegen opgewekt , dat ik , als
U wel bewust is , niets ontzien
heb ; om by alle voorval , en zoo
kort

O P D R A G T.

kort en openhartig, zonder iets te verbergen, U te onderwijzen, als doenlijk was : waar van ik mede naar mijn wensch de vrugten gesmaakt heb , alsge met elkanderen om prijs in deze Ed. konst gestadig hebt gestreden , en zoo vele schilderyen van allerley voorwerpen tot algemeen genoegen der aanschouwers geschildert.

Wat dunkt u waarde Leerlingen , kan ik dan betere verkiefsinge maken ; om mijn Boekje , dat ik van de Olyverwen schrijve , elders te doen schuilplaatze vinden , als onder uwe vleugelen ; op datge hier moogt u gedagten ververschen , en klaar vertoont zien , 't gene ik u door gestadig onderwijs hebbe voorgedragen ?

O P D R A G T.

Het zal luister konnen ontfangen van U deugt , en vernuftig oordeel , en preuven van waarheid in u byzonder bevestiget ; als mede van uwe roemwaardige en aansienelijke voorouderen en vrienden , steunsels van Stad en Staat.

En alhoewel men my mogelijk al te vrymoedig mogt oordeelen ; om mijn gering Werkje met zulke namen te versieren ; zoo twijfel ik egter niet , of gy zult , als de grootste minnaressen dezer vrye konst , die hare oeffenaars vrymoedig maakt , door uwe vrye en edele geest , my deze toewyninge ten besten afnemen , en dit gering teken van mijn opregte ganegentheid gunstelyk ontfangen ; waar door ik ook my op nieuws zal ver-

OPDRAGT.

verplicht houden : om vorders
te blyven , gelijk ik ben

In Swolle gegeven
uit mijn Schilderka-
mer den 26. Aug. 1692.

Mejuffrouwen

Uwe ootmoedige Dienaar
en Meeſter der Ed.
Schilderkonſt.

WILHELMUS BEURS.

* 4

VOOR-

V O O R R E D E N

T O T D E N

L E Z E R.

Goetgunstige Lezer.

DE beschouwelijke waereld werd den menschen door *Verwen* bekend , en de verscheidentheid harer lichchamen aan de inbeeldinge der zelve voorgedragen : En gelijk het oog aan onze ziele de meeste denkbeelden vertoont , en in allerley werken de bestierster is , zoo geeft het zelve ons de grootste gelegentheid van vermaak , en van overdenkinge van Gods eeuwige kragt , en onverbrekelijke ordre der natuire ; om met genoegen in hem die op te volgen , en met een andere en betere opmerking , als het gemeen der menschen , te beschouwen de heerlijkheid en oneindige veranderlijkheid van zijne werken tot ontelbare nuttigheden , die het menschelijk geslagte daar

tot den L E Z E R.

daar uit van tijd tot tijd gefchept heeft.

Hy, die derhalven de zienelijke natuure kan nabootfen, en levendig en duirzaam de voorgaande zaken tot velerhande gebruik vereeuwigen, verdient geen geringe lof en vergeldinge.

't Is een gantsch dienftige en deftige konft te kunnen tekenen, en met fwart en wit, als donker en ligt, de zaken ten meerendeele kennelijk te kunnen voordragen, en door merkreekens, letters en linien alle konften en wetenfchappen, wetten en godsdiensft te kunnen voortplanten, en voorts velerley flag van dingen den nakomelingen eeuwen lank doen verduiren: maar de *Schilderkonft* dit alles voor uit hebbende, bootft het leven boven dien netter en naturelijker na, en drukt alles met onvergelykelyk een grooter volmaaktheid uit, vertegenwoordigende het zedelijke, nuttige en vermakelyke van 't menfchelyk geflagte op het kragtigfte voor 't oog, en dus aan de geheugeniffe en inbeeldinge tot zeer groot

* 5

en

VOORREDEN.

en veelvuldig gebruik, waar van 't minste niet en is, de deugt en ondeugt ten toon te stellen, de oudheden en geschiedenissen te bewaaren, indienze de Schilderen maar behoorlijk verstaan, en niet, alshet te jammerlijk veel geschiet, vervalschen en bederven.

Aldus zietmen de waardigheid en derhalven edelheid van de *Schilderkunst*; en kanmen denken in wat agtinge een kundig, verstandig en ervaren Schilder behoorde te wezen; als hy zig inzonderheid ook edelmoe-dig, nugteren, zedig en bescheiden kan gedragen, gelijk met de waardigheid van zijne kunst overeenstemmig is.

Geen wonder dan, dat brave konstenaren in groote agtinge zijn geweest in die tijden en plaatzen, daar de wetenschappen en konsten 't hooft op staken, en den geest der deftige mannen, door eere en beloning, de waare voedsters van de zelve, aangequeekt en verwakkert is.

Wy zouden dit alles breeder uit oude en nieuwe geschiedenissen be-waar-

tot den L E Z E R.

waarheden kunnen , gelijk ten overvloed van andere gedaan is , zoo 't nodig was : maar niemand twijfelt 'er aan : dog meerder swarigheid sleept het met zig , van de opkomst en voortgank der *Teeken* en *Schilderkonst* byzonderlijk , te spreken , als met veel onzekere gissingen vermengt.

Voor de Griekse Olympische spelen zijn de geschiedenissen verwart en duister ; diezenaderhand met redelijkheid en onverschilligheid van oordeel leest , kan 'er meer genoegen uittrekken : maar evenwel zal hy omtrent de *Schilderkonst* en *Verwen* der Oude veel onzeker blijven : ieder pronkt dog zijn zaken op , en wil de vermaarste geagt zijn , en de latere eeuwen hebben altijd de oudheid vergroot : ook staan de geschiedenissen maar op zekere tijden en plaatzen ; dat in de eene bloeit , vervalt in een latere eeuwe , en gaat wel heel te gronde ; dat den *Aegyptenaaren* bekend was , is juist niet by andere volkeren verstaan geweest of geoeffent. Wie weet , zeggen vele , wat 'er by de vernuftige *Chinezen*

V O O R R E D E N

nefen te voren gebloeit heeft, die ook haare Koningen zoo veele duizenden van jaren optellen, dat 'er Adam niet eens omtrent en zou komen, als men naa agteren reekenen zal. De veranderingen van de menfchelijke regeringen, die talen, konften en Godsdienften met zig henen fleepen, zijn zeer gemeen; en zoo gaat het alles op en onder, en dat na eeuwige en vafte wetten van de nature, zoo dat 'er niet nieuws en is onder de fonne.

Die dan wat zekerlijk van deze dingen fchrijven fal, kan maar zekere tijden en plaatzen aanroeren, en wel zoodanige, die van veele en onverschillig zijn nagelaten, en hoe nader onze tijden, en de plaatzen van Europa, hoe beter.

Gelijk dan de nieuwsgierigheid van den Lezer zou konnen tengrooten deele voldaan worden uit *Carel van Mander*, die van Oude, Italiaanfche, Neerlandfche en Hoogduitfche Schilderen heeft verhaalt tot zijne dagen toe, en breeder uit zeker boek, tamelijk geleert en verftandig in 'r Frans befchre-

tot den L E Z E R.

schreven door *André Felibien*, genaamt *Entretiens sur les Vies, & sur les Ouvrages des plus excellents peintres anciens & modernes*. De welke nevens alle, die met roem en oordeel geschreven hebben, de grootste volmaaktheid aan de Schilderkonst van Olyverwen, de kragtigste en duurzaamste zullen toeëigenen, de welke maar van verre nagewandeld word van crionnen, waterverwen, fresco, borduursel, tapijtsery en wat 'er meer wezen mag; ja zelfs het konstig en duurzaam amailleersel, dat maar in 't klein plaats heeft, en nooit nog op 't levendigste de natuur in haare regte kragt van verwen heeft nagebotst; hoewel veel te roemen, zal nogtans hier wijken moeten, en graag de plaats aan de *Ed. Schilderkonst in Olyverwen* inruimen.

Dewijle dit dan dusdanig gestelt is, wat dunkt u waarde Lezer, is het niet te beklagen, dat de wereld zoo weinig bescheit heeft aangaande de stoffen, tempering en gebruik der *Olyverwen*? niemand is 'er,
mijns

V O O R R E D E N

mijns wetens, die iets byzonders hier omtrent heeft ondernomen, en zijne gedagten uitdrukkelijk over die stoffe aan de waereld medege-deelt.

Zal ik dan, die wel in den eer-
sten aanzien door die overdenkinge
afgeschrikt wierde, zulx onderstaan
te doen, en ondernemen zoo groot
en dienstig een werk? dog ik heb
't egter begonnen, en met Gods
hulpe voleint, 't is in heerlijke za-
ken genoeg zijn genegentheid te
doen blijken, en niet te misprij-
fen, dat men door zijn gering voor-
beeld bequamere verstanden en kon-
stenaars tot haren pligt opwekke,
't welke ik hope, dat zal geschie-
den, alsze mijn goethertig voorne-
men, van alles zonder eenige ver-
berginge aan de waereld mede te de-
len, overwegen zullen.

Om dit dan ordentelijk en met
eenig sieraad, na dat deze zoo keu-
rige eeuwe begeert, uit te voeren,
heb ik aan zeker Heer, liefhebber
van de konst, mijn voornemen be-
kent gemaakt, en verzogt my de
be-

tot den L E Z E R:

behulpzame hand te bieden , die dan op mijn aanhoudinge , de goedheid gebruikt heeft , van , wanneer hy eenige ledige uren had , mijne gedagten en manieren van schilderen , in zekere Boeken en Hoofddeelen te schiften , en alles , mijne meninge wel begrepen zijnde , in haast op te maken , 't gantsche Werkje brengende op een schilderagtige stijl , met invloeyinge van eenige wijsbegeerige , digtkundige en zedelijke aanmerkingen , die hy my voorgelezen en na mijn genoegen geschaaft en verhandelt heeft , die het ook alles , dat'er in voorkomt voor mijne rekeninge laat , gelijk ik het ook heb aangenomen , 't wijsbegerige juist zoo volkomen niet , als d'andere dingen bevatte.

De ordre is , zoo veel als doene-lijk scheen , natuurlijk ; zoo ten opzigt van de ses Boeken , als ten aanzien van der zelve byzondere Hoofddeelen , die ieder kort zijn ; om den Leerling niet te vermoeyen of af te schrikken.

In de spellinge , die ten meeren-deele

V O O R R E D E N.

deele zekere mode in de talen is, werd de middelmate gehouden met zekere onverschilligheid.

Van de zaken zelve kontge, verstandige Lezer, oordeelen. Daar volgt een Bladwijzer der Boeken en Hoofddeelen, 't welk genoeg is, alzoo de byzondere zaken der Hoofddeelen aan de kant staan, en zoo een korte verhandeling van zoo menigerley zaken, bezwarelijk een Rêgister toelaat; waar uit het mede wel gebeurt, dat de Leerlingen meer wijs willen worden, als uit een zamen-geschakelde lezing en overdenkinge der zaken zelve, die haar onvergeelykelyk meer nuttigheid zal aanbren-gen.

Voorts geef ik deze verhandelinge 't gemeen over, wat zy voor geluk of ongeluk zal hebben, moet de tijd leeren. Ik verwagt daar eger eenige vrugt van by die gene, die het openhertig en onverschillig leezen, wel overdenken, en neerstig oeffenen willen, te weeten als het Schilders zijn: maar het is ook alle slag van menschen dienstig, alsze
maar

tot den L E Z E R.
maar de zienelijke dingen naauwkeu-
riger beschouwen en onderzoeken
willen.

Ieder een dan trek 'er 't zijne uit,
en zig verzekerende van mijn goet
oogmerk, neme mijnen arrebeid ten
goede.

Vaart wel.

Uit Swolle den 1sten
September 1692.

UE. Genegene Dienaar

WILHELMUS BEURS, *Schilder.*

BLAD-

BLADWYSER

DER

BOEKEN EN HOOFDDEELLEN.

EERSTE BOEK, VAN DE HOOFDVERWEN en haar gebruik aangewezen.

1. HOOFDDEEL. *Verwen en Hoofdverwen.*
blad. i
2. Wit, en zijn mengzelen en trappen. 7
3. Hoofdverwen, haar aard, proeve, berei-
ding, gebruik en trappen. 12
4. Schildertafereelen en hare bereidinge. 17
5. Werktuigen om de verwen op 't tafereel te
brengen. 21
6. Wat verwen, wel en qualijk samenschikken. 24
7. Trappen van wit in sneeuw, bloemen en
stoffen. 28
8. Geel en zijne trappen in bloemen en stoffen. 33
9. Rood en zijne trappen in bloemen en stoffen. 36
10. Blauw en zijne trappen in stoffen en bloe-
men. 36

TWEDE BOEK,

van de menginge der

HOOFDVERWEN,
en toepassing, ook op Logt
Landschap en Wateren.

1. HOOFDDEEL. *Gemengde Verwen in 't
algemeen.* 44
2. Hoe

BLADWYZER.

2. Hoe en in wat ordre men alles aanlegt. 49
3. Heldere Logt, en overbrenging in Landschap en Wateren. 54
4. Wolkagtige en betrokke Logt ook overgebragt. 60
5. De Logt na de tijden des jaars en daags en overgebragt. 64
6. Morgen en Avondsonden ook overgebragt. 68
7. Logt des Nagts en in Maanligt overgebragt &c. 73
8. Logt in onweer en mengelingen in Landschap en Wateren. 78

DERDE BOEK, Wateren, Visschen, Kruipend Ge- dierde, en Gevogelte.

1. HOOFDDEEL. Van de Wateren. 84
2. Visschen, en met name de Zeekrabben, Kreeft en Kabbeljauw. 88
3. Eenige andere bekende Visschen. 91
4. Kruipend Gedierde. 95
5. Vogelen, en den Arend, Papegay, Kalkhoen, en Ysvogel. 98
6. Van de Paauw. 101
7. Vliegen, Spinnen, Capelletjes, Torren. &c. 104
8. Schoelappers, Byen, Vliegen, Torren en 't Vliegend hart. 107

VIERDE BOEK, Van velerhande, en wel het SWAARSTE STILLEVEN,

1. HOOFDDEEL. Hair, Boomslammen, Hout en Metzelwerk. 111
2. Van de Metallen. 115
- * * *
3. Van

B L A D W Y Z E R.

3. <i>Van Glas, glazevaten zonder en met vogten daar in.</i>	118
4. <i>Van Peerlen en kostelijke Gesteenten.</i>	121
5. <i>Van Licht en Brand des Nagts.</i>	124

V Y F D E B O E K, ’t S T I L L E V E N Van Boom, Hester en Aardvrugten.

1. <i>HOOFDDEEL. Van de Druiven.</i>	130
2. <i>Van Persiken, Abricosen en Pruimen.</i>	137
3. <i>Van Karsen en verscheide Besten.</i>	141
4. <i>Van Appelen, Peeren, Meloenen en Pompoenen.</i>	145
5. <i>Van eenige Aard en Peulvrugten voor de Keuken.</i>	149
6. <i>Van eenige Uitlandse Vrugten.</i>	154

S E S D E B O E K, Verwen van de VIERVOETIGE DIEREN, en den M E N S C H.

1. <i>HOOFDDEEL. Van de Viervoetige Dieren in ’t gemeen.</i>	159
2. <i>Van Leeuwen en Paarden.</i>	163
3. <i>Van Olyphanten, Beeren en Tygers.</i>	167
4. <i>Van eenige Tamme Dieren ons meer bekend.</i>	171
5. <i>Van Schildpadden en Stekelwerken.</i>	176
6. <i>Van Geslagt Vlees, Rauw, Gekookt, Versch en Gefouten.</i>	179
7. <i>Van een Levendig Mensch zijn kolorijt.</i>	184
8. <i>’t Kolorijt van een Dooide.</i>	187
9. <i>Besluit van ’t gantse Werk.</i>	190

V E R-

VERKLARINGE VAN DE SCHILDER-PRENT.

W Il iemand in een zaal, of elders konstig
maalen
Het schoon vande Natuur, hy moet goet
onderwijs
Navolgen, en om regt te dingen na de
prijs,
Toezien, dat 't kolorijt van 't leeuen nooit
mag dwalen.

Daarom leert hier de maagt van Pallas ver-
wen mengen,
Gelijk een Leerling, die eerbiedig naar haar
ziet,
Gelukkig is, wanneer hy door haar zoet
gebiet
Leert alles leevendig op Tafereelen bren-
gen.

't Gereetschap legt vast klaar, als maar kan
zeker swieren
Na de ses boeken aan de wand in prent
verbeelt,
De schilderende hand, kan't ooge zijn ge-
streelt,
Door bloem, vis, wat'ren, land, metaal,
aardyrugten, dieren.

xx
Aan 't venster staan 'er , die op 't zien van
logt en akk'ren ,

Daar van , ende natuur doen grondiglijk
bescheit.

Van buiten treetmen in om geld en waar-
digheid

De konst te schenken ; om des konst'naars geest
te wakk'ren.

Zoo kan een Schilder , mits de vrje konste-
naren

Hoog i'agten , al wat't rond des waerelds
zienlijk heeft ,

(Beheerschende zoo 't geen dat leeft , als
niet en leeft)

Zoo naby , als men wenst , op doeken evena-
ren.

Behoedende zijn geest door zoet Musijk van 't
quynen.

Zoo werd zijn koningrijk verspreit alom
zeer wijd :

Want wat onz' oogen zien , 't is alles kolo-
rijt.

En zonder het Penseel wat zouw'er niet ver-
dwijnen !

Aan den Boekbinder.

De Figure voor den aanyang des Boeks te
stellen.

1
DE GROOTE
W A E R E L D

in 't

Klein Geschildert.

EERSTE BOEK
VAN DE HOOFTVERWEN
*en haar gebruik, in eenige voorwer-
pen, voornamenlijk Bloc-
men aangewezen.*

EERSTE HOOFTDEEL.

Verwen en Hoofst-verwen.

 Ewyle ik dan voor- Inley-
cinge.
genomen heb, Lief-
hebberen van de E.d.
Schilderkonst, die ons
de gantsche zienelijke nature o-
ver al vertegenwoordigen kan,
en de deftigste zaken voor den
nakomelingen vereeuwigen door
schaduw en oly geconsijt, voor
u openteleggen mijne gedagten
en geringe kennisse aangaande
de oly-verwen, daar van weynig

in fchrift is nagelaten, zoo zal 't noodig zijn, dat we inde eerſte plaatſe van de eenvoudige *Hooft-verwen* handelen, en dan volgens een goede ordre tot ſamengeſtelden opklimmen.

Aard
der ver-
wen.

2. Dat'er geen verwen zijn zonder ligt, en darze alle haare verſcheidenheid van de geſteltheid van de vlakten der lichchamen, waar op het ligt verſcheidentlijk valt en werkt, ontfangen, is (mein ik) wel te begrypen: dog hoeze eygentlijk door zulke vlakten en bewegingen veroorzaakt worden, en waar in den aard van yeder der hooftverwen beſtaat; hoe geel, rood, blauw en groen verſcheidentlijk voortgebragt worden, zulx is mijns werens tot nog toeniet wiſkonſtig bepaalt; alhoewel de wijsbegeerte tot vry groote volmaaktheid ten opzigt van eenige vorige eeuwen, in deze keurige tijd, geſteigert is: daarwe'd ondervindingen hebben van den zoo vermaarden en ervarenen heer Boyle, en d'aanmerkingen van groote verſtanden,

standen, die ook boven des Cartes in de onderzoekinge van den aard der dingen opgeklommen zijn.

3. Dog deze bespiegeling gaat den schilderen weynig of niet aan, alsze maar de stoffen der verwen en haare behandeling in 't toebereiden en schilderen behoorlijk verstaan, waar toe ons deze korte openinge, (hoop ik) eenige aanleydinge geven zal; om volmaaktere geeften tot nayveringe, en 't opstellen van volmaaktere schriften optewekken. Wy gaan dan tot de zaake zelve over.

Hoe
ver den
schilder
ren
noodig

Oog-
merk
van dit
boekje.

4. *Wit* is 't vlak eenes lichaams, voor zoo veel het vele licht-stralen weer omkaatst met de zelve hoek, waar mede ze op 't zelve zijn gevallen, en zoo is dan *swart* dat vlak, dat 'er geene of zeer weynige tot ons oog kan brengen; om dat merkelyk aante doen.

Wit en
swart.

5. Men kan daarom die stoffen of vlakten der lichchamen als ligt en donker aanmerken; waar mede men de saken, die men ziet, al redelyk verstanelyk voor 't oog

Hoe
men ze
kan
aanmer-
ken.

4 *De Groote Waereld*

En ge-
brui-
ken.

kan door dag en schaduwe ver-
beelden; als men in prenten geest,
gearseert, of swarte konst, en in
verscheydene schilderijen alleen
met swart en wit op gemaakt, zien
kan; gelijk men mede daar door
alle verwen, na 't noodig is, kan
verligten en verdonkeren.

Ofte
Hooft-
verwen
zijn.

6. Hier uit is 't ook klaar ge-
noeg, dat men *wit en swart* niet en
behoeft onder de verwen, of *Hooft-
verwen* te reekenen: maar ze kan
aanmerken als stoffen tot ophel-
dering en verduisteringe dienstig;
hoewel wy hier over niet twisten
willen; om 't verstand der zaken
onder de naamgevingen, die alleen
om der zaken wille noodig zijn, te
verliezen.

Dry
Hooft-
verwen
geel,
rood en
blauw.

7. Laat ons vry de *Hooft ver-
wen*, of hooft-stoffen der olyver-
wen, zoo als ze den Schilderen
dienstig zijn, drie stellen, tewet-
ten *Geel*, die de sterkste is, en naast
by 't wit komt, en dan *Rood* en
Blaauw.

8. 'T Groen slaanwe daar om
over; om dat men 't uit *geel* en
Blaauw

Blaauw temperen kan. 't is waar, daar zijn groene stoffen in de nature; waar onder de beste zijn gedistilleert spaansgroen, ongedistilleert groen, terreverde, bequaam in verschieten van landschappen, en berggroen: maar dus heeftmen ook sonder mengeling bruin in omber en keulze aarde; zonder dat men die behoeft een *Hooft-verwe* daarom te noemen; waaromwe het (yeder nogtans zijn vryheid van gedagten, en leydinge van inbeeldinge latende) met die voornoemde drie zullen laten beruften, overgaande tot haare nadere beschouwinge, alswe van *Wit* en *swart* zullen gesproken hebben.

9 Om *wit-te* maken, gebruikt men schulpwit en loodwit, en tot *swart*, bezigtmen yvoorswart, perslike swart, koolswart en lamp swart.

Stoffe
en van
wit en
swart.

10 Wat nu de *Hooft-verwen* betreft, tot *geel* neemtmen Konings geel, dat bekend zijnde 't Parys-geel buiten gebruik gebragt heeft ten grooten deele, en dan be-

En van
de hooft
verwen
geel.

zigtmen ook ligte en bruinen oker, mastikot, rusgeel, als ook ligte en bruine schytgeel, en deze stoffen zijn 't die men weet tegenwoordig tot de geele verwe den schilderen dienstig te zijn.

Rood. 11 Tot *Rood* nu gebruikenze vermilioen, bruin-rood en verscheyde lakken, als Florentynsche en Haarlemse, en kogellak, en gedistilleerde meny.

12 De *Florentynsche lak* werd van cochenille gemaakt, en van des zelfs overschot, daar rooze-rood werd onder gemengt, de *Haarlemse*. De *kogellak* werd bereid van brasilyhout gekookt, daar kryt in gesmeten werd, en dan tot kogelen gemaakt.

Blaauw. 13 Tot *Blaauw* zijn de stoffen van Ultramarijn, smalt, Duitse en Engelsche as en Indigo dienstig; en dit is 't al, mijns wetens, datmen tegenwoordig, voor zoo veel de stoffen hier bekend zijn, tot gebruik van nooden heeft; waaromme daar niet nader van indeze korte openinge te sehryven heb.

in 't klein geschildert. 7
hebben voor dit Hooftdeel; zul-
lende nader van yeder afzonder-
lijkhandelen.

TWEEDE HOOFTDEEL.

V A N 't W I T
en des *Zelfs mengselen en Trappen.*

't **N**aaste is nu den konstlievenden
lezer tot de mengselen van
Wit en Swart in dit Hooftdeel,
en van de 3 *Hooftverwen* in 't vol-
gende te onderhouden; waar na-
we, van 't gereetschap waar op
en waar mede men schildert spre-
ken zullen; om dan verder (weten-
de wat verwen Sierlijkst by den an-
deren staan) een preuve van wit
ende Hooftverwen en haare trap-
pen omtrent eenige voorwerpen,
byzonder van Bloemen te nemen,
en aldus dit eerste boek te ein-
digen.

Over-
gank en
ordre
van dit
boek.

Wy vangen dan aan 't *Wit* na-
der te bezien, dat zuiverste en
aangenaamste, 't sinnebeeld van
onschuld, waarheid, opregtig-
heid, en overwinninge.

Roem
van wit.

Schulp
wit.

Onder de Stoffen van wit te worden genoemd, is het *Schulpwit* het beste, dat men onder ons nu weet; wat'er elders is, en wat'er is geweest, gelijk de zaken der weerd, open onder gaan, is onmogelijk te zeggen. Dat's zeker, dat deze stoffe zeer goeden dienstig is, wel uitgekipt en bereijdt zijnde.

Verkie-
sing en
berey-
dinge.

Daar toe dan kiestmen uit de dikste Schulpen, als de beste, die men in zeer schoon en helder water vrijft op een goede keysteen, die niet te hart of te glad wezen kan; en alsze is gewreeven, zet menze op een stuk van een glas, daar op het water uit droogen moet.

Alsze nu droog genoeg is, vryftmen die in de beste papaver oly, die de Noot-oly, Lijnfaat-oly en andre bekenden overtreft; waar na menze in een rein Schulpie of kommetje doet, en er schoonwater op zet, om niet te verdroogen; en dus kanmenze goed houden; om als 't noodig is, gebruikt te werden.

'T Leet-

'T *Loot wit* werd aldus in zijn deugt beproeft: men breekt een stuk van 't ongemalen af, en werpt het in een Silvere-smits smeltkroes, daarmen't in op't vyer fet en gloende maakt; is't daar na, kout werdende, geel; soo keurt vry dat ongemalen deel, daar 't afgebroken is, voor goet lootwit, en voor zoo veel te beter, als 't stuk in de smeltkroes geelder is geworden. Indien het swartagtig werd, 't is een bewijs, dat'er krijt mede vermengt is, dat geen goede verwe en kan maken.

'T Goede ongemalen *Lootwit* bereidmen op de zelve wyze, als het *Schulp-wit*; dog 't is gemakkelijker om vryven; en alzoo het mede onkostelijker is, daarom is 't meest in gebruik, en wel in min keurige en in grootere schilderyen, zijnde anders in witheid en bestendigheid van verwe beneden het schulpwit zekerlijk te stellen.

Volkomen *Wit* zou men niet kunnen aanschouwen, endaarom kan men 't ook niet Schilderen, en

Loot-
wit zijn
verkle-
zinge en
berey-
dinge.

'T is
niet zoo
goed als
Schulp-
wit.
Schild-
der.

Men
Schild-
der
geen
volko-
men
wit.

de stoffen, daar mede men wit Schildert, zijn niet zoodanig, dat'er geen stralen des ligts in verdooft werden.

Trappen
voor de
inbeel-
dinge.

Men noemt dan *Wit*, 't welke de meeste stralen des ligts tot ons oog afsteuiten kan; en daar in is zoo veel min en meer, dat het door geen getal kan uitgedrukt worden; en men is genootzaakt voor den schilderen tot behulp der geheugenisse eenige merkelyke Trappen te onderscheiden, naar dat'er merkelyk min of meer stralen werden verdooft.

Sneeuw

Daar schynt al niets witter bekend, als *Sneeuw*; gelijk ook de spreekwoorden leeren; en de kragt van de veelvuldige stralen, die er van afsteuiten, is zoo groot, dat men zegt, van *Sneeuw* blind te worden, door lang daar op en sterk te zien.

Witte
Lely.

Hier na kan men by voorbeeld de verwe van de *Witte Lely* plaatsen, en daar opeen derde plaats vergunnen aan de *Witte Rooze*; waar na in de vierde rang volgen

Witte
rooze.

in 't klein geschildert. II

gen kunnen, *Melk, Papier, Linnen, Satynen*, en diergelijke stoffen, die minder wit ook of meer, zijn, na datze meer gaties hebben, om de lichtstralen te laten doorgaan of niet, als oogenfchijnlijk in kamekrijks doe, gaze, en neteldoek te zien is; en hoe deze trappen geschildert werden, zullenwe op zijn plaats toonen.

Wat het *Swart* belangt, dat de minste stralen weersteuit en zeer weynige, daar valt niets bysonders van te verklaren, in't verkiezen is ser niets, als dat het eene hier, 't andere daar voor dienstiger is. 't eene is wat pikfwarter als 't andere, na dat'er nog eenige stralen van afsteuiten min of meer, 't welk, alzo het nooit volstrektelijk ons voorkomt zonder weersteuiting, die evenwel zomtijts maar alleen de gezigt senuwen van eenige dieren raken, die in't donker zien zonder uitsendinge van lichtstralen, zoo magmen zeggen, dat'er alzo wel geen volstrekt swart, als'er geen volstrekt wit en kan geschildert

dert worden, en dat m'er ook trappen in kan onderscheyden.

Wat nu die zoo aangeroerde aanmerkingen van 't *Swart* nader betreft, daar van zal op zijn tijd en plaatze werden gehandelt; zoo dat we ons met dit naar *swart*, dat al het tegengestelde van het wit verbeeld, niet langer en behoeven op te houden.

DERDE HOOFTDEEL. L

HOOFTVERWEN

haaren aard, proeve, toeberedding, gebruik en Trappen.

Verste
Hoof-
verw.
Konings
geel.

't Is dan nu tijd, dat we op dezelfde wijze de voorgenoemde hoofstverwen beschouwen, daar we eerst het *Konings-geel* plaatzen.

Dit wert gemaakt van de Schoonste geele stukken auripigment, die in knegies pis gewreven werd, en dan setmenze op een papier, of liever glas, en laatze in de sonne droogen: als ze droog is, doetmenze in een doosje, en als menze naderhand bezigen wil, zoo tempertmenze in klaare droogenden oly.

Deze

Deze nu en kangeen verwen verdragen; om mede getempert te worden, als ligte en bruine Schijtgeel, enze werd door ligten oker swart.

'*T Rusgeel* by heele stukken ge- Rusgeel.
kocht, wert voorts in allen deelen, gelijk het Konings-geel gehandelt, en dat en lijd geen verwe met zig getempert, als lak, vermilioen, ligte en bruine schijtgeel.

De *ligte en bruinen oker* moet niet Ligte en bruinen oker.
zandig zijn, en, als men die met de nagel overvrijft, moetze wel glimmen, 't welk haare Proeve is: zy werd gewreven in Lijnsaat oly, niet al te dik, enze droogt wel.

De *Mastikot* is veel in gebruik Mastikot.
by delandschap-schilders, zy heeft geen proeve; dog uit oorzaak van zijne grofheid, moeijelijkheid van behandelen, en om datze met verloop van tijd swart werd, is 't niet raadzaam, die veel te gebruiken, en men kan zig voorzigtiger aan Konings-geel houden.

De beste *Geele schijtgeel* is die Geele Schijtgeel.
Hoog-geel is, en dan minst besterft,

Bruine
Schijt-
geel.

sterft, wanneerze in Privaten, of andre stinckende plaatzen gehangen heeft, zy word voorts bereid, gelijk als de ligten oker; als mede de *Bruine Schijtgeel*, die donker en gloejend moet zijn, en men kanze, gewreven zijnde, in blasen of schelpen bewaren, en dit zal tot genoegzame onderregtinge van 't geel kunnen verstreken.

Wy komen dan tot de Tweede hoofdverwe, namentlijk het rood, welkers stoffen wy gaan ver- volgen.

Tweede
Houft-
verwe.
Vermi-
lioen.

'*T Vermilioen* werd ook by heele stukken gekogt, en gehandelt als het Konings geel, en meer is hier niet te zeggen.

Bruin-
rood.

'*T Bruinrood* is best, dat van goeden Engelse ligten oker gebrand word in een Zilver Smitskroes, daar het gloende in werd, en dan er uitgenomen moet zijn; om kout te werden.

Lak.

De beste *Lak* is d'opregte *Florentijnsche*, van Cochenille gemaakt, die, alsze in lijnsaat oly gewreven is, en op een glas gestreken-

streckenword, haar zelve gloejende rood vertoont. Men kanze ook beproeven even als de ligte Schijtgeel. Met de andere lakken zoo gaat ook aldus tewerke, en daar zal geen swarigheid zijn.

De *Gedistilleerde Meny* heeft geen byzondere proeve, de fijnste en gloejenste is de alderbeste; zy is niet zeergoed om mede te schilderen, en daarom ook, om datze met verloop van tijd swart wort; en hier mede nemenwe af scheid van de *Rode* stoffen, om voorde *blauwe* plaats te maken.

De *Kostelijkste blauwe verwe* alhier werd geagt *Ultramarijn*: Maar men behoef't er daarom zijn trony niet van te laten Schilderen. de beste is, die fijn en bruin is, zy werd in lijnsaat oly, hoe witter, hoe beter, getempert.

De *Smalt* moet dezelve deugt en proeve hebben, als de *Ultramarijn*; gelijk als mede de *Duitsche en Engelsche as*. Maar men handelt op een byzondere wyze met den

Gedistilleerde Meny.

Derde Hooft verwe. Ultramarijn.

Smalt. Duitsche en Engelsche as.

Indigo. den *Indigo*, die men de paarste stukken met witte stippelen uitzoekt, en dan vrijft in lijnsaat oly, waar na menze in een Potje schoonwater doet, daar ze een half uire hebbende in gekookt, onversterfelijk blijft. Als menze daar na gebruikt, zoo moet menze met klaren droogenden oly temperen.

Besluit. En aldus hebbenwe kortelijk van de Hooftverwen nader gehandelt. De verscheydene trappen geven eenigfins de stoffen zelve; en men kan die ligtelijk naar believen onderscheyden, zijnde zulx hier van zoo grooten gebruik niet, gelijk als omtrent het wit, waaromwe tot andere dingen spoedigen; om namentlijk van 't bereyden van doeken en panneelen, en Schilderborstels verklaringe te doen, daarwe het vierde en vijfde Hooftdeel mede zullen vervullen.

VIERDE HOOFDDEEL.

SCHILDERTAFEREELLEN

en haare bereidinge.

Verhandelt zijnde de hoofd-stoffen waar van men verwen bereit; is van nooden dat we't veld gereet maken, waar op zig, een liefhebber verlustigen kan, en dat men hem goede werktuigen, tot bestiering en oeffeninge van zijne konst aldaar, inde hand geve.

Aan-
vang.

Aldat gene, dat hart effen en gespannen genoeg is; om de pen-
feelen en borstelen te verdragen,
is bequaam; om den schilderen
voor een veld of tafereel te dienen;
als muurwerk, metalen, steenen,
glas; daar niet te stoppen of te
bewaaren valt, en aanstonts een
grond met dikke verwen kan op-
gelegd worden, of *Panneel* en
doek of wat daar mede gemeen-
schap heeft, daar van wy, als den
schilderen meest gebruikelijk,
spreken zullen, te meer alzo dit
bereit zijnde, alles wat'er meer

Stoffe
der ta-
fereel-
len.

B

voor-

voorkomt , ligt te verstaan zal vallen.

Ver-
eifch
in 't ge-
meen.

Dewijle een schilder de nature vereeuwigen wil, en graag met zijn konstige werken zijne naam; zoo isvoor al van nooden, dat hy Panneel en doek zoodanig bereide, dat hy zijn oogmerk bereike en de betaalter van de konst niet te klagen heeft: 't welk met reden niet geschieden kan; als men op duirsaame tafereelen, duirfame Verwen konstig na de nature schildert.

In 't
byzon-
der aan-
gaande
Pannee-
len.

Wat dan de *Panneelen* betreft, daartoe is alle hout niet goet, en zonder dat we het kunnen bepa- len wat'er al voor bequaam hout is, en by den ouden, die duirfame Panneelen gehad hebben, in ge- bruik was, zoo kanmen nu op 't zekerste, zoo veel bekend schijnt, goed Eyken-hout gebruiken, 't welk, als 't geschieden kan, uit een stuk moet genomen worden tot kleender schilderijen, en voor al moet het zonder Spint zijn.

En ha-
re toe-
berei-
dinge.

En dat Panneel maaktmen; om de

in 't klein geschildert. 19
de zekerheid, tamelijk dik. Daar
en boven overstrijkt men 't 3 a 4
malen van agteren wel ter degen
met spijk-oly; om voor de wor-
men bevrijt te zijn.

Het *doek* nu moet deugdelijk En doek
gesponnen zijn, en vast geweven,
en zoo digt en fijn, als de sterkte
kan toelaten: waar omtrent
niet meerte zeggen valt; nu moe-
ten wy aanwijzen, hoemen aan
Panneelen en *doek* een behoorlij-
ke schildergrond zal mededeelen.

Op 't *Panneel* legt men eerst De
grond
op 't
Panneel.
een grond met een slaauw lij-
verwtje met krijt wit gemengt; om
de nerf van 't hout te dekken, 't
welk volbragt zijnde, moet men
't krijt wederom schoon afschrab-
ben en het *Panneel* effen en glad
maken, forge nogtans dragende,
dat de nerf wel gevult blijve.

Hier na vrijst men omber met
lootwit heel dik in oly, en men
doet dat met een mes voor d'eer-
stemaal op 't *Panneel*, dan strijkt
men 't glad met de hand tot 3 a 4
maalen, na dat men 't glad begeert,

en dus is 't bequaam voor een beeldschilder : maar voor een landschap - schilder neemtmen swart met lootwit gemengt.

En op't
sloek,

Wat *het doek* aangaat , dat spantmen op een raam , men planeert het over al met water en bry , om de gaaties van 't lijmen te vullen , die men daar na glad vrijft op een vrijfsteen of plank , dat'er geen bry op en blijft sitten. En als dit werk verrigt is , zoo werd het doek op de zelve wijze als 't Panneeel gehandelt , om een grond te ontfangen : uitgefondert , dat men geen krytwit gebruikt. Zoo dat nu het opene velt glad en bequaam is ; om de werktuigen en haare verwen te verdragen , zodanig , dat word het stuk niet goed , 't zal den konstenaar zelve geweten worden.

VTFDE HOOFTDEEL.

Werktuigen waar mede men
de verwen op 't Tafe-
reel brengt.

Die dan nu lust heeft, oeffene op ons gebaande veld zijne gaven van de nature en konst, herneme daarom in de hand naar vereisch van 't werk *Penseelen*, *Borstelen* en *Visschen*. Men schildert in 't kleen, of groot en rouwer, en men verdrijft de verwen zagt in een, tot 't eerste zijn de *Penseelen*, tot het tweede de *Borstelen*, en tot het laatste de *Visschen* bequaam.

Drijer-
ley ge-
reut-
schap.

De *Penseelen* worden bequa- melijk, gelijk als by velen in ge-
bruik is, tot vier soorten of trap-
pen gebracht; zommige stel-
len'er vijf: dog hier is weynig
aangelegen: 't sijn werk kan'er wel
een trap meer van doen maken.

Pen see-
len.

De grootste soorten gebruikt men; om logten en gronden aanteleg-
gen, en de tweede soorte is dien-
stig om aanteleggen boomen en
aard-

En haa-
re ver-
schey-
dent-
heid.

aardgronden; de derde kan ver-
strekken; om de zelve en nog
wat sijndere voorwerpen op te ma-
ken, en de laatste werd gebezigt
om alle netheid en kurieusheid
uit te drukken die noodig is, om
de kracht van 't leven, in edeler
dingen en van na by gezien, of van
verre gants sijn zig vertoonende te
schilderen.

't Zijn de beste *Penfeelen*, die
kort van hair en puntig zijn, en
daaren boven wel gefloten, en die
niet en kleven in 't schilderen:
maar staat aantemerken, dat de
landschapfchilderen tot de boo-
men zig best van de gekloofde die-
nen kunnen.

En om mede iets van de hande-
linge te onderwijzen. De gronden
logten, boomen enz. legt men
aan met een vlakke penfeel; om de
beste maniere te verkiezen, en de
Puntigste penfeelen gebruikt men
tot klein en zeer net werk, aller-
hande fijne strepen, en alle snel-
ligheden; als by voorbeeld men
trekt daar mede kleene takies, ve-
fel-

feltjes, adertjes, draden, hair,
touwen van schepen, en wat'er
meer van fulken aardis.

De *Borstelen*, als ligte verstaan is, Borstelen, en
haar ge-
bruik.
zijn meest gebruikelijk in groote
werken; die zagst zijn van hair,
rekent die vry voor de alderbeste;
enge kont 'er de logten en gron-
den in groote landschappen mede
aanfmeeren, naar vereisch der zel-
ve, wat grooter of kleender van
soorte gebruikende, gelijk dit
zig mede van selfs wel leeren zal.

Wat nu voor 't laatste de *Vis-* Visschen
en haar
ge-
bruik.
schen aangaat, men mag de zagste
buiten twijfel wel voor de beste
houden, en zy worden gebruikt,
om de verwen, als ze tegen elkande-
ren behoorlijk geschikt zijn, te
verdryven, zagt en donzig in el-
kanderen te mengen; op dat het
leven op 't zoetste en natuurlijkste
werde nagebotst. Dog 't gebruik
en 't volgende nader onderwijs zal
hier meer ligt toebrengen, en daar
is schriftelijke onderrigtinge ge-
noeg.

Dus ziet men, wat weynige werk- Aan-
merkinge
ge.
tuigen

24. *De Groote Waereld*
tuigen deze Ed. konst heeft, ne-
vens de driehoofstverwen: waar uit
zoo velerley konst stukken tot zoo
velerhande nut, en navolginge der
gantsche beschouwelijke waereld,
voor de nakomelingen gemaakt
worden.

SESDE HOOFTDEEL.

Verwen die wel en *qualijk* 't
zamen geschikt werden.

⁊ Schik-
kinge!
noodig:
ook in-
de ver-
wen. **D**e *Tafereelen* zijn klaar, 't ge-
reetschap vaardig; omde gereet-
gemaakte verwen te gebruiken:
maar wat zal 't wezen, of men de
beste verwen, die goed op zig
zelve zijn, onbequaam by den
and'ren schikt. Waarelijk inde Po-
litie, kerke, houwelyken staat,
en gemeenen ommevang komt
veele verwarringen van *qualijk* za-
mengeschikte dingen, en een schil-
der mag zijn arbeid en konst meest
te vergeefs rekenen, als hy ver-
wen 't zamen schikt, die gantsche-
lijk niet by den anderen voegen,
en 't voornaamste door 't mindere
zijn glans verdooven wilt: een kok
kan

kan met de kostelijkste spece-
rijen en ingredienten, qualijk ge-
mengt, de spjjs en sauce bederven,
en een muscant of geluidleyder,
de toonen die yeder op zig zelve
goed zijnde, niet wel 't zamen
stellen, datze hard en wreed tot
pyniging van 't oor en inbeeldin-
ge, luyden; dus kan mede een
schilder, hier in onkundig, al het
goede te niete maken.

Al dat de gezigtzenuwen niet te
kragtigen te gelijk te flauw by den
anderen roert, en dat in zijn men-
geling leven genoeg en schitte-
ringe naar vereisch van zaken
geeft, en niet zoo veele verander-
lijkheid voortbrengt die verwer-
ringe in de inbeeldinge van rede-
lijk sterke en gezonde menschen
baart, moet men oordeelen wel
en niet onbehoorlijk geschikt te
wezen;

Maar om dit op ons oogmerk toe
te passen, zo ist 't wel wat beswaar-
lijk te bepalen, in wat voor ver-
wen deze wetten plaatze grijpen:
dog de eygene beproevinge en on-

Proeve
van een
goede
schik-
kinge.

Hoe op
de ver-
wen toe
te pas-
sen.

dervinding en 't neerstig beschouwen der volmaaktste leermeeester de nature, die in bloemen, regenboog, vogelen, steenen en velerley zaken veelerhande verwen by elkanderen schikt, kan ons metter tijd, insonderheid wat oordeel gebruikende al redelijk gerust stellen: maar de volstrekte bepalinge zou afhangen van den aard der verwen die nog niet bekend is als 't behoort, en van de kragt der gezigtzenuwen en inbeeldinge: dogh de twee laatste zullen aande menschen geen zo merkelijken onderscheit geven dat het den schilderen iet deeren kan, en 't eerste kan d'ervarentheid tengrooten deele tot keurmeester maken: waaromme dit varen laten, toonende alleen cenige voorname verwen, die wel of qualijk te zamen schikken.

Wel za-
men
schik-
kende
verwen.

De volgende dan staan sierlijk nevens elkanderen, te weten Rood en wit. Wit en geel. Geel en groen. Groen en rooze rood. Rooze rood en blaauw. Rooze rood en ligt geel.

geel. Willen mede wel zamengaan als minfame gefellen muscus-kleur en staalgrauw en dan muscus-kleur en ligt paars, van gelijken zullen blaauw wit en groen wel 't zamen voegen, als mede rood, geel en groen, en dan donker-rood, rooze-kleur en ligt geel.

Maar 't menschelijk gezigt en in-beeldinge is de voornaamste oor-zake, dat de volgende zoo wel met den anderen niette vreden zijn te weten groen en paars, blaauw en paars, blaauw en orangie, blaauw en donker rood, Swart en rood, goutsbloem en donker-grauw. Misgaders blaauw, paars en groen. Blaauw, geelen groen, swart, rood en groen. En dit zijn de byzonderste, die hard en onaangenaam voorkomen, en die al zoo weynig zamen schikken, als of men de schoonste vrouwen sieraden aan een wanschapene turfton-sier, en morillons, rijglijven, en duffelze rokken wou passen aan een Griekze Venus.

Daar kan dan nu den konstena-

Qualijk
zamen-
schik-
kende
verwen.

Vorder-
re ordre
van 't
eerste
boek.

ren

ren niets verhinderen; om niet tot het gebruik der verwen overtegaan, en daar in zullen we eerst het wit en dan de drie hooftverwen in vier volgende hooftdeelen af handelen; om van 't eerste boek een einde te maken.

ZEVENDE HOOFDDEEL.

*'t Schilderen van de Trappen
van wit in sneeuw, bloem
en stoffen.*

Over-
gang.

Wy vangen dan nu de verwen zelve aan en de pen seel in de hand nemende, zullen we trappen die heerlijke stoffe van 't heldere wit te leeren afmalen; een aanvang makende volgens de trappen in 't tweede Hooftdeel aangewezen van de *Sneeuw*.

Vooraf-
gaande
waer-
schou-
winge.

Waar van om regt te handelen, zo dient hier vooraf gewaarschout, 't gene wy doorgaans zullen vaststellen, dat men de voorwerpen ziet in 't zonneligt, of op zijn eigen dag, dat men tusschen koleur kan noemen, zijnde tusschen sonneligt,

neligt, of hoogfels en schaduwe,
of, in schaduwe, daar de dag ver-
dwijnt, aanvangende, of in de
weersteutinge agter den dag van de
omliggende verligte lichchamen
min of meer veroorzaakt: de straal-
buiging komt den schilderen
minst te pas, waar van ook een
woord op zijn plaatze zal werden
gesproken. Deze voorvallen alle
vier koomen meest in aanmerking:
hoewel wyze juist niet altijd alle
verhandelen zullen, denkende, dat
menze niet beswaarlijk naar even-
redenheid en vereisch van 't leven
temperen kan.

Indien een schilderden aard der
weersteutinge en straalbuiging be-
hoorlijk verstonde; daar de Hr.
Huigens na des Cartes, beter en
verstanelijker volgens zijn onder-
stellinge van de lightstralen van 't
verligte lichchaam gelijkelyk van
de klootsche baren aan alle kan-
ten voorgeset, geschreven heeft,
het zou hem groot vermaak en va-
stigheid geven: dog dit gebeurt als
nimmermeer, dat men zoodanig
yemand

Kennis-
se den
schilder-
ren ont-
breken-
de.

yemand vinde. Ja zelve verstaan er vele naaulijx de eerſtegronden van de doorzigtkunde, den ſchilderen zoo noodige wetenſchap.

Van de
ſneeuw,

Dit dan varen latende, zullen we volgende deze voorvallen, nu zoo aangeroert, van de *Sneeuw* en zoo vervolgens handelen.

in 't
zonneligt.

Tot de *Sneeuw* in 't ſonneligt tempertmen wit, ligten oker en koolſwart van yeder zoo veel, als 't leven vereiſt, dat hier het aller warmſte en in de meeſte beweginge is; om de veelheid der ſtralen.

Eigen-
dag.

Om die in zijn eigen dag te ſchilderen mengeltmen wit en koolſwart na behooren: zoo 't wat te blaauw viel, doeter wat lak onder.

Schadu-
we en.
Weer-
ſteuting.

De ſchaduwe wil koolſwart en een weynig wit en ligter oker hebben tot zoo een trap van yeder, als 't leven gebieden zal. 't Zelve is voor de weerſteutinge goed, als er wat meer wit en ligten oker by is.

Van de
witte
Lely.

In de tweede plaatze volgt de *witte lely*, 't zelve mengſel met de ſatynen vereiſchende: zy heeft met de
ſneeuw

sneeuw groote gemeenschap, dogz' heeft wat meerglans, zoo dat haar wit, doorschilp wit moet gevonden worden, en ze zuiver moet geschildert zijn, en gants warm in't sonneligt, daaren boven; om de teederheid van zijn dag uitdruken neemt men tusschen 't swart en wit wat ultramarijn of smalt. Deschaduwe moet gloeyend zijn en getempert worden met swart en wat meer ligten oker als de sneeuw, en men maakt de weersteutinge wat ligter als de schaduwe door wat wit, swart, ligten oker en een weynig vermilioen.

De derde plaats is aan de *witte rooze* vergunt, die met diergelijken verwe, als de lely opgemaakt word; uitgenomen, dat den dag minder zuiver wit heeft, en voorts gantschelijk uit een gloende kolo-rijt bestaat en byzonder na 't harte; waaromze met wit, swart, ligten oker en vermilioen moet werden gemaakt. De buitenste zijde der bladeren moet een weynig meer koolswart en wit hebben; om-

32 *De Groote Waereld*
om haare teederheid uit te druk-
ken.

En
stoffen
van de
vierde
trap

Wat nu den vierden trap be-
langt, die zoumen in meerderen
nog onderscheiden kunnen; dog
't is niet noodig verder neer te da-
len. De leergierigen konstgenoot
kan in 't gemeen aanmerken, dat
het alles hier flauwer is, en meer
na den blaauwen trekt, als daar
zijn melk, gewitte muren, en met
namen linnen, en nog meer floers,
gaze en wat van dien aard is, 't
welk niet swaar verkregen werd,
als men de drie voorgaande trap-
pen wel geoeffent heeft.

Aan-
merkin-
ge over
de
plaat-
zing
van wit.

Daarom hier afscheidende,
merken we voor 't laatste aan, dat
men gestadig in geheugenisse moet
houden, dat men wit niet schilde-
ren ordonnere by voorwerpen, die
voornamelijk moeten voorkomen,
ten eindeze haare kragt niet ver-
liezen, ende houdinge, in een stuk
zoo noodzakelijk, in sterk en
flauw, na dat de lichchamen
voorkomen of wijken, niet en wer-
de bedorven.

AGTSTE

AGTSTE HOOFDDEEL.

*Van 't GEEL en des zelfs
trappen, in Bloem en
Stoffen vertoont.*

DE wijle nu 't *Wit*, het *Swart* Swart
waarom
overge-
slagen. wel volgen zou; maar zulx uit het *Wit* blijkt, en 'er voorts niet byzonders aan vast is, om te waarschouwen, zoo werd het de tijd; om van 't *geel* te handelen daarwe dit *Hoofddeel* mede zullen vervullen.

't Zal dienstig weezen aan 't *Geel* mede *trappen* toe te schik- 't Geel
in trap-
pen ver-
deels. ken, en de inbeelding in ordre te leyden; volgens de *geele Eglantier*, *geele Narcissus* en *geele Africaan* in de *Bloemen*, en dan *geel Satijn*, *geel Laken* en *Orangie geel* zoo in *Stoffen* als *Zijde* enz. daar mede vergelijken.

Tot den *geelen Eglantier* moet Geele
Eglan-
tier. men in 't sonneligt enkel koningsgeel gebruiken, tot de schaaduw een weynig swart en ligte schijtgeel, tot weersteutinge ligte schijtgeel alleen, en de tusschen kleur

C

ver-

34 *De Groote Waereld*
vereist swart met koningsgeel na 't
leven getempert.

N. reis-
fus.

De schoone *Narcissus* volgt 'er
op, die in 't zonneligt; om haa-
re gloejentheid een weynig ver-
milioen begeert, als ook in min-
dere trap in de weersteutinge.
De reste komt met het voorige
overeen.

Afri-
caan.

Tot de geelen *Africaan* zult-
ge wel doen, indienge in 't zon-
neligt enkel rusgeel neemt, en
tot de schaduwe rusgeel met brui-
ne schijtgeel en lak gebruikt:
maar tot de weersteutinge mengelt
wat weyniger rusgeel met brui-
ne schijtgeel, lak en vermilioen,
latende voor den eigenen dag
rusgeel en swart; om daaruit be-
hoorlijk gebooren te werden.

en an-
dere
geele
Bloe-
men.

En dit is al 't voornaamste van
Bloemen door Geel geschildert
noodig te vermaanen: want uit
deeze dry kan een liefhebber der
vrye schilderkonst andere soorten
van geele bloemen leeren tempe-
ren; die tot een van de verklaar-
de wel kunnen herleyt worden:
by

by voorbeeld, *Zonnebloemen* vereischen alleen wat meer gloejendheid als den *Eglantier*; de *Goutsbloemen* laten zig als den *African* behandelen, en voorts zijn 'er *Stokroozen* van verscheiden geel, als die wat blaauwagtig ook zijn, en wat meer koelzwart begeeren, en groenagtig, daar schijtgeel, swart en een weinig vermilioen by weezen moet, en dan zijnze ook wel rosagtig geel, 't gene met swart, schijtgeel en wit gedient is; om wel gepaart te voorschijn te komen, en gelijk de *Stokroozen*, zoo kunnen ook verscheidene soorten van *Auricalas* en *Prunula Verissen* handelen.

Om ook iets van de *Stoffen* Stoffen aan te roeren, daar zijn 'er geene, welkers verwen niet in eenige van de gemelde bloemen en zijn uitgedrukt; daarom zal de konstbeminnaar wel doen, om zig neerstig in dezelve te oefenen, daar de natuure haare verwen alerlevendigst en teederst doet blij-

ken, zoo datwe dan geen zwaa-
righeid maaken om een Schil-
der zonder onderwijs tot de geele
Satijnen en Lakenen en Orangie
geeie Stoffen na te schilderen,
toe te laten; waaromwe dit
Hooftdeel besluiten; om tot het
Rood over te gaan.

NEGENDE HOOFTDEEL.

*Van't R O O P en des zelfs trap-
pen in Bloemen Stoffen
aangeweezen.*

't Rood
in Bloe-
men.

't **R** Ood volgt in ordre, dat ons
oog al mede met kragtige
beweeginge aandoet, als in ver-
scheide Bloemen meer of min te
bespeuren is, daar vanwe nu han-
delen zullen, inruimende de eer-
ste plaats voor de *Ranunculen*,
de tweede voor de *roode Peonien*
maakende: waar na de *roode*
Krullelyen of *Martagons* in rang
zullen volgen, en daar op de
roode Stokroosen op 't toneel ver-
schijnen; om van de *roode Papa-*
ver en andre stoeet van minder qua-
liteyt te werden nagewandelt, als
don-

in 't klein geschildert. 37

donkere roode Stokroozen, Auriculas en diergelijke, daar over men niet behoeft bekommert te zijn, als men de voorgenoomde behoorlijk schilderen kan. Gelijk daar uit zaalen, vloeren, bedden, tafelen en menschen met schoone roode fluweelen, satijnen, lakenen en stoffen vergiert kunnen werden: want men beeld de *roode Fluweelen* als *Peonien* uit.

Met de
stoffen
ook
verge-
leeken.

De *Satijnen* met de verwe van krullelyen of *ranunculen*; gelijk als de *karmozijne lakenen* en andere mindere soorten van rooden met de behandeling van *stokroozen* en *papaver* wel kunnen gepaait werden, moetende 't overige de opmerkinge en 't gebruik leeren. Daarom is 't noodig de bloemen zelve aan te vangen.

De *Ranunculen* begeeren in 't sonnèligt alleen vermilioen, en in haar tusschenkoleur een weynig lak daar by; in de schaduw meest lak met een weynig bruinrood, en ten laatste lak en een weynig vermilioen; om de weersteutin-

en aan-
gewee-
zen in
de Ra-
nuncu-
len.

ge te vertoonen. Alsze dus geschildert, droog zijn laxeert of overstrijkt menze om de kragt der hoogfels en diepfels wat te verflaauwen dun met enkel florentijnsche lak, en glantze op de hoogfels met een weynig dun schulpwit.

Roode
Peo-
nien.

De *Roode Peonien* zal men met vermilioen in 't zonnelycht schilderen, en daar by een weynig swart mengende, den eigenen dag of tusschen koleur kunnen maken; gelijk 'er swart en bruin, rood tot de schaduwe, en wat meer bruinrood als swart tot de weersteutinge gebruikt werd.

Droog zijnde begeerenze dezelve laxeringe en opglansinge van de *Ranunculen*.

Roode
Krul-
lelyen.

De *roode Krullelyen* malen sommige Schilderen met wat vermengt schijtgeel af: maarze kunnen met de verwe van de *Ranunculi*: en omtrent met dezelve maniere van behandelen, levendig vertoont worden.

Stok-
roozen.

De *Stokroozen* laten zig niet al.

in 't klein geschildert. 39

alzo, dog nog alle op eenerley wijze handelen: want zommige werden uit vermilioen, lak en wit gemengt, en zommige zijn met bruinrood en lak alleen gediend; gelijk 'er ook andere zijn, die bruinrood, lak en wit begeeren.

En uit de verwen van de stok-
roozen, kanmen de *roode Papa-*
vers, als men 't leven voor zig heeft, genoegzaam vinden; en dus latenwe de *Roode bloemen* varen, daar omtrent dit kort onder-
rigt genoeg weezen zal.

*Roode
Papa-
vers.*

HET THIENDE EN LAATSTE HOOFDDEEL.

*Van 't BLAAUW en zijn
trappen in Stoffen en
Bloem getoont.*

't **L**aatste der Hooftverwen is 't *Blaauw*, daarwe dit eerste
Boek mede meinen te eindigen.

*Blaauw
krag-
tigst in
Stoffen.*

Dit kan men kragtigt en zuiverst in *Blaauw Satijn* vinden en daar na voorts in Bloemen zoeken.

't *Blaauw Satijn* wilt in 't zon-
neligt

*re vin-
den als
Blaauw
Satijn.*

neligt met indigo en veel wit geschildert weezen, met wat weyniger wit op zijn eigen dag, en vry nog minder wit in de schaduw hebben: de weersteutinge wilt tusschen beyden gehandelt zijn.

en andere.

Maar alzoo de satijnen hooger en laager blaauw hebben, zoo spreekt het van selfs, dat een Schilder daar na de voornoemde verwen temperen moet, gevende en nemende; gelijk mede omtrent de blaauwe lakenen en stoffen, daarwe niet meer van behoeven te spreken. Dit nogtans als noodig, waarschouwende, dat, indien men zijn koleur wil doen bestendig zijn, het noodwendig is, dat men het zelve met ultramarijn moet overschilderen of laxeeren; naar dat het leven zelve ligter of donkerder bevonden word.

En
voorts
in bloemen.

't Vordere blaauw nu zullen we inde bloemen opzoeken, als de *Convulsen*, *Flos Principis*, *Juffer-tjes in 't Groen*, *blaauwe Bernagie* en *blaauwen Irias*.

De

in 't klein geschildert. 41

De *Convolvulen* moeten eerst Als de Convolvulen. geschildert worden met indigo en wit, enze kunnen daar na niet anders als laxeringe verdragen; gelijk mede de *Flos Principis*, Flos Principis. die zig even omtrent op die wijze laat koloreeren. Van dag en schaduwe enz. is 't niet noodig in deze bloemen te spreken, 't wijst zig zelve aan, en wy zullen daarom zulx ook sparen, om de korthed; tenzy hetzonderling noodzaakelyk is, datwe dan op zijn tijd en plaatze zullen bekend maken.

De *Juffertjes in 't Groen* of *Spinnekopjes* ende *blauwe Bernagie* Juffertjes in 't groen en blauwe Bernagie. moeten eerst met indigo en wit geschildert worden, en daar overschildert zijn met ultramarijn en wit, zonder datze laxeringe kunnen verdraagen.

De *Blaauwe Irias* is mede wel Blaauwe Irias. te vreeden, alsze met indigo en wit werd geschildert: maar daar na wiltze wel gelaxeert worden met ultramarijn en een weynig lak; om haar levendig op te doen.

Maar het gebeurt ook , alsze flauwer en bleeker van koleur is , datze na de laxeeringe met een weynig ultramarijn en lak en wit moet worden opgehoogt.

Besluit
van dit
Eerste
Boek.

Dus verre hebbenwe van de verwen in 't gemeen , en van de Hooftverwen byzonderder gesproken , 't toebereyden van Tafereelen geleert , den Schilder goede Pensceelen ter hand gestelt , en aangewezen wat Verwen allerçierlijkst by den anderen staan ; en om de Hooftverwen naader uit te leggen , zoo hebbenwe 't *Wit* latende voor af gaan , van *Geel* , *Rood* en *Blaauw* in verscheyde trappen gesproken , en om zulx klaarder te toonen dezelve in Bloemen en Stoffen aangewezen , die wy by die gelegenheid hebben leeren Schilderen ; als waar in de natuure die Verwen op 't eenvoudigste vertoont , of de konst nabott.

't Werd nu tijd , datwe de
weg

in't klein geschildert. 43

weg dus wat gebaant hebbende,
de zaamengestelde Verwen lee- En
over-
gang tot
het
Twee-
de.
ren verstaan , en tot grooter
werken van meer en verschei-
dener kolorijt overgaan , in 't
schilderen van logten en haa-
re schitteringen en Verwen in
landschappen en wateren , daar-
we het volgende tweede Boek
mede zullen opschikken.

TWEEDE

TWEEDE BOEK.

Van de menginge der
HOOF TVERWEN,

en toepassing in 't gemeen, en
in 't byzonder op de Logt
en haare speeling in
Landschap en Wateren.

EERSTEHOOF TDEEL.

Van de gemengde Verwen
in 't algemeen.

Inley-
dinge.

Y hebben 't eenvoudige van wit en swart, en de drie Hoof tverwen gezien, en die in bloemen en stoffen aangewezen, welkers schilderinge al eenige mengeling van Verwen noodig hadde. Maar nu gaan we nader zien wat Verwen de mengelingen van de vijf voorverklaarde stoffen al kunnen uitmaken; om tot breeder werken over te gaan, en de veelerhande veranderingen der Lugten in Landen en Wateren over-

overgebragt , open te leggen,
zullende in dit Hoofddeel van de
mengeling der vijf stoffen wat
algemeener handelen.

Hier valt voor eerst aan te mer-
ken , dat van die vijf stoffen de
vier door swart of wit in onein-
dige trappen , en in veelen voor
't gezigte bemerkelijk , kunnen
worden verdeelt , en dat het zoo
omtrent alle geschieden kan ,
door geel , rood en blaauw.

En om nader tot de zaake te
koomen men kan van de vijf stof-
fen er twee , dry , vier , of ze
alle vijf mengen : waar uit vier
trappen van mengeling zullen
ontstaan ; en een zeeker getal
van koleuren , die men weeder
tot het oneindige zou kunnen met
zijn gedagten mengen , en met
'er daad zoo veel , dat het door
geen getal zou uitspreckelijk zijn ;
gelijk van drie en twintig of vier
en twintig letters van 't A.B. woor-
den en talen komen kunnen , die
nooit door eenig getal zouden
kunnen werden verklaart.

Dit

Dit zoo voor afgezeggt zijnde, zullenwe tot die vier trappen van mengelingen voortvaaren, en de naamen der Verwen noemen die daar uit geteelt worden.

Eerste
trap.

In 't mengen van twee Verwen zaamen, zookan men deeze volgende vinden, namentlijk, uit Swart en Wit, *Graauw*, uit Wit en Geel, *bleek geel*, uit Swart en Geel *vuil donker groen*, uit Wit, en Rood, en Vermilioen *bleek rood*, uit Lak en wit een *Roosfekoleur*, uit Swart en Vermilioen *donker vuyl rood*, uit Swart en Lak *donker vuil paars*, uit Wit en Blauw *ligt blaauw*, uit Swart en Blauw *donker vuil blaauw*, uit Geel en Rood *orangie*, uit Geel en Blauw *donker groen*, en van Rood en Blauw komt *paarsagtig vuil rood*, te zamen in verscheide koleuren.

Tweede
trap.

Als men nu drie stoffen mengelt, komender de volgende tien Verwen uit, te weeten uit, Wit, Swart,

in't klein geschildert. 47

Swart en Geel een *ligt vuil Groen*, uit Wit, Swart en Rood een *vuil rood paarsagtig koleur*, Wit, Swart en Blaauw maaken *vuil bleek blaauw*, van Swart, Geel en Rood komt *vuil orangie* te voorschijn, en van Wit, Geel en Rood *bleek orangie*, Swart, Rood en Blaauw baaren te zaamen een *blauwagtig muscus koleur*, en Wit, Rood en Blaauw doen een *vuil bleek paars* zien, Swart, Geel en Blaauw geven *donker vuil groen*, en Wit, Geel en Blaauw *bleek groen*, ten laatsten komt 'er een *ros vuyl groen* uit Geel, Rood en Blaauw te voorschijn.

Door nu vier stoffen te mengen, heeft men de drie volgende koleuren, als een *ros staal graauw*, uit Wit, Swart, Geel en Rood, een *vuile zoorte van vuil bleek groen*, uit Swart, Geel, Rood en Blaauw, en dan een *ros steengraauw*, uit Wit, Swart, Rood en Blaauw.

Maar eindelijk; wanneer men

alle

Derde
trap.

Vierde
trap.

alle vijf de stoffen mengelt , zal 'er uit voortkomen een *bleek rosagtig vuilgroen*. En is deze mengelingte alzoo te verstaan, datze omtrent van ieder even veel, of altijd een tamelijke portie vereist, die werkzaam op het gezigte weezen kan.

't Getal van al de mengelingen. Als men nu deeze gemengde koleuren optelt, bevint men 'er ses en twintig, waar by Wit en Swart, en de drie Hooftverwen gevoegt zijnde, men 'er een en dertig of negen en twintig stellen kan, als men Swart en Wit van de Verwen uitsondert, die alle nog wonderlijk kunnen gemengt worden.

Wijt uitge-
strekt-
heid
der
Schil-
der-
konst. Ten opzigt dan van de mengelingte der Verwen, is deeze konst als oneindig, een onuitspreekelijke zee waar in men verdwaalt. Waarom een Schilder best zal doen, van zig daartoe te begeven; dat hy best als met zijne byzondere natuure overeenstemmende, kan magtig worden; om met het meeste genoegen daar in

intot een groote volmaaktheid op
te klimmen.

Dewijle ik dan mede, die wel Ver-
klaaringe van
den Au-
thent; zijn
kennis; en
voor-
nemen.
d'algemeene kennisse en hande-
linge ten deelen beminne, maar
in sommige nogtans voorname-
lijk geoeffent ben, dit werk aan-
vang, zal ik zoo spreken van 't
algemeen en byzonder nader van
eenige dingen; als mijn kennisse
zal toelaten, en ik hope dat dit
gering werk brave verstande,
die haar op byzonderheden en bui-
ten mijn beste studie, meerder
gelegt hebben, tot voltooyinge
van 't geene hier ontbreken zal,
gaande zal maaken.

TWEDE HOOFDDEEL.

*Wat men eerst in een Stuk,
en in wat ordre men
alles aanlegt.*

HEbbende van veele zaaken af- Vervolg
van
ordre.
gezonderd gesproken, en
wat verwen gierlijkt by den an-
deren staan, zal 't dienstig wee-
zen eerwe tot zaamengefielden
D wer-

werken van landschap, geschiedenis, bloem en zee stukken enz. voortgaan, iets te zeggen van hoe en in wat ordren men alles aanleggen kan.

Wel zijn
stuk in
alles
aan te
leggen
nood-
wendig.

Als een Schilder dit niet weet, zal zijn werk hem meester werden, en van de natuure afwijken. De overhoop leggen, zonder sterk en flauw, nabyheid en verheid behoorlijk te kunnen verkrijgen.

De or-
dre is
ver-
schei-
den na
de zaa-
ken.

Men kan wel bevroeden, dat alle zaaken juist niet eveneens willen zijn behandelt, zommige die weinige veranderinge van verheid en nabyheid hebben, kan men op de kragt van inbeeldinge door de gewoonte gevestigd, laten afloopen; maar nogtans niet in den aanvang van zijn konst-oeffeninge, zommige stukken hebben veele verschietsen en gronden, als landschappen; daar ook de logt van onder (na de landschappen) na boven getempert worden, daar zijn bloemstukken, die veelerhande en wonderlijke mengelingen van bloem en loof hebben;

ben; daar zijn kameren en beelden daar in, ook wel om geschiedniffen afte schilderen; die een Leerling ligt versetten; als zy in zijn ordre van aanleggen niet vast en is.

Wat my aangaat, hoewel ik de vrye geest der Schilderen niet binden wil, en wel weet wat kragtige inbeeldingen zomtijds 'er zijn, en dat een Meester zoo vast kan weezen, dat hy zonder regulen, heeft leeren alles schilderen na zijn afwykingen, en ook dat d'eene d'inbeeldinge in zommige dingen anders als d'andere geleid word; zal alleenlijk ten dienste der Leerlingen mijne maniere en ordre voorstellen, die ik niet twijffele, of zal eenige dienst en vrugt konnen toebrengen.

Men kan die niet vast bepaalen.

Maniere des Auscheurs.

De Beelden (om daar mede aan te vangen) moet een Schilder eerst aanleggen, 't zy in een Kamer, Landschap of andere vergaderplaats van menschen.

ontrent Beelden.

In een Kamer maakt men niet onvoegelijk, 't aysterste, dat verst

Kamers.

Land-
fchap-
pen.

afwijkt, op het laatste: dog in een Landschap na de beelden (als'er in koomen door de geschiedenis of om vermaak) de logt, bergen en gronden van agteren na de voorgrond toe, en als zulx is gedaan, vergiert men ieder grond met zijne boomen, kasteelen, huizen tuinen enz. elk voorwerp en grond volgens die kragt of flauwheid, die de nabyheid of verheid na eventredenheid volgens de doozigtkunde gebied.

Bloem-
stuk-
ken.

Een Bloemschilder mag wel eerst zijne bloemen en bladeren schilderen, die in 't sonneligt dan die in de schaaduwe koomen; daarna de pot of flesche aanleggen; om tot de tafel en gronden over te gaan: maar zullen de bloemen in een hof of landschap ver- toont worden, zal hy genoot- zaakt zijn, om door 't ander werk de bloemen (of ook met vrugten ist het selfde) niet te verdonke- ren, de zelve allereerst volkoo- men op te maaken na de kragt van's

17 *in't klein geschildert.* 53
van't leeven: waar na hy zijn hof
of landschap zoodaanig kan be-
handelen, als hy oordeelen zal,
dat de welstand van zijn bloe-
men (of ook vrugten) die zijn
voornaamste oogmerk zijn zullen
toelaaten.

In *Zeestukken* legt men eerst de en Zee-
stukken
ken
logt en 't water aan, daar na
schildert men de rompen van de
scheepen, van de voorste eerst
beginnende, en tot de verste en
flaauwste voortgaande, en dee-
ze scheepen kan men daar na,
als alles in een goede welstand ge-
vonden word, met mast en tou-
werk opmaaken.

En deeze zoo verklaarde voor- die ie-
der zijn
ne vry-
heid
laar.
vallen agte ik genoeg; om daar
door van andere hier mede over-
eenkomste hebbende, te oordeelen,
dog ik laat ieder mede zijn vry-
heid genieten, en dus scheid ik
hier af, om tot de *Logten* over te
gaan.

DERDE HOOFTDEEL.

*Van een heldere LOGT zonder
wolken, en hoe landschap
en wateren daar uit ge-
booren en gekoloreert
werden.*

Door-
zigt
kunde
komen
hier te
pas,

E Ven als men een vloer in door-
zigt brengt, zoo mede ge-
schiet het omtrent de balken, die
een omgekeerde vloer zijn, en
men handelt ook zoo met land-
schap en zee, en haare logt, als
balken aangemerkt, of verwelf-
fels: maar de holligheid der logt
kan weynig hier geven tot veran-
deringe.

Aan-
mer-
kinge
op de
Logt,

't laagste des Logts is verft van
ons, en 't opperste, dat na het
toppunt toe onder 't oog des
zienders valt, allernaast by:
waarom ook de Logt van onder
na boven al sterker en sterker ge-
schildert moet werden, tot zoo
verre men die boven de tweede,
derde of vierde grond van 't land-
schap of zee wil invoeren.

Die

Dit zoo in 't gemeen aange- Dezelve op ses manieren aange-merkt.
merkt zijnde; zullenwe, om van
de Logt en haare veranderingen,
en 't gene die aan landschap en
wateren toebrenge, naukeuriger
te schrijven, de zelve aanmer-
ken als helder, als wolkagtig,
als na de saifoenen des jaars ver-
anderende, en na de tijden des
daags, en voorts na de nagt en
maanligt, en ten laatsten na goed
en quaad weder, in ses Hoofst-
stukken; waar meede wy dit Boek
bequaamelijk zullen kunnen ein-
digen.

't Is noodig, hoewel alles in Men stelt vier deelen in de Logt.
de Logt ongevoelig verflaauwt
nogtans ordres halven, en om
d'inbeeldinge te voldoen tot het
regt aanleggen en koloreeren,
eenige deelen in zijn Logt te aan-
merken, als men des zelfs gant-
sche breete in 't tafereel verkoo-
ren heeft, en zoo stellenw'er vier
zullende dus alle zoorten van log-
ten en haare werkingen in land-
schap en wateren verklaaren,
daarze sagt in saamen smelten.

Melder
en
Logts.

Wy vangen dan aan met een heldere Logt, diewe na die geseigde trappen van onder af van om laag na 't toppunt zullen verklaren.

Eerste
deel van
agteren.

't Eerste deel, omtrent de gezigteinder schildertmen met smalt of ultramarijn, met wit vermengt en een weynig lak, om te doen wegwijken, en hoe nader aan de gezigteinder, hoe meer dit moet plaats hebben: gelieft 'er iemand wat ligten oker by te doen, wy laaten hen dat vry.

Tweede.

't Tweede deel, datwe als nader 't oog, wat breeder volgens de regulen van de doorzigtkunde nemen, wilt na dat het 't eerste deel naader komt of verder daar van afwijkt, de lak en ligten oker van de mengeling des eersten deels vry en wel in 't naaste op de helft vermindert hebben.

Derde
en

En om dezelve reeden moeten men in 't derde deel gants weynig lak gebruiken, en veel minder ligten oker, gelijk als het vier-

vierde deel, alleen smalt of ultramarijn en wit begeert. Vierde.

Deeze deelen nu des Logts kanmen op 't Landschap en Zee toepassen: want hoewel de verde- In 't Land-
schap,
om zijn
reeke-
ninge;
omtrent
de spee-
linge
des
Logts te
nemen
verdeelt
men ses
gron-
den.
re gronden een Schilder zoo verdeelt, dat hy 'er om gemakshalven agt of tien of meer zig zelve voorstelt; zoo laater ons nu eenige in een smeltende om de logt daar in te doen speelen, ses aanmerken: waar van de twee of ook wel drie naaste niets van de logt naa haar trekken, maar byzonder de drie versten, daar omtrent we 't volgende aanmerken.

De verste verschieten en gebergten dan, moeten zig van de Eerste
deel
of grond
van
agteren.
onderste Logt even redden, en daarom gekoloreert worden met de verwen van het tweede deel des logts, dat is, met smalt, lak en wit.

't Tweede van 't Landschap be- Twee-
de.
geert onder de mengeling van 't derde deel des Logts een weinig terre verde; om de nabyheid al

zagtkens na zijne evenredenheid, te verkrijgen, en op de zelve wijze heeft het derde deel des Landschaps de temperinge van het vierde deel des Logts van nooden, met daar by te doen terre verde en een weinig swart en lak.

Vierde. Maar hoe zal men nu met het vierde deel van 't Landschap handelen, waar in zig de koleur van de logt verliest? daar op gezegt dient, dat men dan omtrent op de volgende wijze werken kan; te weeten, mengebruikt tot boomen terre verde, swart, ligten oker en wit, tot de grond gebruiktmen ligten oker, swart, wit met een weinig vermilioen gemengt, en dus hebbenwe vier gronden.

Edog, alzoo het Landschap zig nader als de Logt aan ons gezigte vertoont; zoodienw'ernog wel twee gronden by te voegen, en dus zoudenwe de vijfde grond gaarne geschildert zien groen, met smalt, ligten oker en wit:
dog

in 't klein geschildert. 59

dog wat de grond zelve aangaar
zonder groen, zoo neemt lige
of bruinen oker en swart en wit
met een weynig omber vermengt.

De sesde of naaste grond zal ^{en Ses-}
kunnen vergenoegt weezen; als ^{de.}
menze met wit, smalt en schijt-
geelschildert, als maar de kruiden
van die grond de verwe van de
boomen deelagtig zijn; en men
kan voor smalt indigo gebruiken;
om haare smeerigheid.

't Geene wy nu zoo hebben aan- ^{Wat}
geweezen, moet nogtans een ^{vryheid}
Schilder niet te naauw dringen en ^{gefaa-}
daar aan bepaalen: maar hy moet ^{ren.}
wat vryheid geven aan zig zelve,
van wegen de oneindige verande-
ringen, die in 't leven zig opdoen:
gelijk ook alle deelen van 't land-
schap zagt en onmerkelyk in mal-
kanderen moeten gewrogt wor-
den.

Om 'er ten laastten iets van ^{Aan-}
de Zee by te voegen, dat hier ^{merkin-}
zonderling is; zoo is 't kennelyk, ^{ge op 's}
dat de Wateren en Zee, de ver- ^{Logrs}
wen des logts, die daar in spie- ^{speelin-}
gelt, ^{ge in 't}
^{Water.}

gelt, meer als 't Landschap aanneemen; waarom men maar moet gadeslaan, wat gedeelte van de Logt in zoo een grond van 't Water tot ons oögegebragt werd, dat uyt de vergelykinge van de Wateren met een spiegellicht te verstaan is; en hier mede eindigen we hier, zullende beneden van de Wateren afzonderlijk handelen.

VIERDE HOOFDDEEL.

*Van een wolkagtige en betrokke-
ne LOGT met opzigt ook op
LANDSCHAPE EN ZEE.*

Hoe en
waar de
wolken
zijn.

DE logt is altijd helder; ten zyze in haare dampkloots breete met nevel en wolken werden overtrokken; gelijk deeze landen veel tijds gebeurt, hebbende haare wolken een viendeel uurs omtrent hoog; en vry ook minder, zelden meer, en dikwils in verscheydene hoogten als zolderingen boven elkanderen verheven.

Om

Om te toonen hoe zig hier omtrent een Schilder dragen moet, merkenwe de Logt als nu is gesegt, wederom in vier deelen aan, maar zullen de zelve nu; om reeden, van boven of naast by tot beneden of verlt af vervolgen: maar aanmerken die, als te vooren helder aangelegt.

De wolken dan in een eerst helder aangelegde Logt stoffeert men nevens 't blaauw op 't hoogste met smalt, lak en swart en wit, en een weinig bruin, als het blaauw is, en men hoogtze op met de koleur die naast by den gezigteinderis.

't *Tweede deel* van boven af schildertmen het donkere met de zelve verwe van 't opperdeel, uitgezondert, datm'er van 't derde des helderen Logts, als in 't voorgaande Hooftdeel geleert is, wat ondermenge, om 't te doen schieten, en men hoogt het op geheel met het kolorijt van 't derde deel.

't Derde

Derde. 't *Derde* vereist op den zelven voet wat vermenginge van 't vierde deel, en wert met des zelfs koleur enkelijk gehoogt: maar

Vierde. in 't *vierde deel* maakt men de donkerheid der wolkjes met de verwe van 't derdedeel, en men hoogtze met een weinig meer wit vermengt door de zelve koleur van den gezigteinder.

Nadere aanmerkingen, en voorwallen. Wilt men nu de Logt met wat dikker wolken maaken, en 't blaauw daar weinig laten doorspeelen, dientmen zig van 't voorgaande, en legt alles wat bruinder aan, als 'er twee of drie folderingen zijn, maakt de bovenste eenigfins flauwer, en vervultze met wat meer schitteringen en ligt; dat van 't oordeel der verstandige Schilderen afhangt, zal de Logt gestrekt zijn met weinig of geen blaauw, behout omtrent het zelve kolorijt: maar wat kouwer, en maakt de wolken langer uitgestrekt en platter, en ook meer in een gesmolten, in stil weder zijn de wolken ronder, en

*Ge-
stekte
Logt.*

*Met
ronde
wolken.*

en dat maakten door de om-
trek en schitteringen des ligts,
dat afsteuit en doorschiet aan de
kanten, en hoogfels na meer of
min dunheid der zelve.

Als men 't blaauw ganschelijk
uitlaat, en 't nu verklaarde ko-
leur gebruikt kan men zonder
moeite een overtrokke Logt af-
maalen, en alles wat dommelen-
de, en de voorwerpen in Land-
schap en Zee wat duister en twijfel-
agtig na ver en naby stellende, zal
men een nevelagtige Logt verbeel-
den, en hier mede zal 'er genoeg
hier van gesproken zijn: alleen-
lijk waarschouwe hier nog eens,
gelijk in 't voorgaande Hooft-
deel gezegt is, dat ieder van dee-
ze Logten na evenreedenheid en
gronden tot Landschap en Zee
moet worden overgebracht; op
dat het gantsche stuk natuure-
lijk zy, en behoorlijk in elkan-
deren gewrogt, en 't is niet noo-
dig naderhand zulx gedurig te
herhaalen, ten zy in andere voor-
vallen.

Een
over-
trokke
Logt.

Een
nevel-
agtige
Logt.

Dit alles
tot
Land-
schap
en Zee
overge-
bragt.

VTFDE HOOFDDEEL.

*De Logt na de tijden des jaars
en daags en hare speeling in
Landschap en Wateren.*

Veran-
deringe
des
Logts
na de
getij-
den des
jaars.

en
daags.

HOe warmer Logt, hoeze meer verdunt, hoe *koutwer*, hoeze daarentegen meer gedikt en gestrekt is; zoo datze na de vier getijden des jaars (en ook daags eenigzins) merkelijke veranderingen onderworpen is. De Zonne, nu oorzaak der warmte zijnde, zou de Logt in de zelve breedte der Zonne in haare Ecliptica, of hoogte boven de kimmen, op verscheide tijden des jaars en dags, de zelve warmte en koude moeten hebben: maar alzo de koude des winters en nagts niet zoo haast wijkt voor de klimmende Zon, en de warmte van de zoomer, en middag niet zoo haast van 't aardrijk met de dalende Zonne wijken, daar door werd veroorzaakt, dat onze dagen in de natijl van jaar en

en dag de Zonne dezelve hoogte hebbende, warmer als in de voortijd zijn, en dus zietmen mede, dat de Zonne de zuider-teekenen na Capricornus toe doorwandelande meer stormen en plasreegenen voortbrengt, als omtrent het voorjaar.

En hier van daan kanmen omtrent gissinge maken, hoe men de Logt na de vier getijden des jaars, en verscheide tijden des daags moet aanmerken by ons, en ook by onze Lugtstreeks overburen of anteci, en hoe na evenreedenheid by andere volkeren: dog dit gelijkt al vry wat nagroote kurieusheid, datwe zoo nauwkeurig dit onderscheiden willen: maar wat quaat kan het, hoewel 't juist zoo nauw niet en luistert, is 't nogtans best zig het volmaakte voor te stellen; daar men dog nog genoeg van afwijkt.

Nu is omtrent ligt te bepalen, wat maanden en uren des jaars en daags met elkanderen, in warmte overeenkomen, en hoe

Hoere
daar n
te schilt
deren
zijn.

en he
pralins
ge daar
uit vol
gende.

dat de tijd van 't najaar warmer als van 't voorjaar, des namiddags warmer als voormiddags is, datwe nu niet naader behoeven te bepaalen; de ervarentheid leert het ook ieder mensche genoegzaam; zoo dat ik niet weer, dat 'er behoudens deeze opmerkingen, iets meer te doen valt: als dat men toone; hoe dat een Logt van groote koude en van groote hitte moet geschildert worden; dat tusschen deeze beyde uitersten is; moet noodwendig voor een gemaatigde Logt doorgaan.

Een zeer koude.

Een *zeer koude* en gestrekte *Logt* vereist veel blaauw, graauw en paarsagtig kolorijt, en haare wolken moeten dik en zaamengedrongen zijn; de *zeer warme Logt* daar en tegen vereist roodagtige en geele verwen, en dun gescheyde wolken zonder gestrektheid.

Logt, en zeer warme.

Om de *zeer koude Logt* te verkrijgen, gebruiktmen smalt en lak, swart en wit, en tot de *zeer*

in 't klein geschildert. 67
zeer warme bezigtmen smalt,
lak, vermilioen of bruin rood,
ligten oker en wit.

Als men van 't blaauwe en
roode wat uitlaat, en 't omtrent de
helft menageert; krijgt een min
kouwe en *middelmatige Logt*, mid del-
matige.
en zoo en valt het niet bezwaar-
lijk, om na evenreedenheid al-
lerley trappen te bekoomen.

Daar is dog nu genoeg ge-
zegt, om een Schilder na
zijn welgevallen zoodaanigen
kouden, warmen en middelma-
tigen faisoen te doen maaken,
als hy zelfs zal begeeren, en hem
heerschappy over Landen Zeen Op
Land-
schap en
Zee ge-
paff.
en Logt te geeven; alles behoorlijk
in malkanderen na zijne deelen
smeltende.

Dog om van de dag zoo niet
af te scheiden, zullenwe gaan
zien, wat wonderlijke morgen-
stonden, of avonden, die nog
wat warmer zijn, hy maaken, en
met wat lieflelijke verwen hy 't
oog der menschen strelen kan. waar
van siet het volgende Hoofddeel.

SESDE HOOFDDEEL.

*Van de schoone Morgen en
Avondstonden aan de
Logt en in Land-
schap en Wateren
overgebracht.*

Morgen
en
avond-
stou-
den.

DE morgen en avondstonden geven ons zoo zoete en wonderlijke schitteringen, zoo veele en verscheide gedaanten, zoo çierlijke, liefelijke en kragtige verwen; dat 't zy de Zon haar gouden hoofd opbeurt, of in 't peekel van de zee sinken laat, 't menschelijk geslagt wonderlijk werd getrokken, om zig in de beschouwinge van haare çieraaden en vremdigheeden te verlustigen.

Hoe ge-
teekent.

De Teekenaars konnen door contrarie daginge in twee stukken naast elkanderen de morgen en avond uitbeelden, daarbyvoegende avond of morgen oefeningen en bezigheeden in 't velt; gelijk de middag met rust, traagheid,

heid, en 't zoeken der schaduw-
we bekend kan worden gemaakt :
maar de verwe : waar op wy ons oogmerk gevestigd hebben, kan door haare verscheidenheid, dit verschil nog naader betoonen.

Engeschildert,

De *Logt* van de *morgenstond*, namentlijk is koelder, en met meer dampen verzelt, als op de koude nagt volgende; de avondstond daarentegen, die de warmte des daags, en van een zomerze (daar in men deeze veranderingen meest schildert) nog met zig nasleept, is warmer en drooger, hoewel als 't wat laater is, ofze wat kouwelijker gestelt word, den dauw, de velden wel wit kan maaken.

Logt des morgens en 's avonds.

De *morgenlucht* is zomtijds roodagtiger, zomtijds trektze meer na den geelen, enz. ver-
toont haar ook wel paarsagtig.

Verscheydenheid van die des morgens.

't *Roodagtige* roept om vermilioen en bruinrooden lak, hoe naader de kimmen; hoe meerder; en ter contrarie, hoe verder

in helder weder.

der af hoe minder , na de trap-
pen en deelen des logts.

't *Geelagtige* begeert dezelve
doorgaande verwen ; uitgenoo-
men dat 'er onder moet ver-
mengt zijn rusgeel of ligtenoker,
ten zyze zoo geel is , dat het
niet van nooden is, als 't gebeu-
ren kan.

De paarsagtige nu moet lak,
en wat smalt als ook een weynig
vermilioen met wit vermengt heb-
ben , 't zelve geevende en nee-
mende met verstand na de dee-
len des logts vereischen.

En in
wolken.

En aldus schildert men de be-
roemde Aurora , vriendinne van
geleertheid en wijsheid , zoo als-
ze zig helder en naakt laat aan-
schouwen : maar wanneerze klee-
deren met goude en zilvere boor-
den aantrekt , en met kostelijk
optooyfel blinkt , van grooter en
kleender wolken , en lang uit-
breid met haare schitteringen en
verscheide glansen , en haare stra-
len door de wijde dampen , on-
der aan de aarde dikker tot ons
buigt,

buigt, zoo heeftze meerder koreeringe van nooden.

Hier toe nu gebruikt een Schilder Verwen
daar toe
ge-
bruikt. zomtijds lak met swart en wit vermengt; zomtijds swart smalt, lak en wit; ook wel swart vermilioen en wit; na dat men de logt wil hebben blaauwer of paarser of geeler; alles schikkende na de deelen van de logt, en die in landschap en wateren doende overgaan en daar in smelten; want beyde langs de logts en dampen gezien wordende, genietenze mede van haare verwen en schitteringen.

In 't ophoogen der wolken, gebruikt men dezelve koleur van de schitteringen naar evenreedenheid van de deelen des logts.

Den *avond* volgt dan, de mid- Avond-
logt. dag voorbygegaan zijnde, met zijne warmere en nog liefelijker verwen van rusgeel alleen, of ook meermaalen van rusgeel en masticot of koningsgeel, en mede met rusgeel en vermilioen:

ja 't kan gebeuren datze niet als
vermilioen begeert.

Wat
verwen
zy ver-
eist, als

Deeze koleuren vermindert men
met wit na het toppunt toe, en
men schildert die logt op't hoog-
ste met smalt en wit, enz. alles
tot landschap en wateren over-
brengende.

ook de
wolken.

De wolken werden gekolo-
reert dan eens met smalt; lak en
wit, dan eens met swart, ver-
milioen en wit, dan eens anders
en dat met vermilioen, ligten
oker en smalt en wit, ook wel
met swart, lak en wit na voor-
val van zaaken, en men hoogt
het alles op de zelve wijze, als-
we van de morgenstond gezegt
hebben, 't zelve in landschap en
wateren overbrengende.

Won-
derlijke
veran-
derlijk-
heid.

Om nu in de avondlogten vee-
le wonderlijke veranderingen in
te voeren, kanmen de Zonne
van een tot agt graden wel ver-
bergen onder den gezigteinder:
en dan overweegen, wat al spee-
lingen, straalingen door weer-
steutinge en straalbuiginge tot

ong

ons oog kunnen komen, en dikwils
zig in 't bespiegelen van zooda-
nige lugten oeffenen, om de in-
beeldinge en vernuftige uitvin-
dingen veerdiger te maaken, en
dit zy genoeg, dat we zulx in't Over-
gang tot
de nacht.
gemeen vermaant hebben: waar-
om we de *nacht* gaan beschouwen
voor zoo veel zy onder schilders
penfeel bequaamelijk kan gebragt
worden.

SEVENDE HOOFTDEEL.

*Logt des Nagts en in Maan-
ligt met haare werkin-
gen in Landschap
en Zee.*

DE bruine, donkere en swar- Nachtligt
ook,
te nacht, moet het licht ster-
ker, de schitteringen gloeyender
en de schaduuwe kantiger ver-
toonen.

't Zyze van lamp of keersligt,
of van koolen, vlammen, hout,
torf, fakkelen, pekkranen, en
wat dies meer is gemaakt wor-
den; die ook alle min of meer

van
sterren
en
maan.

veranderingen van verwen be-
geeren, dog daar van is ons oog-
merk hier niet te handelen: maar
van de Logt voor zoo veelze door
enkel sterligt wat geheldert, of
door de maane sterker verligt
word; stellende de zon seshien
en meer graaden, onder; om 't
scheemerligt uit te sluiten.

Tot dit
oog-
merk
dien-
stig.

Nooit is 'er zoo donkere nagt,
die niet eenige weinige straalen
in de logt laat, die de gezigt-
zenuwen zommiger dieren kon-
nen aandoen: maar niet of veel
minder van de menschen, dog
zoo een nagt kan niet geschil-
dert worden: maar 't helder ster-
ligt, of maanligt; moet ten min-
sten voor 't menschelijk oog de
voorwerpen min of meer kenne-
lijk maaken.

Verwen
van de
Logt in
sterligt.

De *Logt in sterligt* werd ge-
schildert in haar opperste deel
met swart en een weinig smalt,
hier by zoo mengt een weynig
lak in het daar aan volgende
deel, en in 't derde na beneeden
gebruikt m'er wat meer swart in,
en

en 't laatste aan de kimmten moer
nog donkerder zijn.

Hoewel nu het sterligt dit onderscheid der verwen in de Logt kan geeven; zoo is 't nogtans op 't land en water zoo swak en verspreit; datze altijd donkerder en vry donkerder als de Logt blijven: 't welk in 't *maanligt* zoo niet en is, gelijk wy daar nu van gaan spreken.

Een heldere *maanligt* legt men aan met de zelve temperinge van het sterreligt, dog men maakt door een mengeling van wit alles ligter, en zulx na 't meer of minder ligt der maane: indien 't een zonderling oogmerk niet belet, verkieft men gemeenlijk een volle maane.

Deeze plantmen in 't bovenste der schilderyen of oog des zienders of in 't daar aan beneeden volgende deel; zy komt wel hooger by ons, als de zonne: maar 't is beste, datmenze zie, zy komt ook wel hooger als de zonne by ons 's winters op den middag:

Dat
weinig
kracht
heeft op
Land-
schap
en Zee.

In
maan-
ligt.

Plaats
der
maane.

dag: maar dan heeft zy weiniger kragt van het licht, hoewelwe hier in aan ieder zijn vryheid laaten.

Verwe. De *maane* nu schildertmen met wit en ligten oker; of met wit en koningsgeel: seldzaame verschijnselen om de maan overstaande, zoo weet, dat het en rond. blaauw rondom de maane moet om, na dat het 'er nader by is, of verder af is, tot het verdwijnt, met de verwe van de maane min en meer gemengelt worden.

Wolken) Als men in een maanligt zal in wolken mengen; moetmen zien maan. hoe verreze van de maane zijn, ligt. en hoe dik of dun, en ofze gesoldert zijn of niet: waar na den Schilder met verstand alles zal moeten schilderen, na vereisch van zaaken zig dienende van de volgende verwen.

en haa- Te weeten, hy kan gebrui- ge ver- ken, of lak, swart en wit, of wen. swart en wit alleen, ook wel swart en een weinig bruin rood en wit, en meede swart, uit ligten oker

oker en lak na vertooninge van het leeven.

Wat de ophooginge der wolken belangt, alsze dik en windig zijn, gebruiktmen digt by de maane ligten oker, wit en bruin rood; zomtijds ook ligten oker swart en wit; ook ligten oker, bruin rood, en swart en wit, en na het voorvalt, kanmen wel swart, lak en wit gebruiken, welke verwen hoe verder van de maane af, hoe meer verflaauwen moeten met het bruine der wolken.

En dit's byzonder met voorzigtigheid over te brengen in landfchap, en inzonderheid in wateren, daar de maane in een regte linie nederdaalende, en voorts na 't oog wat fchitterende; na het water ftil of beroert is, met wat flauwer kolorijten gezien word.

Alles in
land-
fchap
en wa-
teren
overge-
bragt.

HET AGTSTE EN LAATSTE HOOFDDEEL.

*Van de Logt in onweder,
en mengelinge in Land-
ſchap en Wateren.*

Be-
ſchrij-
vinge
van
onweer.

't **L**aatſte, dat ons te verhan-
delen ſtaat, is de Logt in de
ſonderlijkſte voorvallen van *on-
weer*, dat de dag als tot een
nacht kan maaken.

't Is een ongewoone en krag-
tige ſchuddinge van zeeker deel
van de dampſkloot : waar in
of de wolken kragtig naar een
plaats gedreeven worden, of
door verſcheide winden gevoert
zaamenſtooten, met gekraak ook
en vier daar uit berſtende, en 't
is meenigmaal hoe korter, hoe
ſchrikkelijker, als een heevige
wind ſchielijk zonder of met vier
uitbreekt uit een wolke, of
daar uit ook een ſterk water
gegooten word; met gewel-
dige naare geſtrektheid van de
Logt.

Zoo-

Zoodaanigen onweer is zom- ^{En}
mige landen meer als onze eigen, ^{plaats}
en vertoont zig schrikkelijkt ^{en tijdt.}
op zee ; omtrent de evenagt en
meer in de herfst of een weeke
winter word het by ons vernoo-
men , en weinig somers ; ten zy
het korte donderbuyen zijn.

Landschap en dieren en boo-
men lijden daar van , en byzon-
der de wateren , en scheepen op
de zelve ; gelijk 'er Schilders
zijn , die zig in zoodaanige stuk-
ken te maaken byzonder beezig
houden.

Wy zullen drie voorvallen voor- ^{Drie}
stellen , enze leeren schilderen , ^{voor-}
vertrouwende , dat het dan niet ^{vallen.}
beswaarlijk vallen zal zig in alle
voorvallen met genoeg te red-
den : te weten onweer in 't be-
gin en kragt , overgang , en blixem.

Men kan voor 't eerste de Logt ^{Het}
by de kimmen aanleggen met ^{eerste.}
swart , lak en wit ; en daarmee ,
dog donkerder het tweede deel
maaken , dat we gants overtrok-
ken stellen zullen : 't derde deel
kan-

kanmen by voorbeeld vergieren met teekenagtige en sterk voortgedreevene wolken ; met nog donkerder kolorijt aangelegt ; maar gehoogt met swart , bruin , rood en wit , of swart , ligten oker , lak en wit , ook wel met ligten oker en wit , en na voorval met ligten oker lak en wit : in 't vierde of opperste deel moet alles donkerder dog de hoogzels ligter zijn.

En dus kan 't onweer van de kimmén opkoomen , als swaare opgehoopte bergen na booven ; die dan helder blijven ; daar men ook den reegen kan tegen doen speelen ; of van booven na beneden of van de zijden.

Het
tweede. Daarenboven kanmen een onweer maaken , dat omtrent heeft uitgereegent aan de kimmén lak swart en wit gebrukende , daarna wat minder lak , gelijk het derde dan lak smalt en wit zal begeeren , en 't hoogste alles wat donkerder ; en hoe meer 't weder ontlast ; hoe het swart na 't top-
punt

in't klein geschildert. 81

punt inzonderheid meer moet gemenageert worden, en de wolken dunder en ligter geschildert zijn, om ten laasten vuur als weerlicht en blixem te vertoonen, zoo zal 't niet quaat zijn de wolken ^{Het dardie} wat donkerder te neemen; om 't licht te gloeyender te doen schijnen: weerlicht straalt wijder en meest aan de kimmien: de blixem overal, en is kantiger, holler en doordringender ten aanzien van ons gezigte.

Men maakt de blixem in een ^{Blixem} donker gloeyende wolke; die uit swart smalt, lak en een weinig wit moet gekolorceert worden, en weeldrig hier en daar opgehoogt met een weinig bruinrood, swart en ligten oker, en men vertoontze leevendig met wit en een weinig koningsgeel, en behandeltze aan de kanten met een weinig lak en wit, en wat verder doetm'er een weynig smalt by; om de swaavelagtigheid te verbeelden.

Indien men 't vuur des blixems als de gloed naby schilderen wil, of met zijne uiterste straalen vinnig na ons gezigt schitterende, zoo gebruikt men daar toe koningsgeel en wit allcen, ten zy iemand liever enkele ligt mafficot wil neemen.

De blixem by voorbeeld na de kimmén uitschietende, moet men daar de straalen zagt in de koleur des logts verfmelten.

Over-
bren-
ginge in
Land-
fchap
en Zee.

Wat lugt nu Landschap en Zee daar uit ontfangen; moet na de plaatze en kragt des blixems, en geleegentheid van 't Landschap en zee bepaalt worden; dat een Schilder, als hy 't maar niet te fwak of te fterk maakt, ligt zoo verre giffen kan, dat hy van geen merkelyke misflag en kan werden beschuldigt.

Befluit
van d't
Boek.

En hier meede zoo eindigen wy dit tweede Boek, daarwe al verre in de natuur zijn gekoomen en al veel zaamen gefelde zaaken en verwen verhan-

in 't klein geschildert. 83
handelt hebben ; wy zullen nu
tot wateren en visschen over-
gaan , als ook tot kruipende
gedierten en vogelen.

F 2

D A R.

DARDE BOEK.

Handelende van Wateren, Visschen,
kruipend Gedierte, en van
Vogelen en klein
Gedierte.

EERSTE HOOFDDEEL
Van de Wateren.

Reden
van de
stofte
deezes
Boeks.

Het water heeft zeekere
overeenkomste met de
de logt; de visschen zijn
in 't water en werden daar voort-
gezet; de kruipende gedierten
voegen daar niet qualijk by, en
alswe daar by vogelen voegen,
die uit het kolorijt van bloemen
en logt ten deele verstaan kon-
nen werden; zoo zal 'er weder
stofte zijn; om een *derde Boek*
te maaken.

Wateren
en haar
onder-
scheid.

De *wateren*; om haaren aard
niet nader te onderzoeken, zijn
doorschijnende en vloeibaare lich-
chamen, die niet ligt en strem-
men: en haare doorschijnentheid

is

in't klein geschildert. 85

is minder, na dat 'er andere lichchaamen mede vermengt zijn. 't Zeewater werd van de deelen des zouts geverft, en beweegt zijnde, glinstert in 't donker: de modderige wateren neemen de verwe aan van de lichchaamen; dier 'er meê vermengt zijn, en de grond kan 't koleur van heldere wateren ten aanzien van den beschouwer zeer veranderen.

Men kan 't water zuiver aangemerkt, niet schilderen; om dat men 't zoo niet zien en kan, en derhalven zijn 'er verwen der lichchaamen, en der logt, die daar in speelen; ook mede in de oppervlakten van modderig water.

Hoe
geschildert
kan
worden.

Men schildert dan de wateren, als men haare hoogzels na de gestalte van de logt maakt, en 'er lichchaamen in laat speelen, en de weersteutinge wat gadeslaat na de min of meer beweeginge dieze hebben zullen in golven of baartjes, alleen in stilagtig weder,

der, of in een sterke wint over de groote golven haare vlakten gemaakt.

Alle lichchaamen die in 't water vlotbaar zijn, 't zy 't vloeit, of niet geeven eenige golfjes in 't zelve; en alsze voortgestoot worden, komt 'er een bruis voor aan door 't storten van 't water, gelijk mede in de golven, die overstorten, of tegen rotzen en andere lichchaamen aansteuiten, of van booven neder storten.

Bruis-
schend
water.

Deeze bruischinge werd uit wit getempert, en doet voorts de verwen des logts aan, die daar in speelen, en om een voorval voor alle te verklaaren, een *waterval onder een gloeyende logt* werd in de schaaduwe gekolo- reert met terreverde, smalt en ligten oker, de bruischinge zelve moet wit, swart en ligten oker hebben, en op haare hoogfelen mengtm'er een weinig bruin rood, by. 't Zelve heeft plaats onder een geelagtige logt, als 'er wat
min-

minder ligten oker by komt , de ophooginge geschiet met ligten oker en wit , onder een blaauwagtige logt maaktmen de schaaduwe van 't water met terreverde , smalt en wit , en 't uiterste hoogfel met wit alleen.

Om hier ook iets van water-
druppelen te zeggen , die schil-
dert men aldus , men schom-
meltze dun met swart op den dag
over het geschildert lichchaam ,
daar de druppel op zal komen ,
in de reflexie of weersteutinge
brengtmen wat helderder koleur ,
als dat lichchaam is ; nu op de
donkere koleur na de dag toe
moetze met enkel wit geglanst
worden , en dan ten laasten
moet 'er agter de reflexie een
schaaduwe zijn , overeenkomen-
de met het lichchaam , daarze
op leit , gelijk daarna mede in
de verhandelinge van 't glas zal
aangemerkt worden : en dit zy
genoeg van de wateren.

En wa-
ter
droppe-
len.

TWEEDE HOOFDDEEL.

*Van de Viffchen in 't gemeen
en de Zeekrabben, Kreeft
en Cabeljauw.*

Viffchen
en

hoe te
verhan-
delen.

Haare
zoor-
ten.

DE Viffchen zoo groote als
kleene maaken een groot ge-
tal en geweeemel uit van allerley;
zoo in een land, als na verschei-
de landen, die ieder nog zon-
derlinge zoorten, als eigene,
voeden, veranderende, en daar-
om is 't onmoogelijk alles te ver-
handelen en 't is ook onnoodig;
om de gelijkheid der verwen,
die 'er in veelen te vinden is.

Behalven de bloedeloze water-
dieren, en geschulpte en geschob-
de, is 'er zoo veelerhande zee
en riviervifch, dat 'er geen paal
aan te ftellen is: want daar zou
moeten gehandelt worden van
walviffchen, delfijns, kabeljaau-
wen, fchelvis, wijting, mole-
naar, haring, tonijnen, anna-
ten, haijen, ftompvis, rochche,
braffem, baars, zeeraaf, bar-
beel,

beel, sprut, fardijn; tonge, makereel, verscheide bot, scholle, salm, aal, steur, lamprejen, rondvis, forellen, tijmvis, posch, grondel, karper, snoek, en smelt, en ontelbaare andere, schrijven, die in de boeken verklaart of niet verklaart en staan.

Daarom dan zullen w'er maar eenige uitkippen, die veel in gebruik, en wat verscheiden van verwe zijn, en wel geschildert grage menschen kunnen doen wattertanden, te weeten de zee-krabbe, en de kreeft, en kabeljaauw in dit Hoofddeel; gelijkwe het volgende met de rochche, karper, baars, zalm, snoek en pekelharing stofferen zullen.

*Eenige uitge-
kipt.*

De *zeekrabbe* kan op de rugge swart, omber en ligten oker verdragen, en onder de buik ligten oker wit en een weinig vermilioen: de pooten vereischen daar onder wat meer lak.

*Zee-
krabbe.*

De *kreeften* komen daar mede omtrent overeen: maar als men ze vertoont gekookt tot een peu-

*De
kreeft.*

felgeregte , zoo schildert menze (gelijk ook de gekookte krabben) op de rugge met lak vermilioen en wit, en dieptze met lak , en glantze met wit. De reſte kan zig zelven wijzen.

De ka-
bel-
jaauw.

De *kabeljaauw* ſchildert men 't binnenſte van 't oog ſwart, 't ligt om de oogen met omber ſwart en een weinig ligten oker, boven op 't hooft en de rugge na de ſteert , moet wat meer na den ſwarten zijn ; aan de bek zoo gebruikt wit en een weinig oker, daar ſwart by gemengt is, en die zelve koleur wat ligter is goet onder aan de buik. De ſteert en vinnen moeten ſwart en ligten oker met een weinig omber vermengt hebben : maar op den zijden moet ſwart , terreverde en een weinig ligten oker weezen, en hoeleegerna de buik, hoe 't ligter moet geſchildert worden. De naad , die over de kabeljaauw op zijne zijden gaat begeert de zelve koleur van den buik zoodaanig datze ſagtkens in
het

in't klein geschildert. 91

het donkere smelt ; wat de kaken aangaat , die 'er nog overig zijn , die moeten op de hoogzels met lak , vermilioen en wit behandelt worden , en beschaduw't met lak alleen , behoudende voor zijn tusschenkoleur lak en vermilioen.

En hier meede zou men visch genoeg hebben ; om een geselschap te tracteeren ; maar die wat meer forteeringe begeert , leeze het volgende Hooftdeel.

DERDE HOOFTDEEL.

Van eenige andere by ons bekende Visschen.

LAat ons ; om van andere Visschen te spreken eens de grootste cere aan de *rockche* geven , enz' eerst verhandelen : Een rockche. zonder op verscheide zoorten te zien , zoo legt 'er een aan en schildertze onder de buik met wit en ligten okeren swart , sommige plaatzen met wit en swart alleen , en vermengt 'er na de vinnen

nen toe een weinig lak onder; en wat vermilioen, als 'er roode vlekken zijn. Op de rugge moet swart, omber ligten oker en wit zijn, en zommige vlakken vereischen swart, omber en wit. De pinnen schildertmen met swart, wit en een weinig ligten oker.

Karper. De *karpers* vereischen op de rugge swarten omber, gehoogt met een weinig wit daar onder; op de zyde moet dezelve kolorijt: dog wat ligter weezen, onder de buik zoo gebruikt omber, ligten oker en een weinig bruinrood en wit, de vinnen zijn met het koleur van de zijden en rugge te vreedden: de oogen zijn van binnen swart, en buiten om latenze haar met omber en een weinig vermilioen schilderen: de glanzen hier en daar brengt men 'er op met een weinig wit op het sterkste, en wat swarter onder is voor de flauwere glanzen goet.

Baars. De *baars* verschilt maar zoo veel

veel van de karper, dat haare roode vinnen temperinge begeeren met bruinrood, lak en wit, en de wittere buik met swart, wit en ligten oker.

De *bot* heeft gemeenlijk op de rug de verwe van omber, swart, ligten oker en wit, aan de buik van swart wit en ligten oker. De *schollen* hebben de zelve kolorijt, dog wat geeler op de rugge en-
Schollen. ze hebben roode vlekjes, die getempert worden met bruinrood en ligten oker.

Salm, die met de *vooren* een
Salm en Vooren. kolorijt op 't lijf: dog wat donkerder, heeft, werd op de rug met swart en wit getempert, en wat ligten oker daar onder, op de zijden, en wat meer daar by is 't aan de buik goed. De vinnen en kop zijn als de rugge te schilderen.

In zijne sneeden werd de salm geschildert met lak, vermilioen en wit, en op zommige plaatsen met lak, ligten oker, vermilioen en wit: 't donker rood
moet

moet lak en vermilioen hebben: dog de rondagtige streepjes, die de deelen der mooten scheiden moeten allerligst zijn, en konnen gemengt worden met ligten oker en wit, met een weinig rood daar onder.

Snoek. De *Snoek* volgt in onze ordre, diew' op volgende wijze toestellen, namentlijk, op de rug met swart wit en ligten oker, en zomtijds met omber swart en wit, op de zijden moet wat meer wit zijn, en aan de buik wit, swart en een weinig ligten oker. De vinnen vergenoegen zig met het koleur van de rugge, alsm'er maar wat bruinrood onder doet, en 't kolorijt der kaken, is 't zelve met die van de kabeljaauw.

*Pekel-
haring.* Alzoo de *pekelharing* by ons voor smaakelijke menschen veel in gebruik is, en wat veranderlijkheid van verwen heeft, kan men daar van wel iets aanteeke-
nen, namentlijk, zy moet als paarlemoer en een blankevooren gekoloreert werden, uitgeson-
dert

in't klein geschildert. 95

dert dat de schobben zomtijds wat roodagtig zijn, en lak en vermilioen vereischen en zomtijds wat groenagtiger, welk koleur men met terreverde swart en wit kan bekoomen.

In zijn sneè kan hy met swart, wit en ligten oker, of zomtijds met een weinig vermilioen 'er onder, alsze zoo blank niet en is, geschildert worden, en ditzy van de visschen, 't overige kan door gebruik en oeffeninge werden verkreegen.

VIERDE HOOFDDEEL.

*Kruipend Gedierte, en van
diergelijken aard.*

N Aaft aan de visschen plaat- Ordre.
zen wy de kruipende gedier- Kruipend
gedier-
te.
ten, als *slekken, wormen, slan-
gen, adders*, en ook *hagedissen, scorpioenen, padden, kikvor-
schen*, en wat 'er meer van dien
aard is; daarwe iets van zullen
verkiezen, voor alle dezelve en
meer anderen; stellende voor
met

met weinig moeite hoeze geschildert worden: want hoe verder wy geraaken; hoemen minder onderwijzinge behoeven, en stellenwe altijd vast, dat te voren meer in 't algemeen gezegt is.

Wormen,

Men plaatst weinig *wormen* in een schildery; ten zy *zyderwormen*, en byzonder *rupzen*, in bloem en treurstukken, enze kunnen alle de verwen der bloemen ieder na zijn aard aannemen; waaromwe daar van al weder niet nader behoeven te spreken; zoo datwe de *slangen* aanvangen, en daar uit voor alle zoorte uitkiezen, die cierlijkst gekoloreert is: te weeten de *waterslange*, latende de *aard* van *boomslangen* en *vierigeslangen* vaaren.

Waterslange.

De geele bek van de waterslange werd gekoloreerd met koningsgeel en men schaduwtze met ligt en bruine schijtgeel.

Op de kop is als een plate blinkende tot den hals toe; deeze werd

in 't kleyn geschildert. 97

werd geschildert met swart, indigo en wat wit, en men hoogtze met enkel wit en dat geglanst.

Voor aan de nebbe wortze met wat lak, bruin rood, en swart alles na vereisch geschildert, onder de buik en hals gebruiktmen flauw geel, en maakt 'er swarte vlekjes onder.

De oogen werden vertoonē door bruin rood en bruin schijtgeel, 't binnenste korrelige maaktmen met enkel been swart, en set 'er een ligten op met enkel wit.

De rugge moet geschildert worden met lak, swart en bruine schijtgeel en witagtig opgehoogt met een flauw witje, en met enkel wit geglanst, en hier en daar moet 'er een donkere vlekke in waargenoomen worden.

't Is nu niet noodig nader van *scorpioenen* te handelen: want uit al het gezegde, zal een Schilder, 't leeven voor zig hebbende, die genoeg kunnen afmaalen, 't welk meede de reeden is, dat-

98 *De Groote Waereld*
we padden, kikvorschen, flek-
ken en andere beesjes meer zoo
veel eere niet en willen aandoen,
om daar afzonderlijk van te
schrijven.

VTFDE HOOFDDEEL.

*Van Vogelen, en met namen,
den Arend, Papegay,
Kalkhoen en
Ysvogel.*

Vogelen
waaron
geschil-
dert.

DE wijl de vogelen; om spijs,
zang, verwen en andere
dingen meer, den mensch zeer
vermaaken kunnen; zoo hebben-
ze geen kleene plaats in de ge-
dagten der Schilderen, en kunnen
dezelve door de veelheid van
haare zoorten, al vry breed in-
neemen.

Ver-
schei-
den-
heid.

Daar zijn zoo veelerhande
zoorten, en onderzoorten, dat-
we daar meede hier ons niet mo-
gen ophouden: want te spree-
ken van arenden, havikken,
gieren, wouwen; valken, koe-
koeken, papegayen, kakeroes,
ra-

in't klein geschildert. 99

raven, krayen, exters, uylen,
vleermuisen, en voorts struis-
vogels, paauwen, kalkhoenen,
phasanten, korhoenders, berg-
hoenders, haselhoenders, swaa-
nen, ganzen, enden, patrijzen,
wagtels, huishanen, hoenders,
duiven, musschen, leeuwewerk,
distelvink, kanaryvogel, sneppe,
lijster, merle, spreekw, spegt,
swaluwe, kappe, koolmeesen,
kijviten, kempmaan, quiksteert,
roobarsje, nagtegaal, kokmeeuw,
pelikaan, oyevaar, kraane, rey-
ger, ibis, ysvogel, paradijsvo-
gel, en veele vreemde en zon-
derlinge uitlandze, met duis-
sent'erley kapellen, vliegen, spin-
nen &c. waar zou zulx heenloo-
pen, en 't was ook vergeefs
werk, alzoo 'er veeler verwen
overeenkoomen, en die te voo-
ren al verhandelt zijn.

Laat ons 'er weinige uitkip-
pen, als den arend, papegay, wat
voorts
in dit
Boek
te ver-
hande-
len is.
kalkhoen, en ysvogel voor dit
Hooftdeel geschikt, dan de
paauw voort volgende; waar

op nog twee Hooftdeelen van *vliegen*, *kapelletjes* enz. volgen kunnen; om dit Boek ten einde te brengen.

Alle swarte vogelen kanmen uit het geene wy van 't swart, en het kragtigste des zelfste voo- ren gehandelt hebben, bequaamelijk leeren schilderen, en dus
 Arend. ook den *arend*, die wat meer na den graauwen trekt, ende van veelerhande zoorte; maar omtrent van eenerley kolorijt is, daarwederhalven van afscheiden, overgaande tot de *papegayen*
 Papc- welker groen men verkrijgt met
 gay. asch en schijtgeel, als men 't diept met indigo en schijtgeel, zommige schilderENZE heel graauw en laxeerENZE met gedistilleert groen, met een weinig ligt schijtgeel vermengt, men kanze ook heel geel schilderen, en met gedistilleert groen laxeer-
 Kakc- ren. 't *Kaketoës* geel werd door
 tou. schijtgeel vertoont, en 't sterkste, als men daar een weinig koningsgeel by vermengt.

De *kalkhoenen* rood op de snuite en onder de krop maaken met vermilioen, en laxceert het met schoon lak, en andere verwen zijn ligt te bekoomen.

Kalk-
hoenen.

De *Ysvogel* werd byna gekoloreert als een papegay; maar hy moet op de rugge tot de steert toe een streepje schoon heemelsblauw hebben: daarenbooven is de borst rosagtig, en moet gekoloreert werden met bruin, rood, lak en een weinig ligten oker.

Ysvogel.

En dit zal genoeg zijn, omtrent alle vogelen, inzonderheid alswe de schoone en glanzige verwen van de paauw door 't penseel leeren na 't leeven afschilderen.

SESDE HOOFTDEEL.

Van de Paauw.

DE *paauw* schoon van veelhande en blinkende verwen, en dus aan Juno van de oude digteren toegewijt, schittert by-

Paauw
een
konst-
luk.

zonder in de son, alsz' haar steert
daarna uitbreit, 't welk een groo-
te kunst is met verwen na be-
hooren in kragt te schilderen.

Ons oogmerk dan is de kōleu-
ren bekend te maaken, de reste
moet van de oeffeninge en 't oor-
deel des Schilders zelfs afhan-
gen.

Haar
kuive.

De *kuive* is omtrent als de
staart: maar zoo helder en glan-
zig niet.

Oog.

't Witte vlekje aan 't oog werd
geschildert met wit swart en lig-
ten oker.

Kop,
hals &c.

De *kop*, *hals* en iets van de
borst, als van hoog saphiyr werd
vertoont door ultramarijn en door
wit op den dag, geevende de
tusschenkoleur wat meer wit;
of men gebruikt liever indigo
en wit op den dag, en droog
zijnde, laxeert men 't met ultra-
marijn.

Rugge.

De *rugge* maakt men op met
beenswart en wit, doormengen-
de die met een weinig swarter
ylammetjes.

De

De *borst* lager vereischt been- Borst.
fwart, ligten oker en wit, dog
is donkerder als de rugge.

De *voeten* zijn ligt asch- Voeten.
grauw, dog met veel ligten oker
vermengt, als na den geelen
trekkende.

De *staart* ten opzigt van haa- Staart.
re veeren werd gemaakt uit ver-
scheide ingredienten want zom-
mige glanzen vereischen lak en
wit, en zommige omber en lak
inde schaduwe, andere hebben
op den dag asch, schijtgeel en
wit van nooden; zommige ligten
oker lak en wit met enkel ko-
ningsgeel.

Digte na de oogen is de staart
uit den paarsen, en begeert
daarom daar ultramarijn lak en
wit: dog van de staart, en van't
gantsche lichchaam zijn de *oogen*. En
haare
oogen.
t voornaamste, te weeten, die in
de staart zijn.

Deeze werden in haar binnen-
ste met enkel indigo geschildert;
de tweede kring daar aan laat zig
door indigo en wit wel zien,

en de derde is met lak en wit te vreedden , gelijk de vierde geel is.

Van 't oog is niet gesproken ; om dat het uit den aanvang van ons werk ligt kan nagezien worden , hoe men haar goutgeel , kastaanjebruin , zeegroenigheit en vuilblaauw schilderen zal : waaromwe deeze vogel verlaaten ; om van kleen gevleugelte te handelen.

SEVENDE HOOFDDEEL.

Vliegen, Spinnen, Kapelletjes, Torren, &c.

Reden
van be-
hande-
linge.

't **K** Leen gevleugelte daar Goedart, Swammerdam, Blankaart en andere van geschreeven hebben , kan door eigene opzameling met 'er tijd , om na te schilderen , in meenigte worden verkreegen : de beste van kolorijt zijn in ons land , zoo veel my bekend is.

Zy brengen groot gieraad aan bloempotten en fruitstukken toe ,
waar-

waarm, hoewel men haar uit de verklaarde bloemen en vogelen zou kunnen leeren temperen, wy van eenige voornamen den Leerling wat korter en klarer licht zullen toebrengen, sprekende in dit Hooftdeel van de *paauwenog*, de *geeleboterpelle* en *witte kapelle* en in 't volgende nog van eenige andere.

Stof
van dit
kapit-
tel.

De *paauwenog* schildert men het lijf en de kop met been-
swart, lak en bruine schijtgeel, en men hoogt dat dan op met wit, lak en swart.

De
paau-
wenog.

Het binnenste van het oog in de vleugel moet aan d' eene zijde met lak en bruine schijtgeel gemaakt worden, en aan d' andere zijde met enkel beenswart: de geele volgende koleur wert verkreegen met ligten schijtgeel oker en wit: maar de derde kring van 't oog moet met lak, ultramarijn en wit getempert worden, hier na volgt 'er een kring van enkel beenswart.

Het einde van de vleugel be-

geert met omber, lak, swart en wit te werden vertoont, de vlakken van het hoofd na het oog toe wenschen enkel beenswart, het plakje ligten oker, en de reste van de vleugel eischt lak, bruinrood en ligte schijtgeel; gelijk onder de vleugels meest omber, beenswart en ligten oker zijn moet.

De
geele-
boter-
kapelle.

De *geeleboterkapelle* wil met omber, swart en wit geschildert weezen, en daarna met een weinig ligte schijtgeel overschommelt zijn, de vleugel gebied ligt schijtgeel en wit te gebruiken met een weinig asch of ultramarijn getempert; dewijlze wat na het groen trekt.

De
witte-
kapelle.

De *wittekapelle* wert het lijf met swart en wit opgemaakt de vleugelen met wit swart en ligten oker, dog weinig 'er onder gemengt, en de plakken op de vleugels werden uit omber, swart; ligten oker en wit gebooren.

AGTSTE EN LAATSTE
HOOFDDEEL.

*Van de Schoenlappers,
Byen, Vliegen, Tor-
ren en 't Vlie-
gend Hart.*

Voor 't laatste zullenwe nog ^{Swarte} eenige welgekoleurde ge- ^{schoe} vleugelde beesjes verhandelen, ^{lapper.} en spreken in de eerste plaatze, om andere verby te gaan van de *swarte schoelapper*, die het lijf en vleugels geschildert werd met swart lak en omber, en men mengt, om de donzigheid te verkrijgen een weinig wit daar onder na behooren.

De *roode vlekjes* maaktmen van vermilioen en ligte schijtgeel, of gebruikt ook wel vermilioen met een weinig lak vermengt, de witte vlakjes maaktmen met smodelagtig wit.

Van agteren kan menze schilderen met de zelve kolorijt, behalven dat 'er nog wat schoon blaauw

blauw en geel inkomt , die deeze wel kan kolorceren zal alle de andere meester zijn.

Swarte-
homm-
mel.

De *swartenhommel* met het *Orangie lijf* werd aldus opgepronkt : de kop, lijf en pooten met beenswart , en men hoogtze fulpagtig op met een weinig wit en ligten oker.

Het agterlijf wert met vermilioen , lak en schijtgeel verkreegen , de vleugeltjes worden dun geschommelt met een weinige , omber en bruine schijtgeel.

De
geele-
bonten-
homm-
mel.

De *geele bontenhommel* of *bye* werd zijne swarte streepjes gemaakt met het zelve kolorijt als van de swarte : maar de geele streepjes maaktmen met ligten oker en een weynig omber.

De *vleugelen* handelt men als we van de boovenste gezegt hebben.

Daar zijn nog meer soorten : maar uit deeze wel te schilderen.

Spaan-
ze vlie-
gen.

Wat de *spaanze vliegen*, goudetorren

torren, en *goudvliegen* belangt, <sup>goudes-
tor-
ren, &c.</sup> merkt kortelijk aan, dat menze eerst schildert schoongeel en sterk, en daarna met gedistilleert groen laxeert.

De vleugeltjes van de vliegen schommeltmen dun met swart en wit, en zoo kanmen dit kleine goetje na behooren opschikken.

Daar volgt dan ten laatste het *vliegend hart*, welkers lijf en <sup>'t Vlie-
gend
hart.</sup> hoorentjes uit lak, swart en bruine schijtgeel gekoloreert werden, en daarna met lak, swart en wit moeten opgehoogt zijn.

De kop moet meer swart hebben; en de *swarte paardetorren* <sup>Swarre-
paarde-
torren.</sup> bestaan uit een koleur, dat met beenswart en wit verthoont kan werden.

En dus hebbenwe dit derde ^{Besluit.} Boek met al veele veranderlijke en genoegelijke voorwerpen ten einde gebragt: maar wy moeten nog al veele andere dingen doorwandelen; gerweden mensch selve gaan beschouwen; gelijk
ook

ook de mensch (zoo hy nog al
zig kent voor zijn dood) ge-
meenlijk laaft tot regte aanmer-
kinge van zig zelveu toe-
treed.

VIERDE BOEK.

Handelende met het volgende Boek,
van veelerhande en het swaarste

STILLEVEN.

EERSTE HOOFDDEEL.

Van Hair, Boomstammen,
Hout en Metzel-
werk.

NA darwe de logten, Inley-
dinge,
en or-
dre. landschappen, wate-
ren, visschen, en ge-
vogelte hebben ver-
handelt; die men ten meeren-
deele voor zig kan hebben, als
het stilleven; zoo gaanwe ons
nu tot enkel stilleven overgee-
ven, 't welk, hoewel het ge-
makkelijker in 't gemeen geree-
kent word; nogtans ons de voor-
naamste en swaarder voorwer-
pen leeren zal, daar aan een
Schilder vry werk genoeg zal
vinden; om behoorlijk te ver-
toonen.

Daar

Inhou-
dezes
Hooft-
deels.

Daar zijn veele lichchaamen , die hoewel gants verscheiden van aard ; nogtans de zelve verwen hebben , als hair , van vee-
lerhande koleur , vertoont zig in vrugten in stroo , schuiren , steen ,
scheepen , en diergelijke dingen openbaar : waarom ons voorneemen is , daar onder hier alles te voldoen , dat derwaarts kan gebragt worden ; verzeekert , dat een Schilder nu al heeft leeren geeven en neemen , en verstaat hoe hy na advenant ; dag , schaduwe en weersteutinge en 't hoogste ligt temperen zal ; gelijk uit veelehande voorbeelden van 't eerste deel kennelijk is.

Zoorten
van
hair.

Wy zullen hier spreken daarom van *swart* , van *blond* , *grijs* , *rood* en *kastanjebruin hair*.

Swart
hair.

't *Swart hair* werd aangelegt met *koolswart* , geschaadwt met *beenswart* , en daarna gehoogt met een weinig *swarten omber* en *wit* , na dat de dag of 't ligt vereist.

't *Blond-*

in't klein geschildert. 113

't *Blond hair* legt aan met wit Blonds
omber, ligten oker en een wei-
nig swart daarby, en gy kont
het ophoogen met onder die
koleuren een weinig meer wits
naar vereisch van 't leeven te
mengen.

Grijs hair heeft omtrent de- Grijs
zelfde verwen, als m'er maar wat
minder omber en oker onder-
mengt na behooren.

Tot *geel hair* gebruiktmen lig- Geel
ten oker, wit, en dan een wei-
nig omber daar onder; de op-
maakinge is uit het voorgaande
klaar genoeg.

Rode hairen kanmen leeven- Rood
diger, als behaagelijk schilde-
ren met ligten oker, omber
en wat bruinrood en een weinig
wit.

Muscus of kastaanje bruine Ka-
staañje
bruin.
hairen, om die te doen voorko-
men, zoo legt menze aan eerst
met omber, men dieptze met
een weinig swart daar onder ge-
mengt, en dan hoogtmen de-
zelfde met omber, swart en wit.

H

Uit

Gebruik
deezet
verwen.

Uit deeze nu dus verklaarde haren , en die verscheidentlijk na negceeren en voorval gemengt, kanmen mannen en vrouwen, jong en oud op veelerhande manieren opschikken, naar dat zulx het leeven , de geschiedenissen, landaard , of schoonheid en jaaren begceeren.

Ook in
ander
stil-
leven.

Als iemand decze verscheide- ne haren geschildert heeft, zal hy genoeg overtuigt staan , dat 'er in alle de andere voorverhaalde voorwerpen geen swaarigheid is.

En 't zal ook niet noodig zijn van marmer, en des zelfs aderen en verwen te spreekcn , daarmen niet wel in kan doolen, als allerley verwen en swier van adervlegtingen aanneemende , gelijk men ook verwondert moet staan, hoe veelerley zoorten van kolo- rijt en aderleidingen de keisteenen onderworpen zijn.

TWEEDE HOOFDDEEL.

Van de Metallen.

Onder 't stilleven hebben de ^{Meta-}metallen geen kleene plaatze ^{len.} deeze zijn veelerhande : maar de byzonderste en die glad gemaakt en bereid, gelijkze meest den Schilderen te pas koomen, zullenwe alleen beschrijven in haare koleuren; van *goud*, *geelkoper*, *silver*, *staal*, *ijzer*, *loot*, en *tin* handelende.

De Schilderen dan kunnen ^{Aan-}goud en silver maaken, en met ^{merkingen}minder kosten, als die vergeefs de *Lapis Philosophorum* zoeken : maar dieze best maaken, zijn veeltijds de allerarmsten.

Het *goud* zonder het uit de ^{Goud.}mijnen te doen voortkoomen, werd aangelegt met rusgeel en gediept met gebranden omber, men doet 'er ook zomtijds wel een weinig lak by, en men hoogt het op met koningsgeel of *maficot*, en zoo heeft 'er

het gezigte omtrent het zelve aan als aan 't waare goud, gelijk daar de gierigaarts geen ander gebruik van en hebben, en veel meer zorgen om 't te bewaaren.

Koper. 't *Kooper* zoo veel in prijs verschillig, kost den Schilderen al evenveel: wantze bereiden 't omtrent op de zelve wijze als goud, het rusgeel daar uitlaaiende, en 'er ligte schijtgeel voor gebruikende; uit oorzaake, dat het koper meer na den groenen trekt.

Silver. Het *silver* heeft geen svaarigheid, ten zy gebruiueert hoe daanig het meest geschildert word, als men het aanlegt met swart, omber en ligten oker, met swart diept, en met schulpwit hoogt. De schitteringe tot het oog des zienders na het min of meer ligt, dat 'er op valt min of meer kragtig zig volgens de wetten der natuur na 't oogpunt weerstouwende, kan na 't leeven ligt in kolorijt gevonden worden.

Staal

Staal en *yz*er blank zijnde, Staal en yzer.
werd omtrent op de zelve wijze
gehandelt, mits mijdende den
omber en ligten oker: wanneer
men onder het wit en swart een
weinig lak en oker doen wilt;
dan kan men *loot* voortbrengen, Loot.
en een gantschen huisraad van
tinwerk opmaaken of na't leeven, Tin.
op 't regte oogpunt en dag ge-
stelt zijnde; of na de wetten van
de weersteutinge van't ligt, vol-
gens de wiskonst, daarmen den
Schilderen beswaarlijk aankrijgt: Ver-
maanin-
ge aan
de
Schil-
ders.
maar zy kunnen ligt 'er zoo veel
van leeren verstaan, datze geen
merkelijke fouten en begaan, en
haar werk genoegzaam verdedi-
gen kunnen, daar toe ik iedereen
van herten raade, op te klim-
men. 't Is niet te gelooven wat
genoegen en zekerheid van wer-
kinge het in zeer veelerhande
voorvallen geeven zal.

DERDE HOOFDDEEL.

Van Glas, Glazevaten zonder en met Vogten daar in.

In 't
glas en
vogtig-
heden is
straal-
buigin-
ge.

En hoe
in glas
en wa-
ter.

Gelijk in 't voorgaande Hoofd-
deel de weersteutinge der
klootsche ligtbaaren te pas
quam; zoo komt hier ook ter
sneë haare straalbuiging, op
de vlakke van lichchaamen van
andere stoffen die doorschijnen-
de zijn, geboogen werdende
de stralen na de loodliny, of
van de zelve af na dat de door-
gang van de lichtstralen, daar
begint te vertraagen of te ver-
wakkeren: zijnde van de logt in 't
glas als twee omtrent tegen drie,
en van de logt in 't water als drie
byna tegen vier als de ervarent-
heid leert: daar zig den Schilder
van dienen kan.

Dog deeze dingen niet nader
wiskonstig onderzoekende, als
d' Heer Chr. Huygens gedaan
heeft, weetende dat een Schil-
der

der altijd in dit stilleven de nature kan voor zig zetten; als hy eenen dag en zelve oogpunt maar behout, in zijn gantsche tafereel; zoo geevenwe den weergierigen Leezer de volgende zaaken aan te merken.

Het *glas* moet noodzaakelijk werden gekoloreert, na dat de lichchaamen zijn, daar het tegenstaat, flauwer, of sterker na de afstand, helderheid, of dikte van 't glas is. Koloreering van 't glas.

Een groen glas tegen een witte muir schildert of schommelt men met swart en terreverd heel dun over de grond: zoo het cristallijn is, met dun swart alleen, latende altijd de agterste grond doorschijnende, en men glanst het alleen met wit. Een groen glas tegen een witte muir.

Als 'er vogten in de glazen zijn, moeten 'er verscheide straalbuigingen worden in agt genomen.

Indien 'er *spaanse wijn* in u glas is, zal men tot de schaduwe van de wijn gebruiken Spaanse wijn daar in.

bruine schijtgeel lak en swart;
of schijtgeel alleen, en tot de
weergesteuite glans, rusgeel of
koningsgeel.

Roode
wijn.

Indien 'er *roode wijn* in 't
glas is, zoo gebruikt na voor-
val en vereisch lak en swart tot
de diepsels, tot de tusschenko-
leur lak alleen, en tot de weer-
steuwing lak en vermilioen; zoo-
daanig, datge het leeven zoo
na by komt, als 't mogelijk is.

Witte
wijn.

De *witte wijn* in een glaze vat
begeert swart en ligte schijtgeel
tot zijn diepsel, tot de tusschen-
koleur terreverde swart en ligte
schijtgeel en tot de weersteuting-
ge ligte schijtgeel en konings-
geel, na de kragt en gloeyent-
heid van de wijn is.

En an-
dere
vogten.

En hier uit is 't niet moeje-
lijk; om te verstaan, hoemen
met sterke wateren, en ver-
scheiden kolorijten der zelve,
met zuiver water, en gants hel-
deren oly, en andere vogtighe-
den meer zal te werke gaan;
waaromwe, om kort te zijn,
dit

dit Hooftdeel, als genoeg vol-
daan, kunnen befluiten.

VIERDE HOOFDDEEL.

Van Peerlen en kostelijke Gesteenten.

Laat ons ook ten minften een Gebruik
van
paarlen
en ko-
stelijke
gesteen-
ten. plaats vergunnen aan die ko-
stelijke kleynodien, van de wae-
reld zoo hoog geagt, en waar
mede zig aanzienelijke en ko-
ninklijke perfoonen veel vergie-
ren; om voor haare onderdaa-
nen, met namen den flegteren
ontzagchelijker te fchijnen; alsze
waarelijk zomtijds heerlijkheid
van deugt in haar felven bezitten;
al hoewel daarom niet te min de
menschelijke dwaasheid met Ifraël
eenen koning begeert.

Deeze kleynodien nu ftellen Waarom
afzon-
derlijk
verhan-
delt. we paarlen, diamanten, robij-
nen en diergelijke kostelijke ge-
fteenten, die wel ten meeren-
deele de fterker weerfteutinge,
die de fteenen hebben, in agt
genoomen zijnde, uit het voo-
rige

rige onderwijs te schilderen waren : dog liever eenige nadere en byzondere onderregtinge schijnen van nooden te hebben , en by de meeste waereld zoo dierbaar staan , datweze de eere vergunnen van alleen te behandelen.

Paarlen.

De *paarlen* legtmen aan met swart en wit en een weinig lak en ligten oker , en men hoogt de zelve met enkel wit , en de weersteuittinge vereist ligten oker , wit en een weinig vermilioen ; waar door men 'er de kragt en glans aan geeft , en de paarlen zoo zuiver van alloy maakt ; als 't mogelijk is ; gelijk een Schilder alzoow weinig omtrent verleege is ; om groote als om kleene paarlen en gantze snoeren te maaken , en 'er volstrektelijk meè te handelen na sijn genoegen.

Diamanten.

Tot *diamanten* gebruiktmen swart en wit , en men dieptze ook daar mede , gelijkmen die met wit hoogt , en wat aangaat de speelende koleur , die zeer kragtig en schitterend is , daar af

is weinig vast te zeggen, of 't moeste met wat omflag uit de wiskonst bepaalt worden, daar voor de Schilderen 't leeven zelve liever verkiezen, dat zecker gaat, alsze 't maar behoorlijk kunnen treffen, na alle de verscheidenheid, die zig hier omtrent openbaart, want zomtijds speelter groen, zomtijds blaauw op, dan openbaart het zig ros, en kan ook na gelegenheid 'er een ander verwe opspeelen, na 't oog des zienders, of stelling van 't vlak der diamanten, of verwen der lichchaamen, die 'er zig op vertoonen.

De *robijnen* werden geschildert als roode wijnen: maar zy <sup>Robij-
nen.</sup> moeten, daar den dag valt, met wit gehoogt worden, en deeze kleynodien komen veeltijds voor, en dienen veel tot groote en pompeuse staat en kleedingen: maar daar zijn nog andere edele gesteenten, diewe niet afzonderlijk verklaren; alzooze uit het nu gezegde gemakkelijck

kelijk kunnen worden opge-
maakt.

En an-
dere
edele
gesteen-
ten.

Wy maaken dan den verstan-
digen Leerling zelve meester
van groote schatten : oordeelen-
de , dat het in zijn magt zal
staan met voorzigtigheid de kar-
bonkels , turkoisen , saphyren,
esmerauden , jaspissen , hyacin-
ten , den onijx , sardonijx en
diergelijke steenen te maaken,
en zelfs een gantschen hoogen
priesterlijken borstlap op te pron-
ken.

Ver-
maanin-
ge.

Oeffent u dan maar neerstig-
lijk , en gy zult uwe gesteen-
ten van tijd tot tijd waardiger
en fijnder doen zijn , en meer
gelden.

VTFDE EN LAATSTE H O O F T D E E L.

*Van Licht en Brand
des Nagts.*

Stoffe
deezes
Hooft-
deels,

't I S gantschelijk noodig , dat-
we een Hooftdeel maaken
van allerhande soorten van lig-
ten

ten en brand, die des nagts aangesteecken zijnde wonderlijk de omleggende lichchaamen doen te voorschijn komen, en in zoo veelerhande verscheidentheid, datze onbeschrijfelijk is.

Daar uit ligt te verstaan is, Moeyelijkhaid. dat de oeffeninge van deeze stoffe; om 'er in tot eenige zoorte van volmaaktheid en vastigheid te geraaken, al vry swaar is, en dat 'er om verscheidene vertooningen van nagtligten wel uit te drukken veel overleg voorzigtigheid en beschouwinge van de natuur en ervarentheid van nooden is.

Wy zullen den Leerling eenige Aanbieding van hulpe. aanmerkingen van de voorname voorvallen ter hand stellen; om hen zoo op de weg te helpen; wel weetende, dat het gebruik en oordeel hier 't voornaamste werk moeten doen.

Alle schaduwen zijn hier sterk en kantig; en om in't gemeen Algemeener aanmerkinge van nagtligt. wat te zeggen van *toortzen, fakelen en lampen*; zoo weet, datze by-

byna op eene wijze te behandle-
 len zijn; nogtans hebben de lam-
 pen, en byzonder van goeden
 oly gevolt minder rook; gelijk
 mede de *keersfen* van smeer en was,
 met welkers vlamme die van *aan-
 gesteecken hout* zeer overeenkomt.

Dog merkt ook aan dat de *fak-
 kelen* en *toortzen* puntiger opgan-
 gen hebben, en swarter en dik-
 ker dampen uitwasemen. Wat
 nu deeze ligten in 't byzonder
 aangaat.

In 't by-
 zonder
 van
 toort-
 zen en
 fakke-
 len,

De *toortzen* en *fakkels* legt-
 men de vlammen aan alleen met
 rusgeel en hoogtze met konings-
 geel, en der zelve punt vereische
 'er wat vermilioen onder, en 't
 vier of scherpigheid, die in de
 rook zagt versmelt, wilt een wei-
 nig lak onder het rusgeel en ver-
 milioen hebben.

Om dat nu de vlamme en wel
 aan de kanten en boven inzon-
 derheid scherpagtig en hoog op-
 loopende, min of meer door-
 schijnende is, daarom moet men
 aanmerken, wat lichchaamen
 daar

in 't klein geschildert. 127
daar agter zijn; om is 't noodig,
daar van iets aan dat gedeelte der
vlamme mede te deelen.

De damp moet swart zijn dig-
te by de vlamme, en moet met
beenswart, keulze aarde en om-
ber geschildert worden; en van
de vlamme al verder afgaande
met de donkerheid van de nagt
't zy logt of agtergeleegene lich-
chaamen verdwijnen.

't *Lampligt* komt met het voor- Lamp-
ligt.
gaande overeen, uitgenoomen
dat de punt boven zoo rood niet
en is; en men moet in 't schilde-
deren van des zelfs damp wat
ligten oker mengen.

't *Keersligt* is zomtijds onder Keers-
ligt.
aan de vlamme zeer schoon
blauw, gelijk wel mede die
van 't vier in groote koude,
't midden nu der vlamme schil-
dertmen als dat van de toort-
zen; de punt van de vlamme
moet nog minder vermilioen
hebben, als der toortzen en fak-
kelen.

Indien 'er een vlamme van Ligt
van de

voor-
loop
van
brande-
wijn.

voorloop van brandewijn gemaakt word, die blaauwagtig is, wor- ze behandelt met ligten oker en wit en wat blaauw onder aan de vlam; dog in 't ligt zagt ver- smeltende, enz' is booven aan nog minder root, als die van een keers.

De damp van dat ligt, als het naby is, vertoont zig dun en kan mager geschommelt worden met ligten oker, dun met oly gemengt, agt geevende nogtans ook op de lichchaamen, die'er agter zijn, en 'er door kunnen schijnen.

Turf-
ligt.

De *turf*, alsze sulpherig en brakagtig is, helt na de voorloop van brandewijn.

Weer-
steu-
ringen
van 't
vier.

Wat de *weersteuvingen* van 't vier aangaat, daar van is maar in 't gemeen te zeggen, datmen des zelfs kragt, de lichchaamen daar 't aansteuit haaren aard, de verheid daar van af, en 't oog- punt moet in agt neemen, en 't lee- ven op 't kragtigste uitdruk- ken.

Zoo

Zoo kan een Schilder 't ligt Bestaat
voortbrengen, en verdooven,
en brand stigten, en uitblusschen
naar zijn welgevallen; en hoe
leevendiger en kragtiger, hoe
beter, zullende daar van een
roemrugtiger naam nalaten, als
die gene, die den tempel van
Diana in brand gesteecken heeft.

VYFDE BOEK.

Verklaarende het

S T I L L E V E N

van Boom, Herfilen en
Aardvrugten.

EERSTE HOOFDDEEL.

Van de Druiven.

Ordre.

Y gaan over tot het
stilleven van boom,
herfsten en aardvrug-
ten, die tot 's men-
schen onderhoud uit 's aartrijx
vrugtbaren schoot geschonken
worden, zullende die meest ver-
handelen, die by ons wassen,
of in de naburige landen, en
veel voorkoomen, en daaren-
boven eenige onderwijzinge van
nooden hebben, van hoeze op 't
tafereel van een Schilder tot 's
menschen vermaak en voedinge
van etens lust leevendig zullen
konnen werden vertoont 't gee-
newe in ses Hoofddeelen van dit

Vijf-

in't klein geschildert. 131
Vijfde Boek zullen trachten te vol-
brengen.

d' Eerste plaats en rang dunkt ^{Druiven}
ons, datmen bequaamelijk de ^{en}
druiven toevoegt, van ouds veel
geschildert, aangenaam voor 't
oog, smakelijk voor de tonge,
en behelzende die vogt, die wel
gebruikt, God en de menschen
verheugt.

Deeze zullenwe voldoen kon-
nen, alswe *witte*, *blauwe* en
roode spaanze druiven leeren
schilderen.

De *witte druiven* worden aan-
gelegd op den dag met engelse ^{voort}
as, schijtgeel en wit: maar in ^{eerst}
de schaduwe moeten as, schijt- ^{witte,}
geel en swart het werk doen: ^{dan}
maar de reflexie begeert maar
een weinig as: dog wat meerder
schijtgeel.

Als men de *witte druiven* dus
verre in diervoegen geschildert
heeft; zoo moet den dauw met
ultramarijn en wit, of ook wel
met wat lak vermengt in een
witten oly, diemen over de
I 2 druiv-

druiven schommelt, doen gebooren werden: dog om de dauw in de schaduwe te voorschijn te brengen, moet swart lak en wit gebezigt worden.

Als dit alles nu dus verre vervaardigt is; zoo moetmen de druiven op den dag (daar geen dauw op haar en is) glanssen met wit, zagt verdreeven en laxceerenze in de reflexie, met enkel schijtgeel of geele lak na gelegenheid.

Dog de karlen der druiven, die in de rijpe doorschiijnen, hoedaanige men voornaamentlijk schildert, moet niet vergeeten zijn. Deeze doet men zien met onder de schijtgeel of lak ligten oker met wat as en wit te mengen, en tot de schaduwe, swart.

blauwe.

De *blauwe* druiven hoe meenigerhande zy ook zouden mogen zijn, zy worden alle omtrent op eenerley maniere geschildert, te weten, men legt-

in't kleyn geschildert. 135

ze aan met swart, bruin rood en lak; indien ze in de reflexie rood zijn, kan men bruin rood en swart gebruiken, of lak en rood, of wel meede lak en swart neemen, indien ze geelagtig rood zijn, bezigt men lak en schijtgeel; of als ze geelgroenig zijn, schijtgeel en swart.

Wanneer ze nu aldus behoorlijk en zagt geschildert zijn, zoo moet men daarop natuurlijk den dauw brengen, gelijk als op de witte druiven, en aldus meede opglansen en in de reflexie laxeren zomtijds met lak, of lak en schijtgeel en zomtijds met bruine schijtgeel alleen, na dat men van 't leeven zelfs zal gebooden werden.

Daar volgen dan de *roode* en roode *spaanse druiven*, die niet onver- de *spaanse* maakelijk om schilderen of om schilderijen te vergieren niet onbequaam zijn.

Men legt de zelve aan met lak alleen; of bruinrood en

136 *De Groote Waereld*
lak , na datze *rijp* zijn ; of
wel met eenige groenagtigheid
daar onder ; indienze wat *on-*
rijper vertoont moeten wor-
den.

De *rijpe* moeten in de re-
flexie met vermilioen of bruin-
rood geschildert worden , en
daarna met lak alleen gelaxeert ,
indien de reflexie heel rood is :
maar zoo andersins niet , moet-
'er schijtgeel meede vermengt
zijn. De druif is aan 't bovenste
einde geel okeragtig , daarom
moetmenze ook aan die plaat-
ze met oker en swart schilde-
ren.

Met den dauw en 't hoogzel
handeltmen op de zelve wijze
als met de blaauwen.

Besluit. Als iemand zoodanig de drui-
ven leert schilderen , hy zalze
met 'er tijd zoo natuurlijk leeren
maaken , dat m'er niet alleen
vogelen ; maar ook menschen
mee zou kunnen verrasschen ,
en 't vrouwvolk , na datze in
zeekere staat zijn , wel al te
sterk

sterk haare inbeeldinge kunnen gaande maaken.

Gelijk het ook wel kan geschieden omtrent *persiken*, *abrikozen* en *pruimen*, daar meede wy 't volgende Hoofddeel willen stoffeeren.

TWEEDE HOOFTDEEL.

*Van Persiken, Abrikozen
en Pruimen.*

Onder de snoeperyen van den <sup>Aan-
vang.</sup> herfst, daar de menschen met zonderlinge gratigheid toegedreeven worden, en die daarom als ook schoone verwen hebbende, in schilderyen aangenaam zijn, kunnen niet van de minste gereckent worden de *persiken*, *abrikosen* en *pruimen*; vrugten nogtans, waar aan zig de menschen, inzonderheid aan de laatste maar al te veel tot haar nadeel vergrijpen.

Wy gaanze in die ordre leeren schilderen zoo levendig

138 *De Groote Waereld*
dig als 't ons mogelijk zal
zijn.

Persiken De *persiken* zijn veelerhande,
haar en die hier van de meeste naam
onder- zijn, agtmen de *montagnese* en
scheid. *swolse*, die wy daarna beide zul-
len verhandelen.

Monta- De *montagnese* schildertmen
gnese, op den dag met oker, ligte
schijtgeel en wit, en tot de
tusschenkoleur kannen neemen
swart, ligten oker en wit; de
schaduwe begeert ligten oker,
omber, swart en schijtgeel; tot
de reflexie gebruikt oker en schijt-
geel met een weinig omber ver-
mengt, en daarna zoo schom-
melt den dauw op u welge-
schilderde persike met swart en
wit alleen; of wel met een wei-
nig lak vermengt.

swolse. Wat de *swolse* persiken aan-
gaat; men schildertze op den
dag en schaduwt het ongebloosde
op de wijze van de voorige:
het rood, dat op dezelve is,
legt men aan met lak, vermi-
lioen en wit, en zoo 't gants
rood

rood is, gebruiktmen enkel vermilioen: daarna werdenze met lak gelaxeert: en wilmenze nog wat groen en onrijper schilderen, moet men onder het ongebloosde wat engelse as of terreverde doen. Tot het gebloosde, onrijp zijnde, gebruiktmen wel vuilderrood, namentlijk bruinrood en lak en swart, of lak en bruinrood alleen zonder te laxeerren.

Men schildert den dauw of dons op den dag met koolswart lak en wit; of ultramarijn lak en wit, en maakt de schaduwe wat donkerder, na dat het leeven is: en met deeze onderwijzinge behoorden de *persiken* te vreedente zijn.

d' *Abrikosen* volgen derhalven, die, hoewel met de persiken eenige eigenschap gemeen hebbende, nogtans in 't byzonder de navolgende onderrigtinge begeeren, te weeten, men schildertze met ligten oker en wit op den dag, en met omber en schijtgeel,

Abrikosen.

geel in de schaduwe ; op hoedanigen maniere zig omtrent ook de reflexie handelen laat , moettende alleen de omber met wat meerder schijtgeel weezen vermengt.

Wanneer 't nu alles droog is , zoo gebruikt op den dag rusgeel , en laxceert u schaduwe met bruine schijtgeel , of gele lak , gelijk als mede u reflexie.

Pruimen.

Om het bloofen , als ook den daauw 'er op te vertoonen ; zoo handelt 'er meede , alswe van de *persiken* gezegt hebben : maar met de *pruimen* is 't wat anders geleegen , als nader by de druiven koomende : daarom alsze rood of blaauw zijn , handeltmenze ook als de roode of blaauwe druiven.

en met name witte.

Maar de *witte pruimen* legtmen op den dag aan met lichten oker , schijtgeel en een weinig wit , in de schaduwe gebruiktmen oker en meerder schijtgeel zonder wit , en in de reflexie moet

in 't klein geschildert. 141

moet oker of schijtgeel koomen:
wiltgeze wat groender hebben,
doet dan een weinig as onder de
oker en schijtgeel.

Als de pruimen zoo verre ge-
schildert, droog zijn, laxceert
dan uwe reflexie met schijtgeel
na dat het leeven medebrengr,
en schommelt den dauw op de-
zelve, alsze wel geschildert zijn,
in een witten oly, met lak, swart
en wit, ligter of donkerder na 't
leeven.

't Vermaak nu van deeze vrug-
ten kanmen 't gantsche jaar door
genieten.

DERDE HOOFDDEEL.

*Van Karsen, Aalbesien, Aard-
besien, Moerbesien en
Kruisbesien.*

MY dunkt, datwe nu voor 't
naaste de *karsen* en *besien*
wel moogen plaatzen; die ook
van verwen, korlen, dauw en
glans met de nu verklaarde vrug-
ten de naaste gemeenschap heb-
ben,

Wat en
hoe hier
te han-
delen is,

ben ; en uit de voorige verhandeling ligt ontfangen , en derhalven korter kunnen onderweezen werden.

Kerfen. De *kerfen* zijn veelerhande ; waar uitwe de *morellen* , *roodekerfen* en *witte rouaanse* verkiezen ; om van te fpreeken.

Morellen. De *morellen* legtmen aan met lak en fwart , en laxeertze met fchoone florentijnfe lak , en glantfe op met wit zagt verdreeven.

Roodekerfen. Maar de *roode kerfen* legtmen aan met vermilioen en lak , en dan laxeertmenze met enkel lak , en glantfe als de *morellen*.

Witte rouaanse. En zoodaanig worden ook de *witte rouaanse* geglant , alsze eerft zoodanig omtrent als de *montagnese* perfiken gefchildert zijn.

Aalbefien roode. Om nu van de *aalbefien* te fpreeken , de *roode* koomen de roode *kerfen* naaft , en worden omtrent aldus gefchildert en geglant.

Maar men kan de *korlen* maaken ,

ken, als men onder 't rood, een weinig ligten oker doet.

Swaarder zijn de *witte aalbesien*, die men schildert met wit, ligte schijtgeel en oker; tot de korlen gebruikt men ligten oker en schijtgeel, en een weinig vermilioen en wit, en men glantse, als nu boven meermaalen gezegt is. Witte.

De *swarte aalbesien* legt men aan met beenswart en lak, en men hoogtze met wit op, en dit's al de parade dieze van doen hebben. Swarte.

Zoo dat we gaan beschrijven de *moerbefien*, welkers korlen ieder als een morelle of roode kerse word geschildert, naze rijper of wat onrijper zijn, daar op te letten staat. Moer-
befien.

De *aardbefien* gants rijp zijnde handelt men byna als de kersen: maarze moeten weiniger gelaxeert worden, en ieder korrel heeft zijn glansje. Aard-
befien.

Maar daar zijn ook *witte aardbefien*, die omtrent als de witte spaanse kerffen te schilderen zijn. Ook de
witte.
De

Kruis-
besien
zoo
witte
als

De *kruisbesien* zijn *witte* en *roode*. De *witte* gants rijp werden geschildert als een geelagtige rijpe druive, door de sonne gestoof, men trekt 'er de adertjes overheen met een weinig schijtgeel swart en wit. De *finne* *hairtjes* boven op, zijn in zoo een afstand, als men tot *sijn* tafereel verkiest niet wel zichtbaar, ten zy iemand alleen eenige *witte kruisbesien* van naderby, uit *kurieusheid*, voornam te schilderen.

Rode.

De *roode* of zoogewilt, *blauwe kruisbesien*, werden byna als de *blauwe* druiven geschildert, moettende alleen wat roodagtiger voorkoomen, 't geene met *bruin rood* en *lak* verkreegen word. De *adertjes* maaktmen als *vooren*; dog wat *bruinagtiger* en *vorders* is hier geen *swaarigheid*; weshalven wy *afschied* neemen; om nog van andere aard en boomvrugten eenig onderwijs te doen.

VIERDE HOOFDDEEL.

Van Appelen , Peeren , Meloenen en Pompoenen.

N U gaanwe vrugten leeren Ordre van voortgang. schilderen , en die voor de keuken , en die tot raauw gebruik en snoepery dienen konnen ; zullende in dit Hoofddeel van *appelen, peeren, meloenen en pompoenen* handelen.

De *appelen* zijn zoo verschei- Appelen. den van aard , datmen met haar geheel , zoo veelze hier bekend zijn , te beschrijven , een gants boek vervullen zou ; daarweze nogtans een korte en genoegzaame eere tot onderwijs zullen aandoen ; verklaarende haare *groenheid, geelheid, en roodheid*, en ook de *witheid* van binnen, waar door het alles voldaan geagt kan worden.

De *groenheid* heeft trappen Haare groenheid. na de soorten van appelen en haare rijpheid, zy werden groen zijnde, op 't hoogfel geschildert met

met terreverde en schijtgeel , in de schaduwe met swart indigo en schijtgeel : en in de reflexie moet het schijtgeel overvloedig gebruikt worden.

Geel-
heid.

Alsze nu *geelagtig* zijn , moet 'er meer schijtgeel by koomen , naar 't leeven vereist , ende terreverde en indigo gemenageert zijn.

Rood-
heid.

De *roodheid* der appelen , word als het rood van de persiken verkreegen , geevende ofneemende , naar dat zulx 't leeven den Schilder ordoneeren zal.

De op-
gesnee-
dene.

De *opgesneedene* appelen , gelijk ook de persiken van binnen , dog wat sappiger , worden met oordeel naar minder of meerder rijpheid met schijtgeel , ligten oker en wit gemaakt.

Peeren.

Dus ook de *peeren* , die als de persiken , meest wat sappiger vallen ; 't andere hebbenze met de appelen gemeen.

Meloe-
nen.

Wat nu de *meloenen* aangaar , daar veele veel werkx van maaken , inzonderheid maatig rijp , droog en geurig zijnde , die zullenwe

lenwe tragten zoo smaakelijk te leeren schilderen, dat het den verkooperen niet tot schaade strekken kan.

Zy zijn van veelerley foorte, gelijk ook de *pompoenen*, wel- En pompoenen, kers schilderinge genoegzaam in de onderwijzinge van de meloenen is ingeslooten.

De *meloenen* dan van buiten, Meloenen van buiten, op zijn *rijpste*, werd de onderste schorfe geschildert met een geelagtig groen, dat uit schijtgeel, terreverde, swart en wit getempert word, en zomtijds ook uit ligten oker, schijtgeel en as op den dag, maar in de schaduwe gebruiktmen schijtgeel, swart en terreverde, en daar moet meerder schijtgeel in de reflexie weezen.

Alsze dus verre geschildert, droog zijn, moeten de *aderen*, Haare aderen, die 'er overloopen, met swart, ligten oker en wit geschildert worden.

De *onrijpe* meloenen en die zonder aderen zijn, gelijken de

K

pom-

pompoeenen , en worden geschildert met een geele grond , als boven gezegt is , welkers vlammen gemaakt worden uit terreverde , schijtgeel , indigo en swart , zomtijds gebruiktmen wel schoonder groen , als as en schijtgeel , ook wel vuilder , als as , schijtgeel en wit.

En van
binnen

Van binnen werden de meloenen , rijk zijnde , geschildert als volgt ; men legse aan met ligten oker , vermilioen en schijtgeel op den dag.

Tot de schaaduwe nu moet ligte schijtgeel , omber en vermilioen zijn , zomtijds een weinig lak daar onder na vereisch van het leeven.

Alsze onrijp zijn , valt het wat na den groenen , en daarom doet men onder die verwen wat terreverde.

De kor-
len.

De korlen werden geschildert op den dag met swart , ligten oker en wit , en een weinig vermilioen om de gloejentheyd ; dog in de schaduwe moet

moet het wit gemenageert worden.

Wat het sap betreft, dat moet ^{Het sap.} geschildert worden als een drop-
pel waters, waar van boven is
gesproken; ten waare het wat
onklaar was geworden, dat dan
zig zelve wel wijzen zal.

En aldus kanmen 's winters en
zomers zoo natuurlijk meloe-
nen leeren schilderen; dat 'er
maar alleen de smaak aan zal
ontbreeken.

VTFDE HOOFDDEEL.

*Van eenige Aard en Peulvrug-
ten voor de keuken.*

Gelijk de vrugten, die alleen <sup>Manie-
re van
verhate
delen.</sup> of te gelijk ook voor desert en
noeperyen dienen, 'toog des sien-
ders vermaaken, en zijn lust scher-
pen; zoo heeft het geen minder
plaats omtrent die aard en peul-
vrugten die tot spijs in de keu-
kens verscheidentlijk toebereid
worden; om 's menschen lich-
chaam uit veelerhande deelen op-
K 2 gemaakt,

gemaakt , verscheidentlijk te voeden , en haare werkingen te onderhouden.

Deeze nu , dewijlze zeer veel-
 lerhande zijn , en veel in kolo-
 rijt overeenkomen , zullenwe
 daar uit zoodaanige verklaaren ;
 die in de schildery niet onaange-
 naamst zijn , en de andere van
 selfs leeren opmaaken : te wee-
 ten , ons voorneemen is te han-
 delen van *koolen , sellery , endi-
 vy , peulvrugten , asperges , en
 van de gesonde knollen.*

Stoffe
 deezes
 Hooft-
 deels.

Witte-
 kool.

De *witte koolen* bestaan uit
 veelerley groenen , en moeten ,
 om niet te besterven , geschild-
 dert worden op het schoonste
 van den dag met as en schijt-
 geel , en zomtijds met terreverde
 schijtgeel en wit , in de scha-
 duwe met swart , schijtgeel en
 wit , ook wel met indigo en-
 gelse as en schijtgeel , en hoe
 geelerze zijn ; hoeze meer
 schijtgeel en wit begeeren daar
 onder gemengt te hebben.

Men gebruikt omtrent de zel-
 ve

in't klein geschildert. 151

ve maniere van doen in 't schilderen van *sellery* en *endivy*, al- Sellery en endivy. les temperende uit de verwen van de witte kool naar het leven: dog, om datze na de stronk wat geeler vallen, zalmen moeten gebruiken aldaar meerder schijtgeel, of mastikot of koningsgeel naar vereisch van zaken.

Wat nu de *roode kool* belangt, Roode kool. daar van zeggen we alleen, dat haar koleur ligtelijk kan gevonden worden uit het geenewe boven van de *roode* en *paarse bloemen* verklaart hebben: waar heenen wy den Leerling verzen-

den.
Men maakt ook in zommige Boere kool. plaatzen van ons vaderland veel werks van *boere kool*, als 'er wat hertelijke ingredienten by komen; en de bevogtinge van de vrugt des wijnstoks; die 'er dan minder vyandschap (als men zeggen wil, dat het in 't leven is) als ooit mede oeffenen zal.

Deeze kool nu is zoo veelersley van koleur , datw'er weinig van weeten te zeggen : waar overwe ook niet bekommert en zijn , alzo die verwen uit al 't geene nu verklaart is wel te vinden zijn , na 't leeven datmen voorheeft ; en wil ook deeze kool alsoo graaag gegeten als geschildert zijn.

Peul-
vrug-
ten.

Wy vangen dan in ordre de *peulvrugten* aan : die veelers-
hande wel van aard , maar niet van verwe zijn ; alzoze meest een zoorte van groen hebben , die het schande zou zijn , den Leerlingen , nu in zoo veel verwen onderweesen , niet toe te betrouwen ; om behoorlijk te vinden.

Asper-
ges.

En zijn ook de *asperges* gemakkelijk te schilderen : dog daar dient gemerkt , dat de knoppen boven uit den paarsen moeten geschildert worden met swart , lak en wit , of met lak , indigo , swart en wit , 't geene onder de aarde gestaan heeft , heeft

heeft met de sellery en endivy
gemeenschap; gelijk byna 't geen
boven d'aarde is in *witte asper-*
ges.

Maar wy spoedigen ons; om
iets meer van de gesonde *knol-* Knollen.
len te zeggen, die alsze droog
en zoet als de Nimeegse en meer
andere zijn, wel een Doctor
konnen besparen, wiens mede-
gijnen ten meerendeele zoo goet
en zeeker niet en worden bevon-
den.

Deeze worden op den dag ge-
schildert met wit, ligten oker
en swart, en in haare schaduwe
moet men het ligt wat mindere-
ren. 't Groenagtige van knol-
len word verkreegen op den dag
met as, schijtgeel en wit, en in
schaduwe met swart, indigo
en schijtgeel, en vereist de re-
flexie wat meerder schijtgeel.

Indien 'er nu iemand mogt Besluit
verleegen zijn, wat hy zom- tot
tijds eeten, of ordonneeren zal voor-
omtrent aard en peulvrugten deel der
voor de keuken gewassen; hy Schil-
ders.

zal niet qualijk doen ; indien hy een verftandig en geoeffent Schilder verkieft , die hy een Schildery of vier laat maaken , daar in omtrent de meefte vrugten , en die t' zaamen kunnen zijn , in een faifoen gezien worden ; als hy dan verleegeu is , hy heeft maar deeze registers na te fien , en aanfien zal doen gedenken , en te vooren zijn fmaakluft opwekken kunnen nabehooren.

SESDE EN LAATSTE

H O O F T D E E L.

*Van eenige Uitlandfe vrugten , daar men een
fchildery mede kan
vergiezen.*

Lof on-
fer
fcheeps
vaart.

DE fcheepsvaart is onvergan-
kelijk in onze dagen boven
die der ouden gefteigert ; enz.
is in ons land zoo volmaakt ,
datze voor geen landen immers
behoeft te wijken : daar door
wert aan ons vaderland alles ge-
vert , 't geene de zeen en ftroo-
men

men kunnen herwaarts vaaren: Middel; om uit- landse waaren te be- komen.
zoo dat we by ons geseegen-
land, en allergeseegenst als 't
behoorlijk bestiert en in zijn vry-
heid werd gehanthaaft, nog
een overvloediger schat ontfan-
gen van allerley uitheemse waa-
ren.

Daar uit ook den disch ver-
cijert word, en de schilderyen kon-
nen worden opgemaakt, en 't
zal tot ons tegenwoordig oog-
merk genoeg zijn, indien we
byzonderlijk van *granaat appe-*
len, orangien, cytroenen, enz. Welke hier te verhan- delen staan,
handelen zullen.

De *granaat appelen* schildert- Granaat appelen.
men van buiten op den dag met
ligten oker, omber, vermilioen
en wit, tot de schaduwe wert-
men genootsaakt lak, swart en
bruine schijtgeel te gebruiken;
nogtans met die voorsigtigheid,
van 't lak wat milder of niet te
spillen; na datse rijper of wat
onrijper zijn: daarna glanstmen-
ze op onder de dag koleur met
een weinig wit.

Wat het binnenste belangt (gelijkze veel doorgesneeden werden ten toon gestelt) zoo worden de korlen gemaakt byna op deselve wijze, als men een roode aalbesie schildert. De opgesneedene bast van binnen vereist schijtgeel, ligten oker en wit, gelijk als men de witte yliezen door swart, ligten oker en wit natuurlijk genoeg verbeelden kan.

Orangie
appelen.

Naast *granaat appelen* kanmen bequaamt *orangie appelen* voegen, die op den dag met vermilioen, rusgeel en bruine schijtgeel aangelegt worden, en in de reflexie met vermilioen en bruine schijtgeel na behooren getempert, te vinden zijn.

Droog zijnde, laxeertmen se in de reflexie met bruine schijtgeel en een weinig lak, en in de schaduwe met lak, en een weinig swart en schijtgeel vermengt, op den dag hoogtmenze op met rusgeel alleen, en zijnze bleekgeel, mengt m'er wat koningsgeel

geel onder om te hoogen. Als menze opgesneeden sal doen zijn, zoo schildertze omtrent als een rijpe kruisbesie, die na't orangie trekt, en het wit van de schelle schildertmen met swart ligt en witten oker.

Daar volgen de *cytroenen*, die Cytroenen. by desert, gebraad en rijpe wijn veel geschildert worden, ze aanleggende op den dag met ligte schijtgeel, ligten oker en wit, in de schaduwe met schijtgeel, swart en ligten oker. Alsze droog zijn, hoogtmenze op den dag met koningsgeel of masticot, en in de reflexie wat schijtgeelagtiger om haare gloeyentheid. Opgesneeden zijnde, handeltmen die, als de *orangien*: dog wat groender; de reste werd met swart, wit, en schijtgeel volmaakt, en meer hier af is 't niet noodig te zeggen.

Die herdenkt watwe van bruine haren, en verscheide groenten geleert hebben; zal zig ligt te verbeelden hebben; datmen
zon-

Kastan- zonder moeite *kastanjen* , oly-
 jen , *ven* , *kappers* , en diergelijke
 olyven ,
 kap- vrugten meer zal kunnen schil-
 pers &c. deren: zoo dat we dit Boek zon-
 der schroom eindigen mogen:
 Besluit. om het laatste aan te vangen;
 daar het voornaamste werk in
 steeken zal.

HET SESDE EN LAATSTE BOEK.

Handelende van de verwen der
VIERVOETIGE DIEREN,

en haar

V L E E S C H;

mitsgaders van den

M E N S C H.

EERSTE HOOFDDEEL.

Van de Viervoetige Dieren
in't gemeen, en verwen
der zelve.

E viervoetige gedier- Vier-
voetige
dieren
noodig
in schil-
deryen.
ten zijn zoo noodsa-
kelijk in schilderyen,
datmen die niet ont-

beeren en kan.

De landschappen begeerenſe,
veele geſchiedeniſſen zijn zonder
die onvolmaakt 't Menſchelijk ge-
bruik vereiſt de tamme, en zom-
nige van haar verſellen de menſch
doorgaans, en men ſchildert
zoo-

zoodaanige tot vervullingge van een stuk , daar in menschen zamen zijn.

Ook zijn de sinnebeelden ten allentijden zoo noodsaakelijk bevonden tot menschelijke leerszaamheid , ten grooten deele van dieren genomen ; want men gebruikt een *leeuw* , om sterkte ; koninglijke magt en edelmocdigheid te verbeelden : *ossen* en *paarden* , om arbeidszaamheid ; *bonden* vertoonen getrouwe wagtters , *hazen* vreesagtige , *buffels* en *stieren* stuijsheid en onbeleeftheid : *esels* onweetenheid , *apen* nabotsers en koddige snaaken. 't *swijn* vuiligheid en onreinigheid : *vossen* doortrapteloosheid : *rheen* en *herten* , schoonheid en snelheid , en dus andere meer iets , dat met haaren aard overeenstemt.

En daarom zijn 'er spreekwoorden in alle talen van ontleent , ja zelve de tronien der menschen na deese of geene dieren swierende , geeven veeltijds dier-

diergelijke natuire niet duisterlijk te verstaan; gelijk van de aanschijtkenders van ouds is waargenoomen, en *W. Goeree* in zijn vernuftig en doorwrogt werk van de *menschkunde* aanwijst in 't vijfde Hooftdeel.

En hoewel men de *dieren* teekenen kan, dat is, met dag en schaduwe aanwijzen, of nader met krijonnen, of waterverwen vertegenwoordigen, zoo is 'er nogtans niet leevendiger en duisfamer, te gelijk; als dat zulx door olyverwen geschiet.

Van de dieren is veel in schrift nagelaaten, en 't is niet al waarheid, dat 'er autheuren, die zelve niet alles kunnen onderfoeken, en graag haare boeken met wonderlijke dingen stoffeeren, van geschreeven hebben: dog *Aldrovandus*, *Gesnerus*, *Jonston* en *Bochartus* hebben daar in met reedelijke vrugt gearbeid, die een schilder, zoo hy kan na te zien heeft, zoo om de sinnebeelden te becter te verstaan,

Haaren
aard en
verwen
be-
schree-
ven.

staan , als om de beschrijvinge der verwen ; insonderheid van zoodaanige dieren , diemen voor zig niet wel , of gereedelijk genoeg zomtijds bekomen kan.

Welke
gedier-
ten hier
te ver-
hande-
len
staan.

Wy zullen de meest gebrui-
kelijkste gedierten verhandelen ,
en daar in zoo veelerhande ver-
wen zullen voorkomen , datse
voor alle omtrent zullen kon-
verstreken ; en deese agtenwe
te weesen , leeuwen , keemels ,
ezelen , stieren , rammien , ber-
ten en rheen , vossen , apen , bon-
den , katten , ratten en muizen ,
hazen , konynen , weezeltjes ,
bonsingen , schildpadden en stee-
kelverkens ; die zommige nog al
verwen gemeen hebben en kor-
telijk daarom in de drie volgen-
de Hooftdeelen van ons zullen
verklaart worden.

TWEEDE HOOFTDEEL.

Van Leeuwen en Paarden.

Alle digteren zoo ouden als De leeu-
wen
eest ge-
plaakt. nieuwen hebben niet ongevoegelijk de *leeuw*, als den konink der viervoetige dieren aangemerkt, en d'eerste plaats isze daarom in de verhandeling der dieren toegevoegt, en 't is niet onreedelijk, dat wy Schilderen het ook navolgen.

De *leeuwen* zijn jong of oud, Vers
schei-
dent-
heid. en wijfjes en mannetjes, die met haare groote maanen meest verbeeld worden, of goed, of quaad en al brullende.

Van haar kolorijt zullen we Kolor-
rijt. 't voornaamste aanteekenen; om alles met wat te geeven of te nemen na voorval te kunnen schilderen.

De *leeuw* dan moet op 't lijf lak, omber, swart en ligten oker hebben in de middelkoleur tusschen de rug en buik wert 'er vereist bruinrood, lak, ligte
L schijt-

schijtgeel en ligten oker ; enze word opgehoogt met een weinig wit 'er onder.

De tusschenkoleur , die naast de buik komt , moet gemaakt worden met eenig swart en wit onder de voorgenoemde koleuren te mengen.

Onder de buik moet swart, wit en ligten oker zijn. De beenen en steert worden als het lijf gekoloreert.

Tot de neus en de bek voor- aan , gebruiktmen omber, swart en wit ; de oogenappel of middelste kol in 't ooge begeert enkel beenswart. De geele kring, die 'er omgaat bruine schijtgeel en ligten oker , alsze goeder-tierend zijn : maar alsze razende zijn van gramschap , wert 'er een weinig vermilioen ondergemengt , 't wit moet meer geopent zijn , en 't gantsche lichchaam 'er na staan.

Zoo kanmen gemakkelijker een goede koning der viervoetige

in 't klein geschildert. 165
tige als der tweevoetige die-
ren maaken, en verbeelden hoe-
de leeuwen

*Trotze kunnen neder slaan,
Spaarende den onderdaan.*

En dit zy van de leeuwen ge-
noeg gezegt; om plaats te maa-
ken den paarden, die van aller-
ley verwen gevonden worden; Paar-
den.
waaromwe boven die gevonden
hebbende, of in de volgende
Hooftdeelen nog zullende vin-
den, alleen het schilderen van Een wit
paard.
een wit paard zullen schrijven.

Dit schildertmen op den dag
met wit, ligten oker en swart,
en op 't hoogzel met enkel wit:
de tusschenkoleur recomman-
deert den ligten oker, en gebied
het wit wat te menageeren:
tot de schaduwē moet swart
en ligten oker zijn met een wei-
nig wit vermengt: de reflexie
onder de buik moet meest lig-
ten oker hebben, 't swart en
wit gemenageert wordende.

De hoornen van de voeten schildertmen zomtijds met swart, wit, en ligten oker, en een weinig vermilioen; zomtijds ook met swart wit en omber.

't Kolor van de neuze komt overeen met dat van de voeten en hoornen.

Maar wat de oogen belangt: de kol schildertmen met beenswart, en 't andere met omber, swart en wit.

Indien de *witte paarden* ook wat gevlekt zullen op 't tafereel komen; zoo schildert men 'er de vlekken zomtijds met swart en wit, zomtijds met swart omber en wit, naar dat het voorvalt.

Opwek-
kinge.

En zoo kanmen de schoonste paarden maaken, die men begeert, als men de teekeninge zoo vast als *Tempesta* heeft, en verbeelden die voor triumphwageningen, of om vreedzaame, overwinnende en zuivere volkeren, na den toon der werten lusterende, te kennen te geeven,
wel

in 't klein geschildert. 167
wel voor weinig gelt: maar ook
zoo konstig, dat de waardy daar
van nauwlykx betaalt kan wor-
den.

DERDE HOOFTDEEL.

*Van Olyphanten, Beeren,
en Tygers.*

O P den *leenwen* en *paarden*, <sup>Over-
gang,</sup>
waar van de laatste den men-
schen tot een groot nut dienen;
konnen de *olyphanten*, *beeren* en
tygers te voorschijn treden: van
welke twee laatste, 't mensch-
dom weinig nut in 't leeven
trekt, gelijk als van de *olyphan-* <sup>Oly-
phanten
en haar
aard.</sup>
ten tot den krijg van de oude
gebruikt, die ook veel van haa-
re geheugenis en verstand ge-
schreeven hebben.

't Zijn groote en lompe die-
ren in 't aanzien, en egter tot
veele dingen bequaam, en on-
derwijsbaar; om met de snuite,
behalven 't geen de natuire haar
leert, veele werkingen konstig
uit te voeren.

Schil-
deringe

Zy kunnen vastigheid, dan onderschraginge en vernuft verbeelden; somtijds zijnze wit, en laten zig als de witte paarden, dog wat vuilder schilderen, en zomtijds zijnze bruin, en dan maaktenze met omber. swart, en wit, de reste zig zelve wijzende, uit het voorgaande Hooftdeel. Maar haare tanden in 't byzonder moeten swart, wit en ligten oker hebben, en d'oogen als meer gezegt is, van andere dieren; beenswart geschildert en wit opgehooge zijn.

Der
beeren
zinne-
beelden.

En dus latenwe dat groote gevaarte met weinig omslag van onderwijzinge vaaren; overgaande tot de beeren; die verscheurende of wreed geschildert, toorn verbeelden kunnen: gelijk de beerinnen by d'oudheid te boek staan, datze haare jongen rouw gebaart met lekken vormen; als gelcerde luidende vrugten haarer herten met 'er tijd schaaven en kennelijker maaken:
dog

dog ons niet met fabelen op-
houdende, gelijk de oudheid
met al dat wonderlijk en onver-
staanelijk is te hoog by de men-
schen verheft, daar vol van is,
is 't tijd ons oogmerk te berei-
ken.

De *beeren* dan worden geschildert op de rugge met swart en
omber, en 't swart mindert men
wat na de buik toe, en onder
de buik moet 'er by de genoem-
de verwen een weinig ligten
oker gedaan worden. Kolo-
rijt.

Om de *smoel* doet m'er wat
meer wit en swart by; om de
verwe grijzer te maaken. Zy
worden op 't lijf opgehoogt met
een weinig wit onder de voorge-
noemde koleuren; en zoo kan-
men de tragedie van de bespot-
ters van Eliza, en andere histo-
rien en sinnebeelden schilderen
na zijn believen.

De *Tygers* volgen nu; vlugge
en verscheurende dieren, be-
quaam, om snelheid en wreed-
heid af te maalen; de digteren Tygers
watze
vertoon-
nen.

der oudheid steldenze voor Bacchus wagen , gevoelende , datze van den wijn getemt wierden ; hoewel de wijn veel wreedheid en moord onmaatig gebruikt , veroorzaakt heeft : dog tot ons voorneemen.

Haare
verwen

De *tygers* dan , schildertmen het lijf met bruinen oker en wit , op 't hoogfel moet ligten oker en een weinig wit weezen , en onder de buik wat ligtgeel met een weinig wit 'er onder. Als her gantse beest aldus geverft is , schildertmen daar de vlekken op met bruine schijtgeel , swart en lak , en men hoogtze op met een weinig wit daar onder. De oogenappel of kol werd met beenswart meede gemaakt : maar de ligte kring daarom begeert ligte schijtgeel en een weinig terreverde en wit , en zoo kanmen tygers maaken , of tygerinnen , die men anders wel leevendiger buiten 't woud ziet , als aangenaam en wenschelijk is.

Over-
gang

Dog de *wreestste dieren* , allengs-
kens

kens verlaatende , gelijk een mensch tot onderzoek en tugt geneegen , allengskens zijn wreeden aard uittrekt , zullenwe andere dieren gaan besigtigen meest tammem van aard en minder van kragten.

VIERDE HOOFDDEEL.

Van verscheide Tammer Dieren , meest by ons bekend.

HOe tammer dieren , en de <sup>Inleis-
dinge.</sup> mensch dienstiger , hoe meer daar op de denkbeelden kunnen gevestigd zijn ; hoedaanige zy zullen ten deele zijn , die hier te verhandelen staan.

Maar de *stieren* die de eerste plaats hebben ingenomen , zijn zomtijds quaad , en vertoonen dan boose en eigenfinnige menschen , die vry wat aan de koppige kant vallen ; gelijk 'er veele zijn , die voor zagtzinnige broeders van 't Euangelium nogtans graag zouden door-
gaan.

Stieren.

Stieren komen in schilderyen te passe , en de *witte* als reine, en om datze de bevrugte koejen geen overlast doen , als men getuigt , konnende als voorbeelden van matigheid verstreken , worden gemaakt als de *witte* paarden : gelijk ook d'andere *stieren* , even als de paarden , swart , wit , bond , rood , enz. bevonden werden.

Bokken
en geiten.

Van de *bokken* en *geiten* kennen omtrent het zelve getuigen ; waarom we oordeelen , datse geen byzonder onderwijs van nooden hebben ; de *bokken* vertoonen onbeleefde en slootagtige menschen , en de *geiten* vrugtbare , ook wel hoeragtige vrouwen.

Kemelen.

De *kemelen* die snelheid , en ook met de *eselen* arbeidzaamheid te kennen geeven , komen in kolorijt zoodaanig overeen , datwe wel zullen doen , de *eselen* : als ons gewooner , en meer in schilderijen vertoont , te verklaren.

Eselen.

Men schildertze op 't lijf aan de

de steert en beenen met swart en wit, en men mengt op de rugge daar wat omber onder: aan de snuite wat blaauwer zijnde, mengt m'er wat smalt by: onder de buik moet swart, wit en ligten oker gebruikt worden: de voeten werden als der paarden geschildert: maar deeze lomperc dieren varen latende, zullen we ons met netter en aardiger ge- dierten gaan vermaaken, by d'oude in groote agtinge, te weeten, *herten* en *rheen*, zinne- Herten en rheen zinne- beelden. beelden van zinnelijkheid, schoon- heid, vreesagtigheid, gehoor, vaardigheid, sterke begeerte als- ze gejaagt worden, gelijk ook de hinden, aangenaame huis- vrouwen met de vlugge steen- geitjes vertoonen.

Deeze dan in verwen omtrent gelijk, kunnen op 't lijf geschildert worden met ligten oker, bruin rood en een weinig omber, waar by in 't ophoogen wat wit moet zijn; maar merkt dat het rood op de rugge moet gemena- geert

geert worden; om onder de buik te schilderen, gebruiktmen swart, ligten oker en wit. 't Hooft de steert en voeten worden als het lijf geschildert: de neuze vereist swart, omber en wit: de oogen beenswart en met wit opgehoogt te worden: tot de hoornen aan de beenen neemtmen omber swart en wit: de ooren van buiten als 't lijf geschildert, maaktmen van binnen, als men neemt de koleur, die de buik en 't lijf zaamen uitmaaken, en zulx wat ligter.

Vossen,
weefels
en bon-
singen.

De schrandere en bedriegelijke *vossen*, daar mede de *weefeltjes* en *bonsingen* in kolorijt overeenkomen, worden geschildert op 't lijf met bruinrood en ligten oker: maar men moetze op de rugge een weinig bruiner met omber maken, en onder de buik wat meer ligten oker en wit gebruiken: de neus en oogen vertoontmen met beenswart: maar mengt onder de neuze een weinig wit: dus schildertmen vossen.

Maar

Maar om koddige *apen* te ma- Apen.
ken ; neemtmen omber swart en
wit op 't lijf , en onder de buik
wat meer wit : de bek moetmen
met swart , wit , ligten oker en
een weinig vermilioen schilderen :
de ooren met swart , omber en
wit , als meede de apensteerten ,
datwe niet vergeeten moeten ;
gelijk zyze niet graag en missen :
de oogen zijn swart en men
hoogtze met wit op , de kring
om het swart roept alleen om
omber , of mag daar onder zom-
tijds wel een weinig ligten oker
lijden.

Men zou nu van *honden* moe- Huis-
dieren ,
voor-
deelige
en scha-
delijke.
ten handelen : maarze neemen
veelerhande verklaarde koleuren
aan ; gelijk meede de *katten* ,
zelfs diefagtig , en nogtans klee-
ner dieren veerdiglijk straffende ,
als *ratten* en *muisen* , gelijk het
zoo veel onder de menschen toe-
gaat : maar de verwen zijn ken-
nelijk genoeg ; en om de zelve
reeden mogenwe wel staaken het
verhandelen van *hazen* , en van
vrugt.

Resluit. vrugtbaare konijnen ; om geen papier , tijd en geld te quisten , makende van dit Hooftdeel een einde ; om nog van *schildpadden* en *stekelverkens* te spreken.

VTFDE HOOFTDEEL.

Van Schildpadden en Steekelverkens.

Inhoud. Voor 't laatste plaatzen we by de viervoetige dieren *schildpadden* en dan *stekelverkens* , welkers pinnen wat na 't *schildpadde aarden*.

Der schildpadden finne-beelden. De *schildpadde* vertoont traagheid (maar de *luyaard* is nog trager) en regte *huisvrouwen* , in haar huis als verborgen en woonende , die ook meer tegen de gebreeken van die sexe gewapent zijn , als de uithuisige.

Twee soorten. De *schildpadden* zijn byzonder in twee soorten verdeelt , zee en *landschildpadden* ; diewe beide moeten beschrijven.

Zee schildpadden. De zee *schildpadden* schildertmen , de ligte vlammen met lig-

te schijtgeel swart en wit, maar tot de binnenste vlammen gebruiktmen omber, lak en swart, en men hoogtze op met wit daar onder gemengt, en zoo kanmen haare kasteelen timmeren: maar den hospes, die 'er in woond, laat het hoofd maar zien, en twee paar pooten onder uithangen; ten zy hy met zijn gantsche huis omgekeert; dog niet verdorven word.

De kop en pooten kanmen met omber swart en wit schilderen.

De oogen, als men zoo naby schildert volgen die der andere dieren, in beenswart met wit gehoogt; en als haar huis omgekeert is, maakmenze op den buik op met ligten oker, schijtgeel en swart.

De *land schildpadden*, en met name de kleine, daar veele fraaye Land-schildpadden. dingen van gemaakt worden, volvoertmen aldus.

De bruine vierkante ruiten op het lijf, maakmen van omber
lak

lak en swart, en men hoogtze op met wit daar onder gemengt.

Nu tot die vierkante ligte ruiten moet schijtgeel en koningsgeel gebruikt worden, en't hoogfel is alleen koningsgeel.

De kop, pooten, en ook de buik hebben de verwe van de voorgaande, zoo dat we hier afscheidende ten laatsten aanvangen de *steekelverkens*, die zig binnen trekkende, 't buiten lichchaam als een gewaapende kloot onnaakbaar van de vianden doen zien, en zoo deugtamer rondom gewaapent verbeelden; inzonderheid als ze op een heilige en gewyde plaats leggen.

Sinne-
beeld
der
steekel-
ver-
kens.

Schil-
deringe.

Deeze zijn gemakkelijk te schilderen; als men maar opmerkt, dat haare borstels byna als der schildpadden werden geschildert, gelijk zig het bruine der pennen met swart, wit en ligten oker laat vinden, en de kop en pooten swart, wit en een weinig omber begeeren, de oogjes zijn als meer gezegt is.

Als

Als het huis der schildpadden <sup>Gemeen-
lijk</sup> glad en helder gemaakt is; zoo <sup>schild-
padden.</sup> komt 'er boven het voorgaande alleen in aanmerkinge, dat het ligte nog ligter, als in de leevendige met meer wit daar in te mengen; en het donkere nog donkerder en gloeyender, met onder de verwen wat lak en bruine schijtgeel te mengen, moet geschildert weezen.

En dus van de viervoetige die- <sup>Over-
gang.</sup> ren haar leevendig koleur afscheid neemende, zullenwe in een Hooftdeel haar vlees zoo 't geslagt is, of op tafel komt, en in schilderyen veel kan te pas komen, gaan bezigtigen.

SESTE HOOFTDEEL.

*Van Geslagt Vlees, Rauw,
en Gekookt, Ongezouten en Gezouten.*

DE leevendige dieren, die 'er <sup>Reden
van ver-
hande-
linge.</sup> veele tot spijsze zijn, vermaaken ook de menschen, om dat in haare beschouwinge te ge-

M lijke

lijke het denkbeeld van haare
smaake, en van vrolijke gesel-
schappen, daar menze eet, in
geheugenis komt, en derhalven
is 't niet min noodzaakelyk,
die dood, en gekookt als lee-
vendig op ons tafereel te bren-
gen: zullende van *geslagt*,
raauw, en *gekookt vlees*, *onge-
zouten* en *gezouten* spreken in
dit Hooftdeel.

*Geslagt
vlees.*

Als de menschen een verken,
schaap, kalf, of een schoonen
os heeft geslagt, die zijn kuip
zal stoffeeren, en hen veel smaa-
kelijke wintermaaltijden zal uit-
leeveren; hoe werrt dan zijn
geest aangedaan en opgewekt:
laat ons ook zien, hoe verre
wy het kunnen doen: met kor-
telijk alzoo 'er al veel gesegt is,
en doe van dag, schaaduwe,
weersteuwinge enz. niet bysonder
spreken zullen, daar van te
schrijven.

*Twee
soorten
verkoor-
ren.*

Alswe *ossen* en *schaapenvlees*
zullen hebben verhandelt, zal
zig het *verken vlees* en van an-
dere

dere soorten meer gemakkelijk
laten vinden.

't *Geslagt offse vlees* wert geko- ^{Offs}
loreert met lak, vermilioen en ^{vlees}
wit, dat 'er minder onder moet
zijn, zoo 't bloedig is, gelijk
het gebeuren kan, dat zommige
deelen geen wit en begeeren. Het
vet schildertmen met ligten oker,
wit, swart en een weinig vermi-
lioen of lak: de schaaduwe en
reflexie, moeten dag van vlees
en vet volgen.

't *Schaapenvlees* valt wat blee- ^{Schaa-}
ker, gelijk ook het *kalfsvlees* ^{pen}
en gebied den Schilder derhalven ^{vlees.}
meer wit te gebruiken; en men
kan best het leeven; om 't in
zijn tafereel te brengen, navol-
gen; en letten voorts, of 't min-
der of meer is uitgebloet, rein
of morsig geslagt, opgeblaa-
zen of niet; 't welk al eeni-
ge veranderinge toebrenge: maar
de Schilderen zijn gewoon,
met het beste en reinste ge-
slagte vlees allermeeft te vreed-
te zijn, daar inze buiten twij-
fel

182 *De Groote Waereld*
fel veele tot navolgers hebben.

Die 't raauw vlees fmaakelijk ziet, denkt om het zelve gekookt, onge-zouten, of gezouten.

Ge-
kookt
offen-
vlees,
enge-
zouten.

Gekookt versch offenvlees vereist wit, bruin rood, lak en swart; zomtijds gebruiken men een weinig ligten oker daar onder, gelijk als onder 't vetste wat meer ligten oker en swart moet weezen: maar minder wit. 't *Schape* en *kalfsvlees* &c. volgt zig na evenreedenheid op zoodaanigen wijze, als boven van 't raauwe gezegt is.

en ge-
zouten.

Als 't *offenvlees gekookt en ge-zouten* is, na dat 'er min of meer zourigheid ingetrokken is, schildert men 't wat gevende of nemende op volgende wijze: men gebruikt bruin rood, wit en ligten oker en terreverde; inzonderheid daar 't wat groen is; als 't wat rood is aan de kanten, en dat vertoont zal worden, mengtmen bruin rood, lak en wit

wit onder de verhaalde koleuren. 't Vet kan ligt geschildert werden, als men dat van 't raauwe vlees verstaat.

En zoo kan men *ham, gerookt vlees, en paterstukken* opgesneden en smakelijk op den disch vertoont, uit het nu gezegde schilderen; om daar op te noodigen hertelijke menschen, en mannen tegen stormen als een rots opgewassen, en geeven zijn vleesch zoo schoon, zoo vet en meugelijk, als men zelve begeeren zal: ziet wat kan een Schilder al maken!

Maar nu komt het toppunt van zijne wijsheid, de mensch, daar wy het volmaakste van de zienelijke nature, inzoeken, waar mede wy onze gantsche verhandelinge sluiten zullen; spreekende in 't volgende Hooft-
 deel van een leevendig, in 't
 agtste van een dood mensch;
 met een nareden daar op in 't
 laatste, om alles te eindigen,
 volgende.

Besluit
met

de orde van de verhandelinge ten einde toe.

SEVENDE HOOFDDEEL.

*Van 't kolorijt van een Lee-
vendig Mensche.*

't **L**aatste, waar inwe eindigen
zullen, zal de mensch zijn;
om wiens nut en vermaak die
alles geschildert is; en die wijs
en verstandig zijnde, zig won-
derlijk dienen kan van de be-
schouwelijke waereld.

Gelijk wy menschen ons zel-
ven het voornaamste der dieren
stellen; zoo mede van de schil-
derkonst, en 't was die tot het
toppunt verheeven te zien, als
'er een Schilder was, die alle ver-
scheidentheid der verwen, en
kragtige kolorijten, die in men-
schen vlees, en met namen in
de tronien voorkomen, 't zywe
de verscheide menschen besien,
of haare verscheide hertstogten,
hehoorlijk genoeg in alle door-
wrogtheid kan uitbeelden.

De donsigheid en rondheid
van de effene oppervlakten der
kinder-

kinderlijke leeden, ende die poezeligheid der vrouwen en haare blankheid met adertjes en vermilioen doorweven. De kloeke verwe der mannen, haar kragtig weefsen, de brandewijns tronnytjes en aardige figuren 't zy van boeren of andere, en die een gloeyend aangesigt hebben, door de kragt van de warmte der geesten of de vogt, door 't kromheid van den Rhijn of elders, gedistilleert, aangefet, z'hebben alle vry haar werk, en geeven een Schilder van oordeel en geoeffentheid genoeg te doen: dog geen meerder werk is 'er, als aan de vrouwtjes behoorlijk op te schikken, enze te voldoen.

Uit het nu gesegde, kan den konstgierigen Leefer zien, dat het veel werk zijn zou; om van alle die verwen affonderlijk te handelen: we hebben een groot land, daarm' ons op verlaaten kunnen, en van de dunheid zagtheid en gierlijkheid der bloemen gehandelt, en boven zoo vee-

ierhande zaaken leeren schilderen, welke hier groote dienst kunnen doen, datwe ons vergevoegen zullen, met alleen de temperingen van verscheide verwen op het pallet, te geeven: waar mede een Schilder, die oordeel gebruikt, en 't leeven voor zig heeft, alle verhaalde voorvallen zal kunnen voldoen, en die zijn derthien in getal, als volgt.

1. Ligten oker en wit. 2. Ligten oker vermilioen en wit.
3. Ligten oker vermilioen lak en wit. 4. Vermilioen en wit. 5. Lak en wit. 6. Koolswart en wit.
7. Koolswart, lak en wit. 8. Omber en lak. 9. Omber, beenswart en lak. 10. Terreverde en wit.
11. Terreverde, swart en wit, en lak. 12. Lak en swart, en ten laasten of 13. ligte schijtgeel, lak en bruinrood.

Deese temperingen ten proeve gestelt, zullen een Schilder na voorval in alles voldoen kunnen, tot groot vermaak; wat

in't klein geschildert. 187

zoorten en tronien van menschen, van wat ouderdom, sexe en hertstogten, die ook mogten voorkomen.

AGTSTE HOOFDDEEL.

*Van 't kolorijt van een
Dood Mensche.*

GElyk al dat leeven erst, ver- Waar-
om wy
laast
van een
doode
hande-
len.
gaat en sterft, al dat begint
op de waereld te verschijnen,
ook een einde neemt, zoo zul-
len ook wy met een *dood mensche*
eindigen, die deeze waereld,
en haare gedaanten, en verwen
met de oneindige woelingen van
't menschelijk geslagte, dat
gaat en komt, is verdweenen,
en wiens laatste snik alle deeze
zienelijke dingen, en schilder-
agtige vertooningen van 't ge-
heel al, voor hen doof en te
niete maakt; om, als hy wel
sterft, met de kennisse en lief-
de Gods, zig eeuwig in 't on-
zienelijke te verheugen.

Om hier omtrent behoorlijke Wat
voor
M 5 ken-

dingen
hier
staan
aan te
merken.

kennisse te bekomen, moet een Schilder denken, dat een dood mensche veeltijds eenerley kleur heeft, daar hy, wat geëvende en neemende, zig de verwen kennende, aan zou kunnen houden; te meer, dewijle de menschen grager de leevendige aanschouwen, en zonderlinge voorvallen, van geschiedenissen, bataillen, stukken van devotie enz. maar alleen de doode lichamen onverschillig begeeren; maar 't en is gants niet quaat en tot groot genoeg strekkende, dat hy ook nader overweege, hoe dat de menschen van haar leevendig kolorijt, dat door geesten, en voedinge en werkzaame beësigheid in haar word onderhouden, quynende ziekten allengskens veranderen, of door koortzen, die hen teffens neder slaan, schielijk vermindert werden, en zomtijds zoo verre, dat hy van een doode weinig verschilt, ja van zommige eerst gestorvene overtroffen word daar-

daarenboven, dat zommige menschen met een vol lichchaam sterven, of gedood worden; andere gantsch als een geraamte uitgereert henengaan; dat de verscheidenheid der ziekten waar aanze sterven, eenige byzondere teekenen kan nalaaten; en wat diergelijke aanmerkingen meer, die in 't natuurlijk voorwerp mogten voorkomen, of van zijn oogmerk, of geschiedenis, die hy voorheeft, zouden werden geboden.

Van welke zaaken alle om ^{Ons} niet nader te handelen, zullen-^{oogmerk.} we wederom, als omtrent de leevendige geschiet is, den Schilderenden leerling de verwen op 't pallet geeven, latende na 't voorraat, zig daar van dienen; gelijk hy ook nergens voor zal behoeven verleegeu te staan; als hy deese twaalf navolgende getempert zal hebben; te weeten, ^{Toepassing der verwen.}
1. Keulse aarde, ligten oker en wit. 2. Keulse aarde. 3. Keulse aarde, lak en wit. 4. Bruin rood,

190 *De Grootte Waereld*
rood , keulſe aarde en wit,
5. Omber en wit. 6. Omber,
lak en wit. 7. Bruin oker, lak
en wit. 8. Omber en ſwart.
9. Omber en wit. 10. Omber,
ſwart en wit. 11. Swart en wit.
12. Swart en lak.

Toepaf-
ſing.

Waar uit allerley ſlag van
doode menſchen kan geſchildert
worden, na ligt en donker, en
vereiſch van het voorwerp , dat
hy voor zig heeft , of kragtig
aan zijn inbeeldinge indrukt.

NEGENDE EN LAATSTE HOOFDDEEL.

*Befluit van 't gantſche
werk.*

d'Aa-
teur be-
ſluit
zijn
werk
daarom.

DUs zijnwe dan na veeler-
hande zaken kort , en zoo
wy meinen genoegſaam gehan-
delt te hebben , tot het einde
van dit ons voorneemen en werk
geraakt.

Her-
haalen-
de 't
verhan-
delde,

Daar zijn verhandelt de Hoofst-
verwen , enze zijn in ſneeuw,
bloemen en ſtoffen aangeweſen,
haare

in't kleyn geschildert. 191

haare verscheide mengelingen met het gebruik daar van in logten, landschap, en wateren hebbenwe getoont. Wy hebben nader van die dingen gesproken, die landschap en wateren vergieren; en bysonder van visfen, kruipende gedierten, vogelen en kleen gevleugelte onderwijfinge gedaan; om veelerhande schilderyen vermaakelyk te doen voorkomen, en vorders is 'er het Stilleven tot nader gebruik van landschap en zee bekend gemaakt; en daarna hebbenwe schitterende lichchaamen beschouwt, 't Stilleven van boom, herfften en aardvrugten volbragt; en ten laaften de viervoetige gedierten en den mensch op het tonneel gebragt.

Nu mein ik niet, dat 'er iets Zegt wat 'er voores noodig is. overig is, dat niet met maatige overpeinsinge en oeffeninge uit deese verklaarde voorwerpen zal kunnen geschildert worden, van menschen van oordeel, maar voor menschen die geen oordeel heb-

Weert
zommi-
ge van
de regte
Schil-
der-
konst.

hebben , en maar mannetje aan mannetje leeren maaken , kan 'er nooit genoeg geleert worden , en wy willen zoodaanige niet graag op dit schilders geregte noodigen ; alzooze nooit te onderwijfen zijn ; om tot overtuiging te geraaken , en op eigen begeerte te leeren staan : maar als arme wormen zullen blyven kruipen , zonder nimmermeer haaren geest edelmoedig op te beuren.

Geest
moet
den
regten
geesten.

Daarom dan , konstlievende Leefer , wekt in 't leesen van dit werk , u ligten geest op , beschouwt met aandacht de schilderagtige Waereld , ziet door andere oogen , als de gemeene , en onopmerkende menschen de natuure beschouwen ; om op eigene wieken te leeren dryven.

Toont
het nur
van zijn
werk.

En wie gy ook moogt zijn , die deese verhandeling leest , 't zy gy u tot de Schilderkonst overgeeft , of die ter loops wilt leeren verstaan ; om met hoo-

hooger vermaak de gierelijke
dingen te beschouwen, of om
de verwen hier door wijsbe-
geeriger te begrijpen; ik hoo-
pe datge uwe leedige uren,
niet heel onnut zult verspilt
oordeelen: maar eenige winst ge-
nieten van deesen onsen arbe-
heid, dat tot een genoegsaam
vergeldinge my gedyen zal.

Onderwijzen vaart wel en be-
mind my, die u dit uit een
goethertig gemoet hebbe meede
gedeelt, en die meer weet,
verberge zijn talent niet voor
het menschelijk geslagt.

En
neemt
af-
scheit.

E Y N D E.

WAARSCHOUWINGE

aangaande de

D R U K - F A U T E N .

Door 't afwezen des Autheurs is 'er hier en daar qualyk , of ook niet na zijne wijze gespelt , en menigmaalen zijn 'er twee klinkers voor een gebruikt ; ook zijn de reden-tekens niet al te wel in agt genomen : maar hy zulks overstaande , en den verstandigen Lezer biddende , die uit den fin te willen verbeteren , heeft maar de grovere drukfouten aldus verandert.

I N D E T E X T .

20. Blad 8 linie leest *linnen*. 35. bl. 18. l. leest *Auriculua* en *Premula Veriffen*. 38. bl. 38. l. leest *bruinrood* , en aldus overal , daar 't als twee koleuren voorkomt. 39. bl. 1. l. dog nog leest *nog ook*. 40. bl. 16. l. leest *dit nogtans*. 46. bl. 24. l. leest 12. in plaats van in. 50. bl. 25. l. leest *moet werden*. 51. bl. 4. l. leest *als hy*. Ier ook even te voren op de redentekens. 61. bl. 26. l. leest *verschietten*. 67. bl. 6. l. leest *krijgsmen*. 75. bl. 27. l. leest *lager* en niet *hoget*. 76. bl. 28. l. uit , leest *uit*. 88. bl. 1. 7. leest *van verterley aard*. 1. 24. 25. annaten leest *Aminas*. 89. bl. 7. l. *schrijven* doet uit. 92. bl. 26. leest *wat swart* 'er onder , is &c. 96. bl. 11. l. leest *fruitstukken*. 1. 18. leest *een soorte*. 99. bl. 11. l. leest *hoppe*. 130. bl. 1. 4. in de rijtel , voorts 1. 10. of 3. in de Text , en ook 't 191. bl. 17. l. leest *hefter*. 149. bl. 19. l. leest *snoeperyen*. 154. bl. 19. 20. l. leest *onvergelijkelijk*. 162. bl. 10. l. leest *konnen*. 166. bl. 27. l. leest *toom*. 175. bl. 22. l. leest *dieren*. 177. bl. 16. l. leest *als menze*. 180. bl. 1. 22. leest *en we van dag*. 181. bl. 12. l. leest *den dag*. 185. bl. 11. 12. leest *kyomhond*. 1. 25. leest *voorland* , daarw'. 189. bl. 1. 21. leest *voervalt*. 192. bl. 9. l. leest *beenen*. 1. 16. leest *n eigen geest*.

A A N D E K A N T .

5. Blad leest *stoffen* van. 9. bl. na schulpwit doet uit *schildert*. 39. blad. te vinden moet onder 't voorgaande staan. 56. bl. leest *heldere loge*. 6. Boek in 't 7. Hoofst. deel is de kant aanwijzinge vergeten.

CATALOGE van Neerduytle Boeken en Sor-
teringe die by *Joannes en Gillis Janssonius van*
Waesberge zyn gedrukt, of nevens veele
andere in quantiteit by haer zyn
te bekomen.

A *Brenethii*, Medicyne der ziele. 8.
Amyraldi, Staat der Gelovigen. 8.
Aenmerkingen om Soet water in Amster-
dam te brengen. 4.

B.

- B** *Rachelii*, Geschiedenissen onses tyds, met Fig.
Bekkers nieuwe manier van Fortificatie. 8.
• Beschryvinge van Guajana of van de koude en
warne Landen. 4.
• *Beurs* de Groote Waereld in 't klein geschildert,
of Schilderagtig Tafereel van 's Weerelds Schil-
derycn, verklarende de Hooftverwen en hare
mengelingen in Oly. 8.
Bucani Christelyke Instituten. 4.
Browns Werken, behelsende de algemeene dwa-
lingen des Volks, de Godsdienst eens Genees-
meesters, de Kruykbegravenis, den Lusthof
van Cyrus of den vyfregeligen Ruyt en Men-
gelstoffen. 4.
Bontemps tegen de Wederdoopers. 12.
Bruchii, Scherm-en Wapenkonst. 4. met Figur.
• *Brink*, Geestelyk Huwelyk. 12.

C.

- C** *Artesii* Brieven, twee deelen. 4.
- - - - Proeven der Wysbegeerte, Verhe-
melingen nevens de Meetkunde. 4.
du Choul Godsdienst, Legerichikking, Krygs-
tucht, en Badstoven der Onde Romeinen,
verrykt met een groot getal Medaliën en Fig. 4.
Corpus, Goddelyke Vierchaar, vier deelen met
Figuren. 8.
Consultation en Advysen van Utrecht, twee dee-
len. 4.

N

Con-

Coupers Werken. fol.

Curieuse Aenmerkingen van Oost en Westindien,
met figuren, door *Simon de Vries*, in 4. deelen.

Compendium Euclidis Curiosi of Meetkonstig Passerwerk. 4.

Corpus Juris Militaris. 8.

• **D** Aille, twintig uytgelesene Predicatieën. 8.

• *Dans Poetische* Werken, als *Thyrsis Minnewit* en Minnedichten. 12. met Fig.

• **E** Uclides vyftien Boeken, vertaelt door Schooten 12.

- - - - *Danicus*, ofte Passerwerk. 4.

Essenius Catechisatie tegen de Sociniaansche Dwaalingen. 8.

• *Episcopii* Antwoord op de proeven van *Heidanus*. 4.

• *Examen* der Chirurgie. 8.

• **F** Ourniers Vestingbouw met Figuren. 12.

Focani Vlucht uyt Babel. 8.

H Eyde, Ontleding des Mossels, nieuw licht der Apothekers, en eenige Medicinale Waernemingen. 8. Figur.

Helvetius tegen de Cartesianen en Spinosisten. 8.

• *Helmont* Gedagten over de Natuurkunde. 12.

Hoornbeek *Euthanasia* of Welstervens-konst, en *Riveti* Goeden Ouderdom en laeste uren. 8.

• *Hulsi* Historie van het Lyden Christi. 8.

K *Ircheri* Onderaardse Werelt. fol. 2. deelen, met Figuren.

- - - - Verheerlijkt China. met figur. fol.

Koningsem Gelukkige Sreenkonst. 8.

Koninklyke verdediging van Koning Karel de eerste. 8.

• **L** *Ansbergens* Astrolabium. 4.

- - - - Van 't Quadrant. 4.

- - - - Dagelyksen omloop des Aerdkloots. 4.

Leven

Leven en bedryf van Willem, Maurits, en Fredrik Hendrik Princen van Orangien. fol. 2. deelen met figuren.

Liens Kleine Werelt. 4.

M *Artini* verwoest Sina. met fig. 12.

Mollerus van 't Lyden Christi. 12.

----- Voorbereiding ter Dood. 12.

Mohr Euclides Danicus of Meetkunstige Werkstukken van de Perspective en Sonnewysers. 4.

Moulin Nieuwigheit des Pauzdoms. 4.

Oproer in 't Ryk van den grooten Mogol, nevens een particuliere beschryvinge van het selve Ryk, door *Bernier*, met figuren. 12.

P *Affendorfs* Krygshandel der Grieken en Romeinen, met figuren. fol.

Pearson, over 't Geloof. 4.

Picars Antiquiteiten van Drent. 4.

Petters Worstelkonst. 4. met figuren.

Psalmen Davids Luyters, in rym gebragt door Willem van der Haag.

Placcaatboeken van de Staten van Hollant en Westvrieslant. fol. 2. deelen.

----- Van de Staten Generaal twee deelen fol.

S *Choof* Theatrum Grammaticale, met desselfs verklaarboek, om in korten tyd Latyn te leeren. 8.

Senekaas Sedige Werken, in drie deelen. 8.

Sceperi Schatboek voor de Krankbeseoekers. 4.

Sixti Troostryke fonteyne der Saligheit. 4.

Spanhemii Register der Verschillen van de Christelyke Religie met de Grieken, Oosterse, Joden, Socinianen, Mennisten, Lutherse, Remonstranten en andere. 8.

Schuurman van de Huwelyken en der selver Contracten. 4.

Soetebooms Saanlandse Arcadia. 12.

T *Belinks* Werken in drie deelen. 4.

Trandenii Tydfifter. 4.

V Erdediging van de hedendaagse manier van
Philosopheeren. 4.

d'Oude Spraak-konst verworpen, ofte een be-
quaam onderwijs om de Franse Taal wel te
leeren. 8.

Licht der Kerkelijke en Wereltlyke Historien,
der Aalonde bekende Weereld met schoone
Kaarten vergiert. fol.

Voet Oorsprong van 't geslacht der Heeren van
Brederode. 4.

Vocabularium Spaans en Duyts. 8.

Vreeswijk's *Chimische* en Medicinale werken, be-
helsende het Cabinet der Mineralen, met des-
selfs vervolg, ofte de Goude Son der Philo-
sophen.

Goude Leeuw, ofte Afyn der Wyfen.

Vervolg van de Goude Leeuw, of Medicyne
der Philosophen.

Rooide Leeuw, of het Sout der Phiiosophen.

Groene Leeuw, of het Licht der Philosophen.

Het licht der Mane of glans der Sonne.

Silvero Rivier ofte Konings Fontein.

Udemans Koopmans Roer. 4.

W *Illis* Geneesmiddelen. 2. deelen. 8.

- - Van de Fermentatie. 8.

Witte tegen de Socinianen. 4.

E Y N D E,